

# Vate

Kovara Kulturî

Dewreyê diyine, hûmare: 9 (29) Payîz 2007

## Wayîr/ Sahibi

Deniz Gündüz

## Mudirê Karê Nuşteyan o Berpirsiyar/Sorumlu Yazışleri Müdürü

Sevda Zelal Gündüz

## Serredaktor

Malmîsanij

### Redaksiyon

J. Îhsan Espar,  
Malmîsanij, Mehmed Selîm Uzun

### Seba tîkilî û aboneyîye:

ljandil@web.de

Lerzan Jandîl

Postfach: 30 21 07

10 752 Berlin / Almanya

### Tîkilîya Hollanda

Şukrî Atîk

Poelenburg 30

30 85 KT

Rotterdam/HOLLAND

### Tîkilîya Swêdî

Eksâtravâgen, 186

S-127 61 Skârholmen/SWEDEN

E-mail: espar@bredband.net

### Tîkilîya Norveçî

M. Darrêz

Munkegt. 2

0656 OSLO /NORVEÇ

### Şertê aboneyîye

Welat serrêk 6 aşmî

Tirkîya: ..... 16 YTL ..... 8 YTL

Almanya: ..... 20 Euro ..... 10 Euro

Swêd: ..... 250 SEK ..... 125 SEK

Welatê bînî: ..... 40 Euro ..... 20 Euro

**Vayî:** 3 YTL/5 Euro

### Îlan

Rîpelêk: 60 YTL/100 Euro

Nêmrîpel: 30 YTL/50 Euro

Çarêrîpel: 15 YTL/25 Euro

**Çap/Baskî:** Berdan Matbaacılık

Davutpaşa Cad.

Güven Sanai Sitesi

C Blok No: 239

Topkapı/İstanbul

### Adres:

Vate

Katip Mustafa Çelebi Mah.

Tel Sok. No: 18, Kat: 3

Beyoğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 244 94 14

e-mail: butkan@myynet.com

Üç aylık süreli yaygın dergi

[www.vateonline.se](http://www.vateonline.se)

*Berpirsiyarîya her nuşteyî ya nuştexî/nuştexe bi xo ya.*

## TEDEYÎ

Wendoxan rê .....	3
Derheqê Kirmanckî de Kombîyayîşê Pancêsine .....	4
<b>J. Îhsan Espar</b> , Orkideyî .....	34
<b>Seyîdxan Kurij</b> , “Kurdî, Nika Dinya de Neteweya En Gird a ke. . .” .....	35
<b>W. K. Merdimînî</b> ra Şîrî .....	41
<b>Malmîsanij</b> , Çend Nameyê Kênek û Lajekan .....	42
<b>Siyamend Mîrvanî</b> , Rindîya Koyanê Welatê Ma .....	50
<b>Mehmed Selîm Uzun</b> , Grûba Xebate ya Vateyî û. . . ..	51
<b>Mutlu Firat</b> , Mi To ra Senî Hes Kerdibî .....	68
<b>Murad Canşad</b> , Ahaa Biradero Xoşewîst! .....	69
<b>Hasan Tanriverdî</b> , Hevalê Koyê Bedroyî .....	78
<b>Sînan Sutpak</b> , Wendene û Nuştena Ziwanê Dayîke Şimitena Şitê Dayîk a .....	88
<b>Mihanî Licokic</b> , Roşnê Çimanê Min Ti wa .....	90
<b>Roşan Lezgîn</b> , Dîyarbekir de Kombîyayîşê Wendoxanê Vateyî .....	93
<b>H. Giran</b> , Hesênê Hesikî .....	97
<b>Huseyîn Karakaş</b> , Dejê Pey Dêsan .....	99
<b>Gulfer Turhalli</b> , Çibenokî (Mertalî) .....	108
<b>Munzur Çem</b> , Ziyara Conage Ser o Çend Çekuyî .....	110
<b>Celadet Alî Bedirxan</b> , Zarê Dumilî û Mewlûda Usman Efendî .....	112
<b>Aysena Kurdî</b> , Ripelî Fiqra û Meselayan .....	118
<b>YektaH.Okçu</b> , Dayê Barave û Sanikê Aye .....	120
<b>Mehmud Nêşite</b> , Huso Derdewer .....	125
Kitabê Kirmanckî (Zazakî)-XVII” .....	128

## WENDOXAN RÊ

Wendoxê ma yê erjayeyî,

Grûba Xebate ya Vateyî û Redaksiyonê Kovara Vateyî, serêyê aşma temmuze de Dîyarbekir de bîy. Ma uca hem “Derheqê Kirmanckî (Zazakî) de Kombîyayîşê Pancêsine” hem zî seba wendoxanê kovara Vateyî û şarî yew kombîyayîş viraşt. Welat de, bajarê sey Dîyarbekirî de viraştîşê nê tewir kombîyayîşan rewna hesreta ma bî. Ma keyfweş î ke yewna hesreta ma bi ca amey.

Na hûmara ma de, derheqê nê her di kombîyayîşan de malumat esto.

Veşanxaneyê Vateyî, emser wisarî pancna kitabê kirmanckî neşr kerdî. Seba xizmetê înan, ma berpirsîyar û xebatkaranê nê weşanxaneyî pîroz kenî.

Na hûmara ma de nuşte û şîrê çend wendoxan reya verêne neşr benê. Hêvîya ma a ya ke nuştoxê ma roj bi roj vêşî bibîn.

Ma na hûmare de zî nuşteyanê nuştoxanê hepsîyan xo vîr a nêkenî.

Boka (mela) şima nuşteyanê na hûmare ra zî tehm bigîrîn.

Biwanîn, şa bibîn, zerrîweş bibîn.

*Vate*

# DERHEQÊ KIRMANCKÎ DE KOMBÎYAYÎŞÊ PANCÊSINE

Dîyarbekir, 01.07.2007 – 03.07.2007

**B**eyntarê tarîxanê 01.07.2007 û 03.07.2007î de, Dîyarbekir de, derheqê kirmanckî (zazakî) de kombîyayîşê pancêsine (des û pancine) bi. Nê kombîyayîşî de nê pancês kesî amade bîy:

Serdar Bedirxan (Pîran)

Munzur Çem (Dêrsim)

Haydar Diljen (Sêwregi)

Ehmedê Dirihî (Çewlîg)

J. Îhsan Espar (Pîran)

Wisif Kaymak (Pîran)

Huseyîn Kulu (Dêrsim)

Seyîdxan Kurij (Çewlîg)

Roşan Lezgîn (Licê)

M. Malmîsanij (Pîran)

Selîm Mûrat (Pali)

Mehmud Nêşite (Licê)

Cemal Pîranij (Pîran)

Muzaffer Xeylanij (Pali)

Suleyman Yilmaz (Pîran)

Nê hîrê embazan zî bi e-maîlî, çekuyanê nê kombîyayîşî ser o pêşnîyazê (teklîfê) xo nuştî; ma pêşnîyazanê înan ra îstîfade kerd:

Deniz Gunduz (Gimgim)

W. K. Merdimîn (Çewlîg)

Seîd Verroj (Pîran)

Nê kombîyayîşî de, amadebîyayoxî çekuyanê cêrênan ser o vindertî û meylê xo tesbît kerdî.

## ÇEKUYÊ NÊ KOMBÎYAYÎŞÎ

- tirkî-kirmanckî** ..... (zazakî)
- meylê kombîyayîşî* ..... *formê bînî*
- ağ:** tore (m) ..... torre (m), torri (m), tori (m), torr (m), tuer (m), tuerr (m), tor (n)
- altına etmek:** b. **altına kaçırnak**
- altına kaçırnak** (çok korkmak):  
ver mosla dayene ..... var mosla dayene
- altına yapmak:** b. **altına kaçırnak**
- anız:** firêze (n) ..... firêzi (n), fireze (n), firez (n), firze (n), firyeze (n), filêze (n), pirêze (n)
- anız bozmak:** hêga dêmdayene
- arazi:** erazî (m)
- bir “welçeke” (42, 40 veya 20 kg)  
miktarında tahılın ekilebileceği**
- arazi:** welç (n) ..... welç (m)
- asma:** 1)mêwe (m) ..... mêwi (m), mêw (m), mewe (m), mewze (m), mewî (m), mew, meybi (m), meyve (m), meyvi (m)
- 2)(dalları çardak üzerine yayılan asma)  
mahşlêre (m) ..... mahşlêri (m), maşilêri (m), maşlêri (m), mehşlêre (m), mehşlêr (m), mehşêle (m), mehşele (m), maşêle (m), mewşêre (m), mewşêri (m), mewşêr (m), mehşiyer (m), mehşyer (m)
- asmêre (m) ..... asmêr (m)
- asma fidanı:** xerze (m) ..... xarze (m)
- asma kütüğü:** gasar (n)  
kokmêw (n) ..... kokmew (n)
- asma veya üzüm teveğinin kesilmiş olan ince, kuru dalları:** şimišta (m)
- miştik (n)  
hertot (n)
- asma yaprağı:** pelê mêwe (n) ..... pelê mewe (n), pela mewze (m), perê meybi (n), pelê meyvi (m), perê mewe (n), perra mewze (m)
- pelê rezî (n) ..... pelî rêz (n)
- badas:** bincuwen (n) ..... bincuwîn (n), bincuyin (n), binê cuwenî (n)  
efara (m)

**bağ:** rez (n), bax (n)

**bağ bozma:** (rez) xeritnayîş (n) ..... xerritnayîş (n), xeretnayîş (n)  
(rez) xeripnayîş (n) ..... (rez) xerepnayîş (n)

**bağ budama zamanı:** rezbirînî (zh)

wextê rezbirînan (n)

**bağ budamak:** 1)rez birnayene

rez viraştene

2)rez riçik kerdene

rez pud kerdene

**bağ budamakta kullanılan bir tür**

**bıçak:** riçike (m) ..... riçik (m)

xerze (m) ..... xerzi (m)

xerzike (m) ..... xerziki (m)

**bağ kulübesi:** welade (m) ..... weladi (m), welladi (m)

weladeke (m) ..... weladeki (m)

boyete (m) ..... boyet (m)

bûtike (m) ..... botike (m)

xejîte (m) ..... xejît (m), xecîti (m)

xincîke (m)

**bağ tevekleri hereklere sarıldıktan**

**sonra bağı ikinci kez sürmek:** mîyan-  
baran kerdene ..... mîyanbaron kerdene

**bağda üzüm teveği sıraları arasın-  
daki bölüm:** mîyanbaran (n) ..... mîyanbaron (n)

**bağda üzüm teveği sıralarından her**

**biri:** barane (m) ..... barani (m), baroni (m), barûni (m)  
mişare (m)

**bağdaki yıllık üzümün hepsi:** mex-  
lê rezî (n) ..... mexelê rezî (m)

**kütükleri yeni dikilmiş olan veya**

**üzüm verme çağına yeni girmiş**

**olan bağ:** xerz (n) ..... xarz (n)

xerzek (n) ..... xarzek (n)

**bağban** (bağı koruyan): baxban, -e ..... baxbûn (n)

baxbançî, -ye ..... babançî (n, m), babonçî (n, m)  
nator, -e

**bağbancılık:** baxbanîye (m), baxbanî (m)



Beşdarê Kombiyayîşê Pancêsine û serekê Belediyaya Mîyanê Bedenî ya Dîyarbekirî  
Abdullah Demîrbaş o ke dewlete seba zîwanê kurdkî serekîya ey betal kerda

baxbançîyîye (m), baxbançîyî (m) ..... baxbançîyê (m), babançîyey (m), babonçîyey (m)  
baxbançîtî (m)

natorvanîye (m), natorvanî (m) ..... natorvanê (m), natorey (m)

**bağbozumu-I:** serê mahseran (n)

serê rezan (n)

serê kergeyan (n)

mahsereyî (zh) ..... mahserey (zh)

kergeyî (zh) ..... kergey (zh)

**bağbozumuna başlama:** şîyene re-

zan ser

şîyene mahseran ser ..... şîyayene maseran ser

şîyene kergeyan ser

**bağbozumundan sonra hayvan-**

**ların vb. girmesine karşı bağı**

**korumasız bırakmak:** ..... rez veradayene

**bağbozumunun sona ermesi:** re-

zanser ra ameyene war

mahseran ra ameyene war ..... maseran ra ameyîne war  
 mahseran ser ra ameyene war ..... maseran ser ra ameyîne war  
 kergeyan ser ra ameyene war

**bağbozumu-II** (bağbozumu zamani): wex-

tê mahseran (n)  
 wextê kergeyan (n)  
 wextê serê rezan (n)

**balmumu:** şema (m) ..... şima (m), şimay (m), şemi (m)

momî (m)  
 momîya hingimênî (m) ..... momîya hemgênî (m)

**balya:** xuremî (m) ..... xorimi (m)

balya (m) ..... balye (n)

**balyoz:** gude (m) ..... gudi (m), gud (m)

zompe (m) ..... zompi (m), zomp (m), zomp (n), zope (m), zo-  
 pi (m), zepi (m)

giran (n) ..... girran (n), kerran (n)

tope (m) ..... top (m), tuap (m), tuep (m)

vargoz (n)

**başak:** sere (n) ..... sare (n)

weşe (n) ..... weşi (n)

şane (n)

**buğday başağı:** sereyê xeleyî (n) ..... serey xeleyî (n)

sereyê genimî (n) ..... sarey genimî (n)

weşeyê xeleyî (n) ..... weşê xelî (n)

weşeyê genimî (n)

şaneyê xeleyî (n) ..... şaneyê xelî (n)

**başak bağlamak:** b. başaklanmak

**başak düzmek:** b. başaklanmak

**başaklanmak:** seredyayene ..... seredyayene, seridîyayene

weşe girewtene ..... weşi guretiş

**başaklı:** sereyin (n) ..... sareyin (n)

weşeyin (n) ..... weşeyîn (n), weşiyin (n)

**başorakçı:** serpale (n), serpala (m)

serhoye (n, m)

hoybaşî, -ye

hunaz, -e ..... wunaz (n), xonaz (n)

melekçî, -ye

**başorakçılık:** serpaleyî (m) ..... serpaleyey (m), serpalî (m)



serpaletî (m)	
serhoyîye (m)	
serhoyênî (m)	
hoybaşênî (m)	
hoybaşîtîye (m)	
hunazî (m) .....	wunazê (m)
melekçiyî (m) .....	melekçiyey (m)

**batöz: b. harman makinesi**

<b>becerikli:</b> jêhatî, -ye .....	jêhat, -e; jîhat, -e; jîyat (n), jîyatî (m), cîhat (n)
ciraameye (n) .....	tiraameye (n)
ciraameya (m) .....	tiraameya (m)
ciraameyîye (m) .....	tiraameya (m)

**bedenen çok çalışın** (güçlü olup iyi ça-

lışın): felih, -e .....	fellih, -e; fellih, -i (m)
mişag, -e	

<b>bel-II:</b> mere (m) .....	mêre (m), mêrr (m), mêr (m), meyrr (m), mer (n), merr (n), merî (m)
-------------------------------	--

bêle (m)

**belin üzerine ayak konan par-****çası:** metirxe (n)

demçe (n), leyleke (m), qitirbil (n)

**bent** (suyu biriktirmek için önüne yapı-

lan set): bende (m) .....	bend (n)
sikre (n) .....	sekre (n), sukr (n)
bêbin (n) .....	bêwin (n)

**bıçkı** (büyük testere): darbir (n), xizar (n)

biçxe (n)

**büyük bıçkı** (iki kişi tarafından kullanı-lan): mişar (n) ..... meşar (n) |qethe (n) ..... qet'e (n) |xunte (n) ..... xunti (n) |**biçilme:** çîniyayîş (n) ..... çîneyîş (n) |**biçilmek:** çîniyayene ..... çîniyeyîne, çîneyîne ameyene çînitene |**biçilmiş ekin demetini bağlamak-****ta kullanılan ve otsu bitki veya****ağaç dalından yapılmış olan bağ:** cîm (n)

ture (m)

- biçme:** çınayış (n) ..... çineyış (n)
- biçmek:** çınayene ..... çineyîne  
çinitene
- çömelmeden ve belini doğrultmadan, eğilmiş durumda ekin biçmekte yarışmak:** mîyane ronayene ..... mêne ronayene, mêne rûnayene, mone ronayene  
pêgur antene ..... pîyegur ûntene
- bileği:** çerx (n) ..... çarx (n), çerq (n), çarq (n)
- bileği çarkı:** çerx (n) ..... çarx (n), çerq (n), çarq (n)
- bileği taşı:** sane (n) ..... sone (n), sûne (n), sûni (n), suni (n)  
hesan (n)  
kerraya seqayî (m) ..... kera seqay (m)  
gosre (n)
- bilemek:** seqênayene ..... seqeynayene, seqanayîne, seqnayîne, sexênayene  
sawitene ..... sawutene, soynayene, soynayêne  
sane kerdene ..... sone kerdene, sûne kerdene  
sane pira kerdene  
hesan kerdene  
gosre kerdene  
çerxî ro dayene ..... dayene çerxî ro  
çerx şanayene ..... çerx sanayene  
mesat kerdene  
seqa kerdene
- diş bilemek:** didanî seqênayene
- kesici araçları bilemek için kullanılan yağ:** çewr (n)  
saneso (n)  
soyê saneyî (n)
- kesici araçları bilemeye yarayan demirden yapılma araç:** mesat (n)
- bilenmek:** seqênîyayene ..... seqeynîyayene, sexênîyayene, seqanîyayîne,  
seqnîyayîne, sexênîyayene  
ameyene seqênayene  
sawîyayene ..... sawuyayene, soynîyayene, soynîyayêne  
ameyene sawitene ..... ameyîne sawutene, ameyene soynayene  
sane bîyene ..... sane bîyayene, sone bîyene, sone bîyayêne, sûne  
bîyayene

ameyene sane kerdene	
sane pira bîyene .....	sane pira bîyayene
hesan bîyene .....	hesan bîyayîne
çerxî ro dîyayene	
çerxî ro ginayene	
çerx şanîyayene .....	çerx sanîyayene
xart bîyene .....	xart bîyayîne
mesat bîyene .....	mesat bîyayene
seqa bîyene .....	seq bîyayîne
<b>biletmek:</b> dayene seqênayene .....	dayene seqeynayene, dayene seqanayîne, dayene seqnayîne, dayene sexênayene
dayene sawitene .....	dayene sawutene, dayene soynayene, dayene soynayêne
dayene sane kerdene .....	dayene sone kerdene, dayene sûne kerdene
dayene seqa kerdene .....	dayîne seqkerdene
dayene hesan kerdene	
dayene gosre kerdene	
dayene mesat kerdene	
<b>bitmek</b> (bitki vb. için): ruwayene .....	ruwayîne, roayene, rowayêne, rowayene, rowaene ameyene
<b>biz-II:</b> direwte (m) .....	direwtî (m), direwt (m), derewtî (m), dirowtî (m), dirotî (m), dirote (m), dirot (m)
<b>bor:</b> bure (n) .....	bûre (n), buri (n), buire (n), bor (n), borr (n)
beyar (n) .....	beyare (n), bîyare (n)
<b>boyunduruk:</b> nîre (n) .....	nîri (n), nîr (n)
<b>boyunduruk çubuklarını birbirine bağlayan ip:</b> xeniqe (n) .....	xeleqe (n), xenqe (n)
nîrbend (n)	
şûmîla (m) .....	somîla (m), sûmîla (m), sunîr (n), samîr (m)
<b>boyundurukta bulunan ve ökü-zün boynuna geçirilip altta bağ-lanan iki küçük çubuktan her biri:</b> kelame (n) .....	kêlame (n), keleme (n), kelome (n), kelûme (n), kilame (n), kilbe (n), kelme (n), kalme (n)
<b>boyunduruğun öküzün boynuna gelen kısmı:</b> sermil (n)	
milik (n)	
palika nîreyî (m) .....	palika nîrî (m)



Kombîyayîş ra yew grûbe hewşê Ulu Camîyê Dîyarbekirî de

**budamak:** (ağaç için) terişnayene ..... terişnayene, tereşnayene  
roternayene ..... rotelnayene  
ropiziknayene  
çirpnayene  
aj kerdene ..... az kerdene  
gil kerdene  
pej kerdene  
(bağ için) riçik kerdene

**burjuva:** burjuwa, -ye

**burjuva sınıfı:** sinifa burjuwa-  
yan (m), burjuwazî (n)

**burjuvazî:** burjuwazî (n)

**burma** (burulup kurutulan ot de-

meti): patîle (m) ..... patîl (m), pantîle (m), pantîli (m), pontîle (m),  
pontîli (m), tapole (m)

rêşî (m) ..... rişî (n)

**otuz adet** (burma ot için): berde (m) ..... berdi (m), bardi (m), berd (m)

**büğet**: sikre (n) ..... sekre (n), sukr (n)

sikreyê awe (n) ..... sekrey awe (n), sikrey aw (n)

îskele (n)

**çadır**: çadire (m) ..... çadiri (m), çadır (m)

xeyme (m) ..... xeymi (m), xeym (m), xême (m), xeme (m), xêm (m)

xivête (m)

kone (m)

**çalı çirpi**: çarî (zh) ..... çarrî (zh)

çulî (zh)

çulikî (zh)

çalî-çirpî (zh)

qirçûqale (m)

gijûgale (m) ..... gijûgali (m)

birr (n)

birrî (zh)

birrekî (zh)

xirikî (zh)

**çalı parçası** (küçük ağaç par-

çası): çare (m) ..... çari (m), çarri (m), çarr (m), çar (m)

çule (m) ..... çuli (m), çule (n)

çulik (n)

heje (m) ..... hêze (m), hêze (m)

hejike (m) ..... hêzike (m)

birre (m)

birreke (m) ..... birreki (m)

percîne (m)

qîş (n) ..... qîs (n)

qîşik (n) ..... qîşik (n)

şîl (n)

**çalışkan**: xebatker, -e

şirtîqer, -e ..... şirtîqer, -e

**çalışmak istememek:** (mecazen) kela-  
me tadayene

**çalkalamak:** b. **kalburlamak**

**çalkalanmak:** b. **kalburlanmak**

**çapa:** kulbe (n), yewfek (n), eşfe (n)

binkol (n)

tevrik (n) ..... tivrik (n)

**çark:** çerx (n) ..... çarx (n), çerq (n), çarq (n)

**çekül:** b. **şakul**

**çelik** (kısa değnek veya dal): çulik (n)

çemçik (n)

**çelmik:** qisle (n) ..... qisli (n), qesele (n), qizle (n), qizli (n), qisre (n)

qislik (n) ..... qisrik (n)

xiz (n)

zingire (n) ..... zingiri (n), zingri (n), zengiri (n)

**çengellemek:** çengal kerdene ..... çangil/çanqal/çanqil/çankil/çaqil kerdene, çungal/  
çungil/çüngal/çongal kerdene

çengal tafınayene ..... çengel pafınayîne

çengal piro kerdene ..... çungal piro kerdene

**Kapıyı çengelle!** (Berî çengal bike!/Çen-  
galê berî tafine!/Çengalê berî piro ke!)

**çengelli:** çengalin, -e

**çeper kapısı:** b. **çit kapısı**

**çirpi:** (kuru dal parçası) qırçe (m) ..... qırçi (m), qırç (m)

qırçike (m) ..... qırçiki (m)

qurçine (m) ..... qurçin (m), qurınçe (m), qurınçi (m), qurrin-  
çi (m), qırçüne (m)

peje (m)

pejike (m)

çirpî (m) ..... çirpî (n), çilpî (m), çirpi (n), çilpi (n)

xirik (n)

**çift:** 1)çute (m) 2)cita (m) 3)cite (m)

4)zewnce (m)

5)cinî û mêrde ..... mêrde û cinî

cinî-mêrde ..... mêrde-cinî

**çift sürme veya döven sürme es-  
nasında öküzün çalışmak isteme-**

**mesi:** kelame tadayîş

**çift zamanı:** wextê cite (n) ..... wextê citi (n), wextê citan (n), wextî citûn (n)

**çiftçi:** citkar, -e; cityer, -e

**bir çiftçinin bir çift öküzle bir gün-**

**de sürebileceği arazi:** cityer (n) ..... citêr (n)

**çiftlik:** çewlîg (n) ..... çewlig (n)

**çit kapısı:** çarber (n)

caxe (m) ..... caxi (m)

berge (n)

berenge (n) ..... berengi (n), belinge (n)

şerte (n) ..... serte (n)

bestike (m)

neqeb (n) ..... neqev (n), neqew (n)

**çivi:** mix (n) ..... mêx (n), mîx (n)

bismar (n) ..... bizmar (n), bizmal (n)

**çivi çakmak:** mix kutene ..... mêx kutene

mix . . . de kutene ..... mix tede kutene

mix kuwayene

mix . . . de kuwayene ..... mix . . . de kuyene

mix pira kuwayene ..... mix pira kuyayene, mix pa kuyayîne

mix . . . ro dayene ..... mêx . . . ro dayene, mêx dayene . . . ro, mêx piro dayene, mix piri dayîne

mix . . . ro kuwayene ..... mix . . . ro kuyene

bismar kutene ..... bizmar kutene

bismar . . . de kutene ..... bizmar . . . de kutene, bismar tede kutene

bismar kuwayene

bismar . . . de kuwayene ..... bismar tede kuwayîne

bismar . . . ro dayene ..... bismar . . . ro dayîne, bismar dayene . . . ro, bismar pero dayîne

bizmar piro dayene

**çivilemek:** mix kerdene ..... mêx kerdene, mîx kerdene

bismar kerdene ..... bizmar kerdene, bizmal kerdene

**çizgi:** xêze (m), xete (m)

**çizi:** 1)b. **çizgi**

2)(saban ya da pulluğun açtığı iz) xe-

te (m) ..... xeti (m)

xeta cite (m)

hagose (m) ..... hagosi (m)

- çoban:** şiwane (n) ..... şiwone (n), şiwûne (n), şane (n), şuwane (n), şuane (n), şuyane (n), şûne (n), şûni (n), şone (n)
- şiwana (m)
- şiwaniye (m) ..... şuwaniye (m), şiwane (m)
- buzaqı çobanı:** golikwan, -e ..... golikwûn
- buzaqı çobanlığı:** golikwaniye (m), golikwani (m) ..... golikwûnê (m)
- kuzu çobanı:** varekwan, -e ..... vawewûn
- selxvan, -e
- kuzu çobanlığı:** varekwaniye (m) vawewani (m) ..... vawewûnê (m)
- selxvaniye (m), selxwani (m)
- oğlak çobanı:** bizêkwan, -e ..... bizewwan, bizewwûn, bizêwûn
- selxvan, -e
- oğlak çobanlığı:** bizêkwaniye (m) ..... bizewwûnê (m), bizêwûnê (m)
- selxvaniye (m), selxwani (m)
- çobanlık:** şiwaneyiye (m), şiwaneyi (m) ..... şiwoneyê (m), şiwûneyê (m), şaneyî (m), şanevey (m), şuwaneyiye (m), şuaneyiye (m), şuwaneyiye (m), şûneyê (m), şûneyî (m), şûneyê (m), şoneyey (m)
- çuvalın ağızını dikmek, çarık ve çorap bağlamak vb. için kullanılan kıldan yapılma ip:** arozî (m)
- şimûndî (m)
- dezî (m) ..... derzî (m)
- değirmenci:** arêwan, -e ..... arîwan (n), arêwûn (n), arwûn (n), arbançî, -ye; arwançî, -ye; arwûnçî (n), arvonçî (n), ayronçî (n), harêwan (n), harewan (n)
- asvancî, -ye ..... avsançî, -ye
- qeraş, -e
- değnek:** 1)şewte (m) ..... şewti (m), şowti (m), şive (m), şiv (m), şeyti (m)
- mole (m)
- uşîre (m) ..... wuşîre (m), wişîre (m), ûşîri (m)
- şerqatî (m) ..... şerqat (m)
- şelbûte (m) ..... şalbat (m)
- 2)çuwe (n), çu (n)
- darik (n)
- sardeste (n) ..... serdeste (n)
- deste-II:** deste (n) ..... desti (n)



destik (n)

dim (n)

qebza (m) ..... qewş (m), qevş (m)

qevde (m) ..... qevda (m), qevdi (m), qevd (m), qeft (m)

**dikmek** (ağaç vb. için): ronayene

karitene ..... kariteni

**direk:** pirde (m), maxe (m), çuwe (n), es-

tune (m), kêran (n), girşag (n), şirît (n)

dîrege (m), ..... dîregi (m), dîreg (m)

**kavak ağacından yapılan kalın****direk:** sipîdare (m) ..... sipêdar (m), sipêdar (m)**dönüm:** donime (m) ..... donimi (m), donim (n), dolim (m)**döven:** muşene (n) ..... muşane (n), muşani (n), muşone (n), musene (n), mewşene (n), mewşen (n), meşen (n), meşu-  
wen (n), meşuene (n), meşueni (n), meşene (n),  
meşone (n), mişuwen (n), mişane (n), mişone (n),  
mişüne (n), mişon (n), mişgone (n), misone (n)**döven dişi:** b. **döven taşı****döven dövmek:** b. **döven sürmek****döven ile boyunduruk arasında-****ki direk:** nexd (n)

dargame (m)

seqarek (n)

**döven sürerken altta kalan dövül-****memiş ekin saplarını üste çıkar-****mak için harman yığını altüst****etme:** qelbedayîş (n) ..... qelbidayîş (n), qilbidayîş (n), qilbdayîş (n)

cuwenqelbedayîş (n) ..... ciwenqelbidayîş (n), cuyinqeldayîş (n)

cuwenqelibnayîş (n) ..... cuwînqelibnayîş (n), ciwênqelibnayîş (n)

cuwendêmdayîş (n) ..... condêmdayîş (n)

terheqelibnayîş (n) ..... terhiqelebnayîş (n), taraqeldayîş (n), tarqeldayîş (n)

**döven sürerken altta kalan dövül-****memiş ekin saplarını üste çıkar-****mak için harman yığını altüst et-****me işi:** qelbe (m) ..... qelbi (m), qilbi (m)**döven sürerken kenarlara kayan****sapları kürekle veya yabayla harma-**

**nın ortasına doğru kaydirmek:** dor-

me raver eştene ..... dorme ra ver estene

qerax kerdene

**döven sürerken öküzün dışkısının**

**tahl içine düşmemesi için arkasına**

**takılan araç:** silgir (n) ..... silgil (n)

silêk (n)

**döven sürerken öküzün dışkısının**

**tahl içine düşmemesi için arkasına**

**tutulan kürekçik:** çurtik (n)

kurega silî (m)

**döven sürerken ürünü yememesi**

**için öküzün ağzına takılan bir tür**

**gem veya ağızlık:** pozik (n)

fekê gayî (n) ..... fekê gay (n)

devik (n), xeleke (n)

fekgem (n) ..... vekgem (n)

devgem (n)

(sepet biçiminde olanı) seleke (m) ..... selike (m)

**döven sürmek:** muşene çarnayene ..... meşone çarnayîne, muşone çarnayîne

muşene kutene ..... muşane kutene, muşone kutene, mişone kutene

cuwen kutene ..... cuwîn kutene

cuwen kuwayene ..... cuwîn kuwayene

cuwen çarnayene

gêle kerdene

**döven taşı:** kerraya muşeneyî (m) ..... kerrê muşenî (m), kerra muşanî (m), kerra muşo-

nî (m), kerrê mişuwenî (m), kerrê meşuwenî (m),

kerrê meşuenî (m), kerraya meşenî (m)

kemera muşeneyî (m) ..... kemera mişonî (m), kemera misonî (m)

sîya muşeneyî (m) ..... sîya mişanî (m), sîya mişonî (m)

**dövenden boyunduruğa kadar**

**uzanan direği dövene bağlayan**

**bağ:** guwend (n) ..... goyend (n)

**dövenin tahtalarını birbirine bağ-**

**layan ve onlara enine çakılmış**

**olan çıta:** mûndîya muşeneyî (m) ..... mûndîya muşanî (m), muynda mişanî (m)

mûndika muşeneyî (m) ..... mûndika muşanî (m), mundika mişanî (m)

mîya muşneyî (m) ..... mîya mişoneyî (m)  
pirda muşneyî (m) ..... pirdê muşneyî (m)

**dövenle dövülmek üzere harman  
yerinde bulunan ekin yığını/har-**

**man:** terhe (m) ..... terhi (m), tera, tara (m), tar (m)

**durmaksızın çok çalışmak:** (mecazen)

qebale girewtene ..... qebale girowtene, qewali guretene, qewal guretene,  
qibale girewtene, qewela guretene, qeval guretene

**düven:** b. **döven**

**eğe:** berradî (m), dîyerpue (n), êge (n)

xardos (n)

xart (n) ..... kart (n)

xartîk (n) ..... xartîg (n), kartik (n), kertik (n), kirtik (n)

**eğelemek:** berradî kerdene

êge kerdene ..... hêge kerdene

xardos kerdene

xart kerdene ..... kart kerdene

xartîk kerdene ..... xartîg kerdene, kartik kerdene, kertik kerdene,  
kirtik kerdene

**ekilmek:** karîyayene ..... karîyayeni

ameyene karitene ..... ameyîne karitene

ramîyayene ..... ramîyayene, romîyayîne, rûmîyayîne

ameyene ramitene ..... amayene ramitene, omeiyîne romitene, ûmeyîne  
rûmitene

**Tarla ne zaman ekildi?** (Hêga key

karîya?/Hêga key ame karitene?)

**ekin veya ot biçerken biçmek**

**için yönelinen ve hedeflenen me-**

**safe:** ver (n)

hoye (m)

**ekmek:** karitene ..... karitene

**Çiftçi arpa ekmiş.** (Cityerî/citkarî cew ka-  
rito.)

ramitene ..... romitene, rûmitene, ramtene, rûmtene

**evlek:** lijna (m) ..... lizna (m), lujina (m), lucina (m)

raarta (m)

ewlege (m) ..... ewlegi (m), evleg (m), hevlege (m)

**ezmek** (üzüm vb. için): pelixnayene ..... pelexnayîne, pilaxnayîne, pilixnayîne  
 piloznayene ..... peleznayîne, piliznayîne  
 hefilnayene ..... hefirnayîne, efirmayîne  
 hefeknayîne ..... hefeknayîne  
 esirnayene ..... esernayene

**fıskıye:** fısqıya (m)

**fıskıyeli:** fısqıyayın, -e

**fidan:** 1)leye (m) ..... ley (m), lêy (m), leê (m)

leyeke (m) ..... leyek (m), leyêke (m)

2)(asma fidanı) xerze (m) ..... xarze (m)

**fidan dikmek:** 1)leye ronayene ..... lêy rûnayîne, leê ronayene

leye denayene

2)xerze ronayene

**fide:** şitil (n) ..... şetil (n), şitle (n), şitle (n)

sadir (n) ..... sadır (n), sadî (n), sedir (n)

**fide dikmek:** b. fidelemek

**fidelemek:** şitil ronayene ..... şitle ronayene, şetil rûnayış

şitil pirodayene ..... şitle pirodayîne

sadir ronayene

**filiz:** 1)zil (n) ..... lîz (n)

zîlik (n)

2)xelfe (n) ..... xelîfe (n), xelf (n), xefle (n), xilfe (n), xifle (n)

xelfek (n)

aj (n) ..... az (n)

hare (n) ..... harri (n), hari (n)

3)(yenilebilen filiz) narbe (n) ..... narve (n), nerbe (n), nerb (n), narre (n)

narbik (n) ..... nerbik (n)

**filiz vermek:** b. filizlenmek

**filizlenmek:** 1)zilfıyayene ..... zîleyîne

zîl dayene ..... lîz dayene

zîlik dayene

zîl teber kerdene ..... zîl tever kerdene

zergûn bıyene ..... zergun bıyayene

2)xelfe dayene ..... xelîfe dayene, xelf dayene, xefle dayene, xilfe da-  
 yene, xifle dayene

xelfek dayene

aj dayene ..... az dayene

hare dayene ..... harri dayene, hari dayene



### Kombîyayîş ra yew grûbe

3) narbe dayene ..... narve dayene, nerbe dayene, nerb dayene, narre dayene

narbik dayene ..... nerbik dayene

**firez:** b. anız

**geleme:** bure (n) ..... bûre (n), buri (n), buire (n), bor (n), borra (n)

beyar (n) ..... beyare (n), bîyare (n)

**gen** (arazi için): bure (n) ..... bûre (n), buri (n), buire (n), bor (n), borra (n)

beyar (n) ..... beyare (n), bîyare (n)

**götürü:** qebale (n) ..... qebala (n), qebali (n), qibale (n), qewale (n), qewali (n), qewal (n), qewela (m), qeval (m)

**götürü iş almak:** qebale girowtene ..... qebale girowtene, qewali guretene, qewal guretene, qibale girowtene, qewela guretene, qeval guretene

**götürü usûlü iş yapmak:** qebale girowtene ..... qebale girowtene, qewali guretene, qewal guretene, qibale girowtene, qewela guretene, qeval guretene

qebale kerdene

qebale xebitîyayene ..... qewali xebitîyayîne

bi qebale xebetîyayene ..... bi qebale xebetîyayene  
qebaleyî reyde xebetîyayene ..... qebalî reydi xebetîyayene  
bi qebale kar kerdene  
bi qebale gure kerdene

**gübre:** 1)zibil (n) ..... zivil (n), zibl (n), zivl (n), zilv (n)  
ziblûzebale (m) ..... ziblûzebalî (m), zivlûzebalî (m)  
sil (n)

2)(keçi ve koyun gübresi) pişke (m) ..... pişki (m), pişk (m), piske (m)

3)(kimyasal gübre) gubre (n)

**büyük baş hayvanın bir defada yap-**

**tığı dışkı topağı:** silop (n)

gota silî (m)

guda silî (m) ..... gudê silî (m)

palpate (m) ..... palpat (m)

palpata silî (m) ..... palpatê sil (m)

tapole (m) ..... tapuel (m), tapual (m)

tepike (m)

tepika silî (m)

**kimyasal gübre:** zibilo kîmyayî (n)

zibilê kîmyayî (n)

gubre (n)

**kuş gübresi:** zirç (n) ..... zirç (n), zîç (n), jirç (n)

**gübreleme:** 1)zibilkerdiş (n)

zibildekerdiş (n)

2)gubrekerdiş (n)

gubredekerdiş (n)

**gübrelemek:** 1)zibil kerdene

zibil dekerdene

2)gubre kerdene

gubre dekerdene

**gübreli:** 1)zibilin, -e

zibilkerde (n)

zibilkerda (m), zibilkerdiye (m)

silin, -e

2)gubreyin, -e

gubrekerde (n)

gubrekerda (m), gubrekerdiye (m)

**gübrelik:** zibilge (n)

zivilca (n)

zibala (m)

silo (n) ..... siloy (n), sule (n), suli (n)

silond (n)

**gübresiz:** 1) bêzibil, -e

2) bêgubre, -ye

bêgubra (m)

**halka:** helqa (m) ..... heleqa (m)

xeleke (m)

**hançer:** xencer (n) ..... xencîr (m), xençer (n), xençere (m), xençerî (m),

xençerî (m), xincere (m), xincer (m), xincêr (m),

xincîr (m), xinçêr (m), xinçîyer (m), xînçer (m)

**hark:** b. arık, ark

**harman:** cuwen (n)

**biçilmiş ekini harman yerine**

**taşımaya işi:** sebale (n)

**biçilmiş ekini harmana taşı-**

**mak:** sebale kerdene

**harman dövmek:** b. döven döv-

**mek, döven sürmek**

**harman makinesi:** makîneya cuwenî (m)

patoze (m) ..... patoze (m), patosi (m), patos (n), patoz (m)

**harman savurmak:** cuwen vey dayene .. cuwîn vey dayene

cuwen hewa dayene ..... cuwîn hewa dayîne

**harman sonu** (badas): bincuwen (n) ..... bincuwîn (n), bincuyin (n), binê cuwenî (n)

efara (m)

**harman yeri:** cuwen (n)

**harman zamanı harmanları dolaşa-**

**rak harman ürünü istemek suretiyle**

**dilenmek:** cuwenan ser ra gêrayene ..... ciwenûn ser ra gêrayîne

**harmanda, arpa ve buğdayın kal-**

**burlanmasından sonra artakalan**

**başaklar:** kozire (n)

**hasat:** hasad (n) ..... hasad (n)

**hasat zamanı:** wextê hasadan (n) ..... wextê hasadî (n)

wextê paleyî (n) ..... wextê palî (n)

wextê debare (n) ..... wextê debarî (n), wextê debre (n), wextê debrî (n)

**hayvanlara kışın yedirilmek üzere kesilip ağacın çatalı ana dalları arasına dizilen yaprak yığını:** velgêre (m)

velgedare (m)

darevelge (m) ..... dara velgî (m)

kurre (m) ..... kure (m)

dêzdare (m)

kîdase (m) ..... kîdas (m)

çorme (m)

**hayvanlara kışın yedirilmek üzere kesilip üst üste dizilen büyük ot yığını:** vaşêre (m)

dêza vaşî (m)

loda vaşî (m) ..... lodê vaşî (m), loday vaş (m), londê vaşî (m)

**hayvanlara kışın yedirilmek üzere kesilip üst üste dizilen büyük yaprak yığını:** dêza velgî (m)

loda velgî (m) ..... lodê velgî (m), loday velg (m), londê velgî (m)

maxa velgî (m)

quça velgî (m) ..... quçey velgî (m)

**otlaması için hayvanı araziye başıboş salma:** salme (n) ..... salmi (n)

salmeveradayîş (n)

salmekîveradayîş (n)

heywanveradayîş (n)

heywanraverdayîş (n) ..... heywanraverdayîş (n)

**otlaması için hayvanı araziye başıboş salmak:** 1) salme veradayene

salmekî veradayene

(heywan) veradayene

(heywan) raverdayene ..... (heywan) raverdayêne

**yere çakılı kazıklar üzerine dizili direklerin üstüne istif edilmiş yaprak veya ot yığını:** arzêle (n) ..... erzele (n), herzale (n)

**herək** (tevek için): serbina (m) ..... serbuna (m), serpene (m), serpune (n), sarbina (m), sarpune (n), sarna (m), sarma (m)

**herk:** filhan (n) ..... filhon (n), filhûn (n), filhû (n), filan (n), felhan (n)

hêgayo filhan (n)



şûve (m) .....	şove (m), şov (m), şuve (m), şûbe (m)
<b>herk etmek:</b> filhan kerdene .....	filhon kerdene, filhon kardene, filhûn kerdene, filhû kerdene, filan kerdene, felhan kerdene
şûve kerdene .....	şove kerdene, şuve kerdene, şûbe kerdene
kerab kerdene .....	kirabe kerdene, kerew kerdene

**heybenin iki tarafı arasındaki bö-**

<b>lüm:</b> mîyancî (n) .....	mîyûncî (n)
<b>hortum:</b> xortume (m) .....	xortum (m), xortimi (m), xortum (n), xortim (m), xortim (n), xûrtumi (m), xûrtimi (m), xuertim (m), xirtûm (n)
<b>hozan:</b> bure (n) .....	bûre (n), buri (n), buire (n), bor (n), borr (n)
beyar (n) .....	beyare (n), bîyare (n)
<b>ırgatlık:</b> êrxatî (m), êrxatîye (m) .....	êrxatey (m), yerxatê (m)
êrxatenî (m)	
paleyî (m), paleyîye (m) .....	paleyey (m), palî (m)
paleyênî (m)	
rençberî (m), rençberîye (m) .....	rençberey (m), rençberê (m)
rençberênî (m)	

**imece** (karşılıklı birbirinin işinde çalışma): mi-

terhe (m) .....	miterhi (m)
mişağîye (m)	
purnagîye (m)	
<b>imece ile çalışmak:</b> miterhe kerdene ...	miterhi kerdene
purnagîye kerdene	
<b>is:</b> tenî (m), tenîye (m) .....	tênîye (m), teneyî (m), teney (m), tenê (m)
duye (n) .....	dûye (n)

<b>istif:</b> lode (m) .....	loda (m), lodi (m), lod (m), londe (m)
lodike (m)	
kêşe (m) .....	kêşi (m), kêş (m)
maxe (m) .....	max (m)
cema (m) .....	cama (m)
dêze (m) .....	dêzi (m), dêz (m), dize (m)

**istif etmek:** b. **istiflemek**

<b>istiflemek:</b> lode kerdene .....	loda kerdene, lod kerdene, londe kerdene
kêşe kerdene .....	kêşi kerdene, kêşi kardene, kêş kerdene
maxe kerdene .....	max kerdene
cema kerdene	
dêze kerdene	

**iş:** kar (n), xebate (m), gure (n)

**yapılan iş:** (mecazen) firêze (n)

**işten kaçmak:** (mecazen) kelame tadayene

**işçi sınıfı:** sinifa karkeran (m)

**işçilik:** karkerîye (m), karkerî (m) ..... karkerey (m), karkerê (m)

karkerênî (m)

xebatkarîye (m), xebatkarî (m) ..... xebatkarey (m), xebatkarê (m)

xebatkarênî (m)

paleyîye (m), paleyî (m) ..... paleyey (m), paleyê (m)

paleyênî (m)

mîşagîye (m), mîşagî (m) ..... mîşagey (m), mîşagê (m)

mîşagênî (m)

êrxatîye (m), êrxatî (m) ..... îlxatê (m), yerxatê (m), yerxatey (m)

êrxatenî (m)

rencherîye (m), rencherî (m) ..... rencherey (m), rencherê (m)

rencherênî (m)

emeleyî (m), emeleyîye (m) ..... emeleyey (m), emeleyê (m)

emeleyênî (m)

**kabala:** b. **götürü**

**kabza:** deste (n) ..... destî (n)

destik (n)

dim (n)

qebza (m) ..... qewş (m), qevş (m)

qevde (m) ..... qevda (m), qevdi (m), qevd (m), qeft (m)

**kılıç kabzası:** desteyê şimşêrî (n), di-

mê şimşêrî (n), qevda şimşêrî

**kalbur:** pirojine (m)

**kalbur ile gözer arası bir tür**

**kalbur:** kermaxe (m) ..... kermax (m)

**kalburdan geçirmek:** b. **kalburlamak**

**kalburdan geçirilmek:** b. **kalburlanmak**

**kalburlamak:** serrednayene ..... serrednayene, seridnayene, serridnayene

pirojine ro dayene ..... pirjini ro dayîne

pirojine kerdene ..... pirozine kerdene

**kalburlanmak:** seredîyayene ..... serredîyayene, seridîyayene, serridîyayene

ameyene serrednayene ..... ameyîne serrednayene, ameyîne seridnayene, ameyîne serridnayene

pirojine ro ginayene ..... pirjine ro gunayîne

ameyene pirojine kerdene ..... amayene pirozine kerdene, amayêne pirozin kerdene

**kalıp:** 1)(bir şeye belirli bir biçim vermek için kullanılan)

qalib (n) ..... qaliv (n), qalip (n)

**kalıba çekmek:** b. **kalıba vurmak**

**kalıba vurmak:** qalib ro dayene ..... qaliv ro dayene

2)(bir kalıba dökülerek yapılmış olan) qalibe (m) ..... qalibi (m), qalib (m), qaliv (m)

**sabun kalıbı:** qaliba sabunî (m) ..... qalibey sabunî (m), qalibê sawunî (m)

**kalıplamak:** qalibe kerdene ..... qalibi kerdene, qalib kerdene, qaliv kerdene

**kamçı:** qamçî (m) ..... qamçî (n), qemçî (m), qomçî (m), qûmçî (m), qançîli (m)

**kamçılamak:** qamçî kerdene ..... qamçî kerdene, qemçî kerdene, qomçî kerdene, qûmçî kerdene

qamçîyan ver şanayene ..... qûmçîyûn ver şûnayene, qomçîyon var şonayene, qamçîyûn ver sanayene

**kamış:** zîl (n) ..... zil (n), zel (n)

qamîş (n) ..... qamîs (n), qamis (n), qomîş (n), qûmîş (n)

**kamyon:** kamyone (m) ..... kamyon (m), kamone (m), kamon (n), qamyone (m), qamyoni (m), qamyon (m), qamun (m), qamon (n)

**kanca:** qanca (m) ..... qenca (m), qûnca (m)  
çengal (n)

**kantar:** qapan (n) ..... qapon (n), qapûn (n)  
qenter (n)

**kantara çekmek:** b. **kantarlamak**

**kantara vurmak:** b. **kantarlamak**

**kantarlamak:** qapan ro dayene ..... qaponi ri dayîne, qapon ro dayene

bi qapan sentene ..... pey qapan setene, pey qapûn setene  
eştene qenter ..... estene qenter, qenter estene

**kapı kasasında (çerçevesinde) eş-  
ğin karşısındaki üst kısım:**

serber (n) ..... server (n)

**karasaban:** b. **saban**

**karasaban demiri:** b. **saban demiri**

**karasaban oku:** b. **saban oku**

**karık** (toprakta sabanla açılan çizi): b. **çizi**

**kemre** (hayvan gübresi): 1)zibil (n) ..... zivil (n), zibl (n), zivl (n), zilv (n)  
ziblûzebale (m) ..... ziblûzebalı (m), zivlûzebalı (m)  
sil (n)

2)(keçi ve koyun gübresi) pişke (m) ..... pişki (m), pişk (m), piske (m)

**kentsoylu**: burjuwa, -ye

**kentsoylu sınıfı**: sinifa burjuwa-  
yan (m), burjuwazî (n)

**keskinleştirmek**: 1)tuj kerdene 2)no kerdene

3)raardene

**keskinlik**: 1)tujîye (m), tuji (m) ..... têjey (m), tîjê (m), tuzî (m)

tujêni (m) ..... tuzêni (m)

2)noyîye (m) ..... noyî (m), noyêni (m), nûyî (m), nûyê (m)

**kesmik** (başakla karışık iri saman): qis-

le (n) ..... qisli (n), qesele (n), qizle (n), qizli (n), qisre (n)

qislik (n) ..... qisrik (n)

xiz (n)

zingire (n) ..... zingiri (n), zingri (n), zengiri (n)

**kığ**: pişkile (m) ..... pişkili (m), pişkil (m), pişqule (m), pişqul (m), piş-  
qule (m), pusqile (m)

**kığ**: b. kığ

**kığlamak**: pişkile kerdene ..... pişkili kerdene, pişkil kerdene, pişqule kerdene,  
pişqul kerdene, pisqule kerdene, pusqile kerdene

**koparmak**: visnayene ..... visnayêne

qerifnayene ..... qerefnayêne, qerfnayene

**kovan** (arı kovani): kuware (n)

kuwareyê hingan (n) ..... kuwarîyê hingan (n)

kuwareyê mêsa hingimêni (n) ..... kewara mêşanê hemgêni (n), kuwarî mîyesûn (n)

pêtaga (m)

pêtaga hingimêni (m) ..... pêtaga hemgêni (m)

şitile (n)

**küçük arı kovani**: qıl (n)

qîlê mêsa hingimêni (m) ..... qîlê mêtan (n)

**arı kovaniın konduğı yer**: mêtêdîn (n)

ballix (n) ..... balix (n)

**kör** (keskinliğı yeterli olmayan: kone (n) ..... kon (n)

koniye (m)

kol, -e ..... kol, -i; koll, -i; kuel, -i; kual, -i

**kuş dışkısı**: zîrç (n) ..... zirç (n), zîç (n), jirç (n)

- küspe:** hefil (n) ..... hefl (n), hefle (n), helfe (n), efr (n)  
tilif (n) ..... tilf (n)
- loda:** lode (m) ..... loda (m), lodi (m), lod (m), londe (m)  
**loda etmek:** b. **yığmak**
- malama:** malaxme (n) ..... melaxme (n), malyaxme (n)  
tîxe (m)
- meses:** b. **övendire**
- meyve:** meywe (n), fêkî (n)  
**meyve veya sebze bahçesinin son ürününü de toplayarak ürünsüz bırakma:** xeritnayış (n) ..... xerritnayış (n), xeretnayış (n)  
xeripnayış (n) ..... xerepnayış (n)
- nadas:** filhankerdiş (n) ..... filhonkerdiş (n), filhonkardiş (n), filhûnkerdiş (n),  
filhûkerdiş (n), filankerdiş (n), felhankerdiş (n)  
şûve (m) ..... şove (m), şov (m), şuve (m), şûbe (m)  
**nadas etmek:** filhan kerdene ..... filhon kerdene, filhon kerdene, filhûn kerdene, filhû  
kerdene, filan kerdene, felhan kerdene  
şûve kerdene ..... şove kerdene, şuve kerdene, şûbe kerdene  
kerab kerdene ..... kirabe kerdene, kerew kerdene  
**nadasa bırakmak:** filhan verdayene ..... filhon verdayene, filhon vardayene, filhûn verda-  
yene, filhû verdayene, filan verdayene, felhan ver-  
dayene  
şûve verdayene ..... şove verdayîne, şuve verdayîne, şûbe verdayeni  
**nadasa yatırmak:** b. **nadasa bırakmak**
- omça:** b. **omça**
- omça:** gasar (n)  
kokmêw (n) ..... kokmew (n)
- övendire:** misasî (m) ..... misasi (m), mesasî (m), masas (m)
- pratik:** pratik (n)  
(mecazen) firêze (n)
- rençperlik:** rençberîye (m), rençberî (m) .... rençberey (m), rençberê (m)  
rençberênî (m)  
paleyîye (m), paleyî (m) ..... paleyey (m), paleyê (m)  
paleyênî (m)  
êrxatîye (m), êrxatî (m) ..... îlxatê (m), yerxatê (m), yerxatey (m)  
êrxatenî (m)
- saban:** alete (m) ..... aleti (m), halet (m), haleti (m), helet (m)

hengazî (m) ..... hengaj (m), hengajî (m), hangaje (m), hingazî (m), engaz (m), engazî (m)

**saban demiri:** sirsî (m) ..... sirşî (m), sirş (m), sirs (m), sisî (m), sîrsi (m), sîrs (m), şîrs (m)

**saban kulağı:** b. **saban demiri**

**saban oku:** mosela (m) ..... mosla (m), mosle (m), muwasla (m), muasla (m), muesla (m)

tîra hengazî (m) ..... tîra hengajî (m), tîra hangaje (m)

tîra alete (m) ..... tîra cite (m)

**saban okunun saban zıvanasından**

**çıkmasını engelemeye yarayan kü-**

**çük parça:** qetife (n) ..... qetîbe (n), qetife (n), qetfe (n), qedife (n)

“Luye va: Ez gêna qet û qet û **qetife**, ti bigîre sirsî û alet û nîre.”

qetrîbe (n) ..... qitrîbe (n), qetirbe (n), qitirbe (n), qertîme (n), qetlibe (n), qetilpe (n), qetilpe (n), qetilpi (n), qetilfe (n), qetilfe (n), qefife (n)

**saban sürmek:** b. **çift sürmek**

**saban zıvanası:** bose (n) ..... bosî (n), bowse (n), bewse (n)

xeleka nîreyî (m) ..... xeleka nîrî (m)

**saban zıvanasını boyunduruğa bağla-**

**makta kullanılan kalın bağ:** riştî (m) ... rişta (m), rişte (m), rişdî (m), rîşta (m), rîştî (m), rişt (m), rişt (m)

xapa nîreyî (m) ..... xapa nîrî (m)

**(sabanda) saban demirinin içine gi-**

**ren bölüm:** lisim (n)

**sabanın çift sürerken elle tutu-**

**lan kısmı:** dim (n)

dimê birkeyî (n) ..... dimê birkî (n)

deste (n)

desteyê birkeyî (n) ..... destey birkî (n)

destim (n)

desteyê qiliçî (n) ..... destê qiliçî (n), destey qiliçî (n)

**sabanın çift sürerken elle tutulan**

**kısından toprağa kadar uzanan**

**parçası:** birke (n) ..... birki (n)

dimê hengajî (n) ..... dimê hengajî (n)

qılıç (n)

şûrik (n)

**sabanın çift sürerken elle tutulan kısmından toprağa kadar uzanan parçası ile saban okuna geçirilen küçük parçasını birbirine bağlayan**

ağaç parçacığı: fale (m) ..... fali (m)

sefine (m) ..... sefini (m)

**sabanın saban demirine yakın kısmı ile saban okunu birbirine bağlayan küçük parçası:** maç (n) ..... maj (n), manç (n)

sap: deste (n) ..... desti (n)

destik (n)

dim (n)

boçe (m) ..... boçi (m), boç (m), buçeç (m)

qevde (m) ..... qevda (m), qevdi (m), qevd (m), qeft (m)

**kazma sapı:** desteyê zengenî (n), di-mê zengenî (n), boça zengenî (n)

savrulmak: vay dîyayene

ameyene vay dayene ..... ameyene vay dayeni, ameyene vey dayeni

savurmak: vay dayene ..... vay dayeni, vey dayene

hewa dayene

saz (kamuş, hasırotu vb.): qamir (n) ..... qomir (n)

set: sikre (n) ..... sekre (n), sukr (n)

bêbin (n) ..... bêwin (n)

bende (m)

**daha çok eğimli arazide, taş ve/****veya ağaçlardan oluşturulan bir****tür set:** kerpe (n)**set çekmek:** sikre bestene ..... sekre bestene

bêbin bestene ..... bêwin guretene

bende virastene ..... bend virastene, bend virastene

bende antene ..... bend antene

**sığırtmaç:** gawan, -e ..... gawon, -i; gawûn (n), gawû (n)**sığırtmaçlık:** gawanîye (m), gawanî (m) ..... gawoney (m); gawûnî (m), gawûnê (m)

**sırık:** rewte (m) ..... rewî (m), rewti (m), rew (m), rowtî (m), rote (m), rot (m), rewûte (m), rêwûte (m), rêwite (m)

rewtike (m) ..... rotik (m)  
martage (m) ..... mertag (m)

**soyup soğana çevirmek:** (mecaz olarak) xeritnayîş (n)

**sürgün** (bitki için): 1)xelfe (n) ..... xelfe (n), xelf (n), xefle (n), xilfe (n), xifle (n)  
xelfek (n)

aj (n) ..... az (n)

hare (n) ..... harri (n), hari (n)

2)(yenilebilen sürgün) narbe (n) ..... narve (n), nerbe (n), nerb (n), narre (n)

narbik (n) ..... nerbik (n)

**şakul:** şaqul (n) ..... şaqole (m), şaqolî (m), şaqol (n), şakule (n), şakûle (n), şakul (n), sakul (n), sagul (n)

**şakullemek:** şaqul veradayene ..... şakul veradayene

şaqul pede veradayene ..... şagul pede verdayene, şaqole piro veradayîne, şagul ro verdayene, şaqul ver ra nayene

şaqul ro dayene ..... dayene şaqole ro

şaqul kerdene

. . . ra şakul ardene

**şavul:** b. şakul

**şavullamak:** b. şakullemek

**tarlayı sürmeden dinlenme-**

**ye bırakmak:** bure verdayene

beyar verdayene

**tevek:** 1)b. asma

2)tûrê mêwe (n) ..... turê meybe (n), turê meybi (n), turê meyvi (n)

**teveğin tutunması veya dik dur-**

**ması için dallarını hereklere sar-**

**mak:** (mêwe) piro dayene

(mêwe) pîştene ..... (meybi) pîştîş

**tinaz:** ebre (m) ..... ebri (m)

tarramî (m) ..... tarrûmî (m)

malaxme (n) ..... melaxme (n), malyaxme (n)

tîxe (m)

**ürün:** eser (n), ber (n), mehsul (n)

**yıllık ürün:** mexl (n) ..... mexel (n)

**yıllık ürünü götürü fiyatla (top-**

**tan) satmak:** mexl rotene ..... mexel rotene

mexl dayene ..... mexel dayene



**üvendre: b. övendre****üzüm koparmak:** engure qerifnayene ..... engure qerfnayîne, engure qerfnayene**varyos:** vargoz (n)**yıgın:** lode (m) ..... loda (m), lodi (m), lod (m), londe (m)

lodike (m)

kêşe (m) ..... kêşi (m), kêş (m)

maxe (m) ..... max (m)

cema (m) ..... cama (m)

kop (n) ..... kuep (n)

dêze (m) ..... dêzi (m), dêz (m), dize (m)

koye (n)

**yıgmak:** lode kerdene ..... loda kerdene, lod kerdene, londe kerdene

kêşe kerdene ..... kêşi kerdene, kêşi kardene, kêş kerdene

maxe kerdene ..... max kerdene

maxe ronayene

cema kerdene

kop kerdene

dêze kerdene

dêze ronayene

koye kerdene

## ORKÎDEYÎ

J. Îhsan ESPAR

Çimê mi rayîr ra bîy  
gama ke eşq çimeyê asmênêkê pembeyî de  
sey wisarêkê birîsiminî çirisîyaynî

Çimê mi rayîr ra bîy  
gama ke Koyê Sipî ra vilikêka binefşî  
bi pundanê xo yê neweabîyeyan şa bînî

Çimê mi rayîr ra bîy  
gama ke ferîştehêka mehemedî  
bi pêlanê şehwetê camêrdêk mest bînî

Çimê mi rayîr ra bîy,  
mi ti pawita  
heta ke ê orkîdeyê sipêloçî wişk bîy  
û heta ke nivîna mi ra  
boya beyanê payîzî ameynî

Mi ti pawita  
heta ke qisaya peyêne ya heskerdişî zî  
mi vîr a şî  
bawer bike!

**Wezirî Kulturî Felekeddîn Kakayî:**

## **“KURDÎ NIKA DINYA DE NETEWEYA EN GIRD A KE BÊ DEWLET A Û WELATÎ AYE AMEYO PARÇEKERDIŞ”**

*Roportajkerdox: Seyîdxan KURIJ*

*Seyîdxan Kurij:* Birêz Kakayî, ti eşkenî kar û barî Wezaretî Kulturî ser o wendoxanî kovara Vateyî agahdar bikerî. Karî Wezaretî Kulturî senî yew kar o?

*Felekeddîn Kakayî:* Wezaretî ma wezaretî kulturî yo. Wezaretî Kulturî yew wezaretî hukmatî Kurdîstanî yo. No wezaret vîjnayîşî (seçim) Parlementoya Kurdîstanî yê 1992 ra pey ameyo awankerdiş.

Helbet ke qanûnî wezaretî ma esto û ma goreyî ney qanûnî kar û barî xo kenî. Karî ma yo esasî ziwani kurdî yo, kelepûrî kurdî, kultur û folklorê kurdî û mîraso netewî (mîlî) yo. Ma muzîk, şano (tîyatro) û edebîyatî ser o kar kenî. Ma zaf qîymet danî edebîyatî qican (domanan). Wezaretî ma nê temayan ser o hem kitabana hem zî kovaran çap keno. Ma sey wezaretî nika çarês kovaran çap kenî.

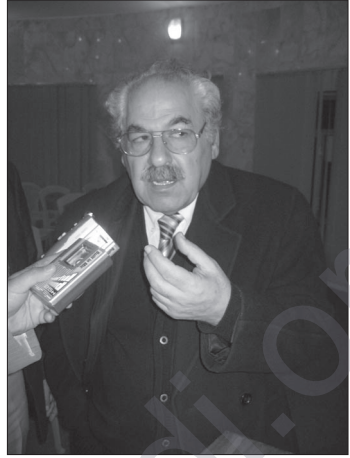
Mîyanî nê kovaran de kovarî hunerî û yê qican, yê cinîyan, yê arkeolojî zî estî. Ma zaf qîymet danî hunermend û hozanan. Ma parçeyanî bînan ê Kurdîstanî ra hunermendan dawet kenî û semedê înan konseran organîze kenî. Xeyrja înan zî ma yew atolyeya qijkek awan kerda, xortî tîya de xalîyan virazenî. Na, atolyeya senetî destan a. Ma desteg danî karî heykeltraşê zî. Ma hewl danî ke yew galerî akerim ke tîya de hunermendî eseranî xo ramojnî. Bernameyî (program) ma yê emser zaf hîra yo.

**Hewtês dewletan de protokolî Wezaretî Kulturî esto**

-Birêz Kakayî, ti eşkenî behsî bernameyî Wezaretî Kulturî bikerî?

-Belê, çimanî mi ser. Seke şima zî zanî dişmenan Kurdîstan wêran

kerdo. Ma hewl danî ke warî kulturî de projeyanî girdan virazî. Yanî ma wazenî salonanî kulturî, sey salonanî sînema û şanoyî, muzîkholan û galerîyan, kitabxaneyan awan bikerî. Ancî ma wazenî çend qadroyanî xo semedê wendişî bierşawî (biruşnî) teber. Ma wazenî ke nê welatanî Ewropa de arêkerdiş û xebatkerdişî kultur û folklorî, îdarekerdişî kitabxaneyan, organîzekerdişî konser û sempozyuman ser o metodî xebate bimusî. Nê salonî biqedî hunermend, nuştox û roşnvîrî (aydın) eşkenî tede çalakîyanî (faalîyetî) xo virazî. Ma hunermend û nuştoxan rê xizmet kenî. Pêroyê hunermend û nuştoxanî ma memûr î, wezaretî ra meaş genî. Ma semedê hunermend û nuştoxan yew butçeya xususî abirnaya.



Wezîrê Kulturî yê Kurdîstanî  
Flekeddîn Kakayî

Nika karo bîn zî milî ma ser o mendo. No kar yew karo zaf zehmet o. No kar zî karî dîplomasî yo. Yanî teber de eleqeronayîş o. Nika kar û xebatê kulturî ser o hewtês dewletan de protokolî ma esto. Mîyanî nê dewletan de dewletî sey Almanya, Fransa, Kanada, Bulgarîstan, Koreya Başûrî zî estî. Ma grûbanî xo yê şano, folklor û muzîkî şawenî nê welatan, ê zî grûbanî xo şawenî Kurdîstan. Armancê nê çalakîyanî ma na ya ke ma welatî xo, kulturî xo nê welatan de bidi şinasnayîş û heto bîn ra ma zî nê welatan nas bikerî. Semedo ke wezaretî karanî teberî Kurdîstanî çin o, ez eşkena vajî ke wezaretî kulturî heta yew derece wezaretî karanî teberî zî keno.

Ez yew mudet cuwa ver semedê yew festîvalê filman şîbîya Kanada. Mi Kanada de wezaretî kulturî û wezaretî enerjî zîyaret kerdî. Wezîrî enerjî huya (wîya), va: “Çîko zaf xerîb o, ez reya verên a weynena ke yew wezîrî kulturî yeno persanî enerjî ser o mi de qisey keno.” Mi zî va: “Ez wezîrî enerjî yê ruhî ya, no semed ra gurê mi zî bi enerjî girêdaye yo.” Çend dezgeyanî Kanada ez dawet kerda. Mi uca de Kurdîstanî ser o semînerî day. Ma Kanada de semedê diwêş wendoxanî kurdan îmkanî peyda kerdî. Ma sey yew heyetî, kolejî sînema, şano û rojnamegerî (gazetecilik) zîyaret kerd. Ma nêzdî ra dî ke ê senî kar kenî. Bi rastî

semedo ke ma kulturî xo bîdî şînasnayîş, hewcedariyê ma nê eleqeyan esta. Bi no rayîr ra ma eşkenî (besekenî) propaganda Kurdîstanî bikerî. Çünke şarî dinya wazeno bizano ke kurdî kam î, çi yî, çi kes î. Kurdî, nika dinya de neteweya (milet) en gird a ke bê dewlet a û welatî aye ameyo parçekerdiş.

-Behman Qobadî vano ke: “Semedo ke Kurdîstan de salonî sînema çin î, sînema Kurdîstanî aver nêşina û ha binî talûkê çinbiyayîşî de ya.”

-Raşt a, yew welat de semedê averşiyayîşî sînema, hewcedariya verên û muhîm salonî sînema yê. Wexto ke salon çin bî, filmî nîyeni temaşekerdiş. Fîlmî neyerî temaşekerdiş, xora kes filman nêvirazeno. No semed (rid) ra ma wazenî pêroyê bajaranî Kurdîstanî de salonanî sînema virazî. Çend salonî sînema estî la nê salonî kehen î, sistemî teknîk, veng û resiman hol nîyo. Ma wazenî nê salonan zî temîr bikerî. Ma no kar girewto programî Wezaretî Kulturî. No semed ra zî ma çend şîrketanî Tirkîya de eleqe nayo rue ke nê karî bikerî. Wextî awanbiyayîşî hukmatî Iraqî (1921) ra nat pêroyê wezaretan Kurdîstan de zî estbî la wezaretî kulturî çin bi. Ma 1992 de wezaretî kulturî newe saz kerd û her çiyî sifir ra dest pêkerd. Seke şima zanî, cuwa pey zî mîyanî ma de problemî vejîyayî, ma bî di hukmatî. La nika ma hukmatî xo kerdo yew. Ma problemî mîyanî xo hal kerdî. Yanî nika halî ma zaf hol o.

### **Hewramkî û zazakî nêzdîyê yewbînan ê**

-Armançê “Konferansê Hewramkî-Zazakî” ke Hewler de bi ardimî Wezaretî Kulturî virazîya çi bi? Şima qey (çira) hewcedariyê yew konferansê winasî dî?

-Viraştişî “Konferansê Hewramkî-Zazakî” pêşniyazê kek Munzur Çemî bî. Wexto ke par amnanî birêz Munzur Çem ame Kurdîstan ma yewbînî dî. Ey pêşniyaz kerd, ma zî sey Wezaretî Kulturî qerar girewt ke ma no qayde (hewa) yew konferansî desteg bikerî. No konferans, bi organîzekerdişî Wezaretî Kulturî û Grûba Xebate ya Vateyî virazîya. Ma waşt bizani ke lehçeyê hewramkî û zazakî çiqas yewbînî ra nêzdî yê. Gelo nê her di lehçeyî nêzdîyê yewbînan ê, yan nê? Na gama yewin

bî. Ma çend roşnvîr, cigêrayox û nuştoxî dawetî konferansî kerdî. Hema zaf roşnvîrî zî estî ke ma nêşkayî înan dawet bikerî. Çünke îmkanî ma çin bî. Tîya de di armancî ma estî: A yewin, ma waşt roşnvîrî qiseykerdoxanî hewramkî û zazakî yewbînan bişinasnî. A dîyin zî ma waşt fehm bikerî ke gelo nê her di lehçeyî çiqas nêzdîyê yewbînan ê. Goreyî vînayîşê mi, lehçeyê hewramkî û zazakî xeylêk nêzdîyê yewbînan ê. No konferans hîrê çîyan de serkewte bi. A yewin, roşnvîran yewbînan şinasna. Ez hêvî ken ke eleqeyî înan dewam bikero. A dîyin, zaf çîyo ke ma heta nika nêzanayn, ma no konferans de musayî. A hîrîyin, nê konferansî tayê persî girdî ardî verî çîmanî ma pêrunê. Wexto ke ma şenî keyeyanî xo, ma ke (do) nê persan ser o bifikirî. Gelo raşt a ke elewî û kakayî nêzdîyê yewbînan ê? Hewramkî û zazakî çiqas yewbînî ra nêzdî yê? Ê bêguman persî bînî... Ez vana ke no konferans zaf hol bi. Ma nika hewl bidî ke ma yew konferansê hîna hîrayî virazî. Tayê kesî lome kenî, vanî: “Çira ma nêameyî dawetkerdiş?” Ez gazî înan kena, vana: “Semedê yew konferansî hîna hîrayî xo hedre bikirên.”

-Birêz Munzur Çemî qiseykerdişî xo yê konferansî de pêşnîyaz kerd ke her serre yew kongreyê zîwanî virazîyo û no kongre de pêro lehçeyan ser o bîyero vindertiş.

-Ez şexsen na pêşnîyaz se ra se desteg ken û ez zaf muhîm vînena ke her serre yew kongrê zîwanî virazîyo. La gerek ma organîzekerdişî yew kongrê winasî ser o hukmatî de qisey bikerî. Semedê yew kongrê winasî yew cayo gird û modern, kar û barî organîzekerdişî û peydakerdişî kesanî pîsporan (uzman) lazim o. Ez hêvî ken ke hukmat naye rê razî bo û ma bieskî nê waştayî bîyarim ca.

### **Rîjnayîşî dêsî mîyanî kurdan, yê Berlînî ra zorêr o**

-Birêz Kakayî to konferans de Dêsî Berlînî û dêsî mîyanî kurdan û parçeyanî Kurdîstanî muqayese kerdî. Gelo ma senî nê dêsî birijni? Ma persanî lehçeyan û alfabe senî çareser bikerî ke qet nêbo ma yewbînan ra hîna hol fehm bikerî?

-Bi raştî rijnayîşî dêsî mîyanî kurdan, rijnayîşî Dêsî Berlînî ra zorêr (zuarêr) o. Çünke Dêsî Berlînî mîyanî yew bajarî ra şîn, yew bajar kerdibi

di parçeyî. No dês rijîya. Emrî nê dêsî pancas serrî bi. La emrî dêsî beyntarê kurdan hezar û panc sey serrî yo. La ez pê zaf keyfweş a ke ma no dês zî rijna. Eger no dês xirabe nêbîn, ma ewro nêeşkên tîya de bîyerim pê het. No konferansî ma nişanî rijîyayîşî nê dêsî yo. Ma nika vînenî ke beyntarê kurdan de ameyîş-şîyayîş bîyo rehet. Yewcaameyîş, yewbînvinayîş bîyo rehet. Beyntarê parçeyanî Kurdîstanî de tîcaret beno. No dês her het ra rijîyayo. La ma gerek zaf xebat bikerî ke no dês temel ra beyntar ra bîyero wedaritiş û hewna nêro awankerdiş. Goreyî bawerîyê mi, bi rayîrî çalakîyanî kulturî ma eşkenî parçeyanî saxleman yê nê dêsî zî bin ra bierzî û ma yewbînan nêzdî ra nas bikerî.

-Semedo ke kurdî çend alfabeyan xebitnenî, ma nêeşkenî yewbînan ra hol fehm bikerî. Nuştox û roşnvîrî kurdan nêeşkenî kitabîyan û nuşteyanî yewbînan biwanî. Goreyî vînavîşê to no problem senî eşkeno bîyero halkerdiş?

-Bi raştî no gure zaf zehmet o. Yanî çareserkerdişî nê problemî rehet nîyo. Nêzdîyê heştay serrî yo ke bakurî welatî ma de alfabeya latînkî, başûrî welatî ma de alfabeya aramkî, welatanî kehenan yê Sovyetan de zî alfabeya krîlî yena şuxulnayîş. Ez 1997 de ancî wezîrî kulturî bîya. Mi o wext roşnvîranî Dihok rê yew pêşnîyaz berd ke bi herfanî latînkî yew kovar vecî. O wext ma bi nameyî Dicle yew kovar bi alfabeya latînkî çap kerd. Nika bi nameyî Nûbûn yewna kovar bi alfabeya latînkî vejîyena. La na xebat tena bes nîya. Ma çend kitabî zî bi alfabeya latînkî çap kerdî, la zafê kitabîyanî ma bi alfabeya aramî yê. Nika pêşnîyaza mi ya newê na ya ke ma çend kitabîyanî sorankî bi alfabeya latînkî çap bikerî. Wa lehçeyê kitabîyan sey xo bîmano, wa tena alfabe bîyera bedilnayîş. Mesela ma eşkenî kitabîyanî şîran yê şairanî sorankî sey orîjînalî xo bi alfabeya latînkî çap bikerî. Reyna o qayde ma eşkenî kitabîyanî zazakî yan zî kurmanckî bi alfabeya aramkî çap bikerî. Gerek her kitab de yew ferhengî ê kitabî bibo. No qayde wendoxî hîna rehet eşkenî temayê kitabî ra fehm bikerî. Goreyî vînavîşê mi, zaf faydeyî nê karî do bibo. Na xebat do ma yewbînan ra nêzdî bikero û ma bieşkî hîna zaf yewbînan ra fehm bikerî.

La no kar tena bes nîyo. Gerek yew televîzyon bibo. Çünke roja ewroyên de rolî televîzyonî zaf o. No semed ra ma bi nameyî Newroz

yew televîzyon awan kerdo. No televîzyon bi ardimî Wezaretî Kulturî yê Kurdîstanî do kar û barî xo bikeru û no televîzyon do bibo televîzyonî kulturî.

Gerek zaf kitab û kovarî bîyerî çapkerdiş. No demo peyên de tayê embazan yew proje pêşkeş kerdo. Nê embazî wazenî kitabani sorankî bi alfabeya latînkî, kitabani kurmanckî bi alfabeya aramkî çap bikerî. Ma zî înan ra vato “No proje hol o”. Ma do nê projeyî ser o cigêrayîş virazî û cewab bidî înan. Eger ma munasîb dî ma do piştî bidî no projeyî.

Peynî de ez wazena vajî ke ma yew rey de nêşkenî heme problemnan se ra se çareser bikerî. La gerek ma hêdî-hêdî yew ca ra dest pêbikerî û nêvinderî, ma xebatê xo dewam bikerî.

-Semedo ke şima sey wezaretî “Konferansê Hewramkî-Zazakî” desteg kerd û cenabê to di rojî sere ra heta peynî konferans de amade bi û semedê nê roportajî to wextî xo mi rê abirna, ez zaf-zaf sipas ken.

-Ez şima rê zaf sipas ken ke şima welatanî cîya-cîyayan yê Ewropa ra amey û konferans de amade bîy. Ez kar û xebatê şima de serfirazî wazen. Ez wazen tîya de vajî ke ma sey wezaretî amade yê ke warî zîwan û kulturî de pîya projeyan virazî.



## W. K. MERDIMÎNÎ RA ŞÎRÎ

### LÊL Û ZELAL

Rencê kedheraman helal nîbena  
Pê wazûnî mesela hal nîbena  
Ti fikir û pabey Homayî verde!  
Heta ke lêl nêbo zelal nîbena

Temmuze 2007

### MEZG Û ZIWAN

Peso emanet vîndî bi, hayê gawanî pê çin a  
Awe amê arê berdo, hayê arwanî pê çin a  
Nezan kewto sergovendî, zanaye bêqîymet mendo  
Mezgî te ra fek vera da, hayê ziwani pê çin a

Temmuze 2007

### DINYA

Na dinyayê maya gewre, asmên û erd tede esto  
Viraştay' Homay' her ganî rê nan û werd tede esto  
Merd û namerd, cemat û ferd, heme kes pê ridîyeno  
“Xuz ma sefa da' ma keder”\* hem sîm û zerd tede esto

Temmuze 2007

---

\*“Xuz ma sefa, da' ma keder.”: Çîyo ke rind û pak o ey bigîre, lêl û xirabî ca de verde.

## ÇEND NAMEYÊ KÊNEK Û LAJEKAN

Eşkara ya ke nameyê merdimî seba merdimî çiyêko muhîm o. Parçeyêkê muhîm ê nasnameyê merdimî yo. Reyna yeno zanayîş ke şarê ma mîyan de nameyê kurdkî nameyanê nekurdkîyan ra tayêr î. Na rewşe zî dereceya asîmilasyonî musnena (nawnena). Mi bi xo xortanîya xo ra heta ewro gelek nameyê kurdkî gedeyanê (domananê) merdiman û dostanê xo ra nayê. Nika zî ge-ge tayê merdim yan zî nasê min ê ke wazenê nameyêkê kurdkî -bi taybetî zî kirmancî (zazakî)- gedeyanê xo ra nî, mi ra persenî, ez pêşnîyazanê xo înan rê vana. Tîya de ez yew listeya kilmeke ya nameyanê kênekan û lajekan şima wendoxanê ma rê nusena. Beno ke şima zî rojêk nê nameyan ra yewî biweçînî (bivîjnî) û kênekêk yan zî lajekêkî ra nî.



MALMÎSANIJ

Nê nameyan ra tayê, da-çewres serre ra ver zî şarê ma mîyan de estbîy (nameyê ke înan ver de îşaretê estareyî \* esto) labelê zafaneyê nînan pêşnîyazê min î, da-çewres serre ra ver şarî mîyan de çin bîy.

Seba ke bêrî famkerdene, ez manaya înan a tirkî zî ver de nusena.

Vatişê (teleffuzê) nameyan de, giranî (vurgu) kamcîn hece ser o ya ganî goreyê aye name vajîyo. Eke wina nêvajîyo, manaya nameyî bedilîyêna. Mavajî:

*çekuye* ..... *manaya çekuye (bi tirkî)*

gule (giranî heceya verêne ser o ya): ..... gül

gule (giranî heceya peyêne ser o ya): ..... gülle, mermi

vile (giranî heceya verêne ser o ya): ..... çiçek

vile (giranî heceya peyêne ser o ya): ..... boyun

Nameyanê cêrênan de, giranî heceya binxêzekerda (altı çizili) ser o ya.

## NAMEYÊ KÊNEKAN

**Ala:** bayrak

**Aske:** ceylan

**Aşme:** ay

**Aşmîne:** mehtaplı, aylı

**Aştî:** barış, sulh

**Azade:** özgür, hür

**Azadî:** özgürlük, hürriyet

**Banî:** hanım, bayan

**Bengîye:** tutkun, tutkulu, vurgun

**Bengîne:** tutkun, tutkulu, vurgun

**Berza:** yüksek, yüce, ulu

**Bextîyare:** mutlu, bahtîyar

**Beye\*:** ayva

**Borane\*:** güvercin

**Delale\*:** iyi, güzel, hoş

**Delalîye:** 1)çok sevilen, nazlı, baylan 2)güzellik, hoşluk

**Dilşa\*:** mutlu, bahtiyar

**Erjaya:** değerli, kıymetli

**Erje:** değer, kıymet

**Esparike:** bir çiçek adı

**Fîraze\*:** kutlu, mübarek

**Galire:** bir tür zambak

**Gazî:** imdat çağrısı, çağırma, çağrı

**Geweze\*:** alageyik, sığın

**Gewre\*:** beyaz tenli

**Gewrike\*:** beyaz tenli

**Gulane:** mayıs

**Gulbiza:** bir çiçek adı

**Gulboye:** gül kokulu, gül kokusu

**Gulçîne:** gül deren, gül toplayan

**Gule\*:** gül

**Gulîstane\*:** gül bahçesi

**Gulmenda:** gül gibi, güle benzemiş olan

**Gulnaze\***: gül gibi nazlı olan

**Hagîdare**: haberdar, farkında olan; uyanık, kollayan

**Havildare**: yararlı, faydalı

**Havile**: yarar, fayda

**Haya**: sak, uyanık

**Haydare**: haberdar, farkında olan; uyanık, kollayan

**Hayîye**: sak, uyanık

**Henare\***: nar

**Hêvî**: ümit, umut

**Hêvîdare**: ümitli, umutlu

**Homaydaya**: Tanrı yaratığı, Tanrı'nın verdiği

**Jêhate**: becerikli

**Kebanî**: ev işlerinden sorumlu kadın

**Keje\***: sarışın

**Kejike\***: sarışınca

**Keybanî**: ev işlerinden sorumlu kadın

**Kildare**: 1)sürmeli 2) aevli

**Kiledare**: 1)sürmeli 2) aevli

**Korja**: bir tür nazar boncuğu

**Lorî**: ninni

**Mawerde**: gül

**Menewşe\***: menekşe

**Menoşe\***: menekşe

**Mizgîne**: müjde

**Namdare**: ünlü, tanınmış, namlı, meşhur

**Nazdare**: nazlı

**Naze\***: naz

**Nazike**: nazik

**Nazo\***: naz, nazlı

**Nazşirine**: nazlanışı tatlı olan, nazıyla tatlı olan

**Nazweşe**: nazlanışı hoş olan, nazıyla hoş olan

**Paksare**: temiz kız veya kadın, temizliği seven ve temizliğe dikkat eden kız veya kadın

**Piltane**: bir çiçek adı

**Qumrî\***: kumru

**Rence**: emek

**Rengine**: renkli

**Rojîdaya**: güneş yaratığı, güneşin verdiği

**Roşna**: ışık, nur

**Roşnî**: aydın, aydınlık

**Rûmetdare**: saygılı, hürmetkâr, hürmetli

**Saye\***: elma

**Serbestî**: serbest, özgür

**Serkewta**: başarılı, zafer kazanmış olan, galip, muvaffak, utkulu

**Seneme\***: bir özel ad

**Sêmêne**: gümüştan yapıma

**Site\***: hanım, bayan

**Sitike\***: küçük hanım, küçük bayan

**Sînaya**: sevilen

**Sosine**: süsen

**Sûrgule**: yabangülü

**Şarîbane\***: bir özel ad (şar/şehir: ülke, devlet; bane/banî: hanım, kadın)

**Şayî**: neşe, sevinç

**Şermaya**: utanan

**Şermîne**: utangaç

**Şênî\***: neşe, sevinç

**Şilane**: kuşburnu

**Şîna**: muktedir, yapabilecek durumda olan

**Şînaya**: muktedir, yapabilen

**Şîrine**: tatlı

**Teyre\***: kuş

**Tîje**: 1)güneş 2)güneş veya ay ışığı 2)güneş ısısı

**Tîjedaya**: ışık veren, ışık saçan

**Tînce**: 1)güneş 2)güneş veya ay ışığı 2)güneş ısısı

**Tîrêje**: ışın

**Vena**: gri renkli güvercin

**Vewre\***: kar

**Vewrike\***: kar

**Vilboye:** çiçek kokulu, çiçek kokusu

**Vilçîne:** gül deren

**Vile:** çiçek

**Vilîstane:** çiçek bahçesi

**Vilmenda:** çiçek gibi, çiçeğe benzemiş olan

**Vilnaze:** çiçek gibi nazlı olan

**Vilşîrine:** çiçek gibi hoş (tatlı) olan, çiçek tatlısı

**Vilweşe:** çiçek gibi hoş (güzel) olan

**Virda:** unutulmayan, bellekte olan, hafızada olan

**Werfe\*:** kar

**Werfike\*:** kar

**Weşboye:** güzel kokulu

**Weşî:** 1)hoşluk 2)sağlık 3)iyilik 4)esenlik

**Xezale\*:** ceylan

**Zelale:** duru, berrak

**Zembure:** bir çiçek adı

**Zerence:** keklik

**Zergûne:** yeşerti, yeşil

**Zerrêne:** altından yapılma

**Zerrî:** gönül, kalp, yürek

**Zerrîbesta:** gönül bağlamış, aşık

**Zerrîne:** gönül sahibi, gönüllü

**Zerrîşa:** mutlu, bahtiyar

**Zerrîweşe:** mutlu, bahtiyar

**Zerrîzîze:** duygulu, duygun, duygusal; hissi

**Zerrîzîzî:** duygululuk, duygunluk, duygusallık

**Zilfe\*:** Farsçadaki “zolf” (saç) sözcüğünden

**Zilfiya\*:** Farsçadaki “zolf” (saç) sözcüğünden

**Zirave\*:** zarif, ince

**Zîze:** duygulu, duygun

**Zîzî:** duygululuk, duygunluk

## NAMEYÊ LAJEKAN

**Alan:** bir aşiret adı

**Aristan\*:** bir özel ad

**Aj:** filiz

**Aver:** ileri

**Azad:** özgür, hür

**Bengî:** tutkun, tutkulu, vurgun

**Bengîn:** tutkun, tutkulu, vurgun

**Berzo:** yüksek, yüce, ulu

**Bextîyar:** mutlu, bahtiyar

**Delalî:** çok sevilen, nazlı, baylan

**Derbaz\*:** bir özel ad

**Dêrsim:** Kürdistan'da bir bölgenin adı

**Dîyar:** üst, yukarı

**Erjaye:** değerli, kıymetli

**Ferat\*:** bir özel ad, Fırat nehri

**Ferhad\*:** bir özel ad

**Filît\*:** bir özel ad

**Fîraz:** kutlu, mübarek

**Hagîdar:** haberdar, farkında olan; uyanık, kollayan

**Havildar:** yararlı, faydalı

**Haydar:** haberdar, farkında olan; uyanık, kollayan

**Haye:** sak, uyanık

**Hayî:** sak, uyanık

**Hêvîdar:** ümitli, umutlu

**Hişyar\*:** sak, uyanık, ayık

**Homayda:** Tanrı yaratığı, Tanrı'nın verdiği

**Jêhatî:** becerikli

**Kajîn\*:** inleme, inleyiş

**Kelhan\*:** bir özel ad

**Kildar:** alevli

**Kiledar:** alevli

**Laser:** sel

**Mîrza\*:** beyzade, bey oğlu

**Namdar:** ünlü, tanınmış, namlı, meşhur

**Narbe:** filiz

**Paksar:** temiz kişi, temizliği seven ve temizliğe dikkat eden kişi

**Peya:** adam, insan

**Pîran:** Diyarbekir'in bir ilçesinin adı

**Pîya:** beraber, birlikte

**Polat\*:** çelik, çok sağlam, çok sert

**Raver:** ileri

**Rojîda:** Güneş yaratığı, Güneş'in verdiği

**Roşan:** bayram

**Roşno:** ışıklı, nurlu

**Rûmet:** değer, kıymet

**Rûmetdar:** saygılı, hürmetkâr, hürmetli

**Serbest:** serbest, özgür

**Serdar:** kumandan, komutan

**Serdest:** egemen, üstün, hakim olan, üst kesim

**Serkar:** müdür, şef; işçi başı

**Serkewt:** zafer, başarı, utku

**Serkewte:** başarılı, zafer kazanmış olan, galip, muvaffak, utkulu

**Sînaye:** sevilen

**Şek\*:** çevik, güçlü, yiğit

**Şeko\*:** çevik, güçlü, yiğit

**Şermaye:** utangaç

**Şermo:** utangaç

**Şewêş\*:** bir özel ad

**Şînaye:** muktedir, yapabilen

**Şîno:** muktedir, yapabilecek durumda olan

**Şîrin\*:** tatlı

**Tîjeda:** ışık veren, ışık saçan

**Tîjedaye:** ışık veren, ışık saçan

**Varan:** yağmur

**Vengan:** ün, şan, nam, şöhret

**Verroj:** 1) güneşleme yeri, güneş alan yer, güneşlik (güneşli yer)

2) ayçiçeği



**Vîr:** bellek, hafıza

**Vîrde:** unutulmayan, bellekte olan, hafızada olan

**Weşo\*:** hoş olan, yakışıklı olan

**Xelfe:** filiz

**Yemo\*:** bir özel ad

**Zerrîn:** gönül sahibi, gönüllü

**Zerrîweş:** mutlu, bahtiyar

**Zaza:** Zaza

**Zergûn:** yeşerti, yeşil

**Zerrîbeste:** gönül bağlamış, aşık

**Zerrîzîz:** duygulu, duygun, duygusal; hissi

**Zilfi\*:** Farsçadaki “zolf” (saç) sözcüğünden

## RINDÎYA KOYANÊ WELATÊ MA

Sîyamend MÎRVANÎ

Tîtikê Koyê Sipî ra vanî “Şarî rî Şiwan”  
Virika yî de Warê Mergê Mehmudan  
Pê vewra pak ciwînenî hêling û ribêsan  
Xo xemilneno pê renganê nergîsan

To Sîyamend û Xece xo rê kerdî mêman  
Ti qey ancî zî ha xem de yî Koyê Sîpan  
Ti bermay, bermay, hesirî bîy laserê varan  
Zereyê Gola Wanî de bî se pêlê behran

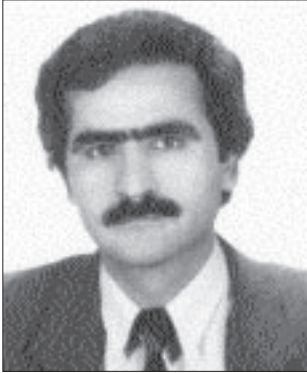
Ti yî ke binê xo de gimnenî adirê volkanî  
Ti yî ke awa bêmergî xo de nimnenî, kesî nêdanî  
Ti yî ke pê germawe derdan rê danî dermanî  
Ti yî ke Koyê Şerefdînî ser o ciwînenî cûre-cûre nebatanî

Qey timûtim hewrî yenî to ser o kom benî?  
Çinayî ra ti sey veyveka newa sereyê xo nimnenî?  
Ez zana ke hewrî yenî to ser o bermenî  
Adiro ke zereyê to de veşeno, yî hewn a kenî

Ti yî ke pêroyê alemî rê keye bîyî  
Ti yî ke keştî ya dusayî, pa reyaye bîyî  
Binê payanê Hezretî Nuhî ra lewpanaye bîyî  
Ti yî ke Koyê Cûdî, pelê mîlçikan ser o nusaye bîyî

Yenî zîyara to ser o hesiran rişnenî xezalî  
Hesirê yîn û to kuwenî têmîyan, benî zelalî  
Ti Koyê Munzurî, Sipî yê Dêrsimî  
Zereyê qeseban de bereqîyaye yî, sey sêm î.

# GRÛBA XEBATE YA VATEYÎ Û STANDARDÎZEKERDIŞÎ KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)



Mehmed Selîm UZUN

## KURDKÎ DE PROBLEMÊ STANDARDÎZASYONÎ

Senî ke problemî miletê ma zaf û giran î o tewir problemî ziwani ma zî zaf û giran î. Ziwani ma zî sey miletê ma û sey welatî ma yew ziwano parçebîyaye yo. Problemî ziwani ma problemî aleznaye yî.

Kurdki yew ziwano kehen û zengîn o. Labelê miletê kurdî, sebebani tarîxî û sîyasî ra heta ewro nîşka bîba wayîrî yew ziwaniyo muşterek û standardî. Yew ziwano muşterek pê pêroyî kurdan yewbînan ra fehm bikerî, bîşkî pê yew ziwani biwanî û binusî, bêzemetî yewbînan ra fehm bikerî.

Ez no xeberdayîşî xo de problemani kurdki ra tena yew problemî ser o vindena. No problem zî standardîzekerdişî ziwani yo. Goreyê fikrî mi no problem bi heme lehçeyanî xo ya problemani bîngeyînan ê ziwani ma ra yew problem o. La ez tîya de esasen lehçeyê kirdkî (zazakî) de meselê standardîzasyonî ser o vindena.

Ziwan de standardîzasyonê hesas û nazîk yew mesele ya. Heta mi ra bîyero ez do yew çerçewa genel de na mesele ser o vinderî.

Her komel (cemat) hetî ekonomî, sîyasî û kulturî de aver şino. Ziwan zî no averşiyayîş ra nasîbî xo geno. Tarîxê her milet de ziwani yew proses (pêvajoya) dînamîk a. Komel çend aver şiyero ziwani zî na proses de newe ra formê geno. La na proses her welat de û goreyê her ziwani eynî nîya.

Tarîxê her zîwanî de cîya-cîya qonaxî (merheleyî) estî. Zîwan sere (destpêk) de zîwanî qalîkerdişî yo. Badî nuştîşî ya her zîwan de yewna merhele dest pêkena. Yanî destpêkerdişî nuştîşî ya pey yew prosesê newey yena. Çunku her çiqas ke bînge û qaydey eynî bî zî zîwanî xeberdayîş û nuştîşî yew nîyo. Zîwan de bi destpêkerdişî nuştîşî prosesê standardîzasyonî zî dest pêkena.

Zîwan de standardîzasyon muhîm yew mesele ya. Xebatê standardîzekerdişî zîwanî keyfî yew xebat nîya. Yanî her kes nieşkeno goreyê fikr û waştê xo no kar bikero. No kar mesuliyet wazeno. Xebata ke no war de bena ganî goreyê metodanî îlmî û goreyê şert û mercanî mileta ke bi no zîwanî qisê kena bîyero kerdiş. Serkewtişî ney karî zî encax na xebat mîyanî şarî de amey qebul kerdiş û tatbîq kerdiş munkun o. Ney ra prosesê standardîzasyonî zîwanî hem yew prosesê îlmî hem zî yew prosesê pratîk (emelî) a.

No war de heta nika kurdan mîyan de yew xebata îlmî û akademîka ke çîman verd de bieyso niameya kerdiş. Nê serranî peyenan de hêdî-hêdî mesele yena fehm kerdiş û tayê cigêrayoxan (lêkolîneran) dest bi xebata winayin kerdo. La na xebat hema yew destpêk o. Heta muhîmey mesele hol (baş) fehm nêbo, heta no war de yew xebata derg nêbo, heta nuşttox, wendox û millet mesele ciddî nêgirî, xebata ke standardîzekerdişî zîwan û lehçeyanî kurdkî ser o bena nêresena yew netîceyo pozîtîf.

No war de tecrubê ma kurdan çin o. Kurdan hema muhîmê standardîzasyonî zîwanî hol fehm zî nêkerda. Miletanî bînan se kerdo, problemî zîwanî xo senî çareser kerdî, standîzekerdişî zîwanî xo de çî metodî xebetnayî? Ma ganî (gey) nê miletan ra zî tecrube bigerî.

Goreyê fikrî mi kurdkî de lazim o merdim meselê standardîzasyonî di merhelan de bigero xo dest.

1)Kurdî de standardîzasyon. Yanî kurdkî de xebata pîyeranîzîkerdişî lehçeyan

2)Her lehçe de standardîzasyon.

## KURDKÎ DE STANDARDÎZASYON

Kurdî de standardîzasyon (yanî beyntarê lehçeyanî kurdkî de nêzdîbîyayîş) yew demo derg û xebata pîle (girde) wazeno. Semedê ney

zî ganî mîyanî kurdan de yew sîyaseto muşterek bibo. Tena yew sîyaseto muşterek zî bes nîyo, semedo ke no sîyaset serkewo, ganî dezge û sazgeyên netewî (milî) bibî, yan zî virazî.

No war de verî verînan merdim ganî muşterek yew alfabe ra dest pê bikero. Kurdî ewro wayîrî muşterek (ortax) yew alfabe nîy. Qayde û îmla de zî sey yewbînan nêusenî. Kurdkî de standardîzasyon ra ganî merdim “lehçeyanî (dîyalektanî) kurdkî ra yew ziwana viraştiş” fehm nêkero.

Yanî kurdan rê verê verênan yew alfabe ortax lazim a. Na alfabe zî goreyê şert û mercanî mîletê ma û goreyî halî dinya lazim o ke alfabe latînkî ba. Wina nêbo mîyanî lehçeyanî kurdkî de nêzdîbîyayîş û tayê ortax qayde ronayîş mumkun nîyo. Tersî ci çend wext şîyero ferqê ke mîyanî lehçeyanî kurdkî de estî do hîna zêde bibî. Mîletê ma û welatî ma xora parçekerde yî. Mîyanî parçeyanî Kurdîstanî de û mîyanî mîletê ma de xora hetî sîyasî, ekonomî, komelkî (cematkî), ziwana, kultur, orf û edetan de ferqê muhîm virazîyey. Nê ferqî do (ke) hîna bibî gird. Ortax alfabe îmkana firsatê dana ke her çar parçe ra kurdî zaf ra taynî bîşkî kitab, kovar, rojname û çî çîko çap beno biwanî û tera îstîfade bikerî. Hêdî-hêdî ke yewbînan ra fehm bikerî, ziwana û kultur de yewbînan ra bibî nêzdî. La şertanî ewro de sebebo ke kurdî Tirkîya nîşkenî nê çîyan bi alfabe erebkî biwanî û kurdî parçeyanî bînan zî nîşkenî bi alfabe latînkî biwanî, ziwana û kultur de nêzdîbîyayîş nivirazîyeno. Ney ra ez vana ke (goreyê fikrê mi) ewro faktora en pîle a ke prosesê pîyeranêzdîbîyayîşî lehçeyanî kurdkî ser o tesîr bikero muşterek yew alfabe ya. Yanî kurdkî de standardîzasyon verê verênan muşterek alfabe ra dest pê keno. Ê goreyê fikrê mi tewrî kêmasîyanî xo zî alfabe ke Mîr Celadet Bedirxanî bîngewî ci eşto eşkena kurdkî û pêro lehçeyanî kurdkî rê bibo yew bînge.

Tayê merdiman meselê standardîzasyonî fehm nikerda yan zî nêwazenî fehm bikerî. Verocû ra heta ewro kurdan mîyan de meselê ziwani de tayê fikr û sîyasetî xeletî estî. Ewro zî no war de mîyanî kurdan de hîrê fikrî estî:

1) Ê ke vanî wa lehçeyanî kurdkî ra yew lehçe bibo ziwano resmî/ziwanî perwerdeyî.

2) Ê ke vanî lazim o ma ke çar lehçeyanî kurdkî ra yew ziwano

muştereko milî virazî.

3)Ê ke vanî her çar lehçeyî kurdî zî heqî xo esto ke xo aver berî, xo standard bikerî, mintîqa ke tede bi giranê yenî qalîkerdiş a mintîqa de wa bibî lehçeyê perwerdeyî, îdarî ûsn.

Zaf merdimî ewro zî wazenî lehçeyanî kurdî ra yew lehçeyî bikerî ziwano netewî (milî). Goreyê tayênan kam lehçeya ke zaf averşîya wa a lehçe kurdan rê bibo yew ziwano muşterek. Goreyê tayênan zî kam lehçeya ke mîyanî kurdan de hîna zaf yena qalîkerdiş wa a lehçe biba ziwano muşterek. Yew demo derg, heta ca-ca ewro zî, zaf ziwanzanan û sîyasetmedaran vatên: *“Lazim o ma çar lehçeyan ra yew ziwano muşterek û milî virazî.”* Nê merdimî û no sîyaset xo rê prosesê miletbîyayîşî şaranî Ewropaya rojawanî yan zî tayê dewletanî Rojhelatî Mîyanênî nimûne genî. Goreyê înan yew welat/yew dewlet de yew ziwano milî/yew ziwano resmî esto. Madem ke millet yew (tek) a ganî ziwana zî yew (tek) bo. Nêbeno yew millet xo mîyan de çend ziwanan yan zî çend lehçeyan bikero ziwananî îdareyî, perwerdekerdiş û edebîyatî. Almanya de Otto von Bismarckî, Îtalya de Makyawelî û sewbîna welatan de tayê îdarekerdoxan wina kerdo.

No yew fikr û sîyaseto xelet o. Ewro meselê ziwana bi qeraranî sîyasî û bi zor (cebrî) hal nibena. Merdim mieşkeno bi qanûn û bi qeraran mesele hal bikero. Bêguman elaqê sîyaset û ziwana yewbînan de esta. La meselê ziwana bi xo bingeyî xo de yew mesela sîyasî nîya. Wayîrî ziwana xo vejîyayîş û heqî averberdiş û xebetnayîşî ziwana yew heqo însanî û tabî yo. Merdim nieşkeno bi qanûn û qeraran nê yewna ziwana tercîh bikero nê zî ziwana xo ca verdo. Çike wexto merdim mardê (daykê) xo ra beno wayîrî yew ziwana yo.

Ziwano hol û ziwano xirab, ziwano biqîmet û ziwano bêqîymet, ziwano raşt û ziwano neraşt çin o. Qîymetî heme ziwanan seycîye yo. Her kesî rê ziwana ey şîrin û qîmetin o. La ziwano averşîyaye û ziwano peymende, ziwano serdest û ziwano bindest, ziwano mîyannetewî û ziwano mehalî esto. Merdim ganî peyme û krîteranî tercîhkerdişî ziwana hol bizano. Beno ke yew prosesa tabî û demokratîk de yew cemat bi waşte û rizayê xo yewna ziwana qebul bikero. La bi zor, şîddet û sîyaseto cebrî kes nieşkeno yew ziwano xerîb bido yew millet qebulkerdiş. No war de kurdî yew mîsala ke ha ma çiman verd de ya. Tirkan, ereban û eceman çend

sed serrî yo ke bi zulm û zordarê xo nieşkey ziwani miletê ma vîndî bikerî.

Se ke mi cor de zî vato, kurdî yew mileta bindest a, welatî kurdan yew welato kolonî (mustemleke) yo. Tarîxê miletê ma de şertanî zerî û teberî rîyar û îmkan nêdo ke kurdî sey miletanî bînan bibî wayîrî yew ziwano muşterek, standard û milî. Ewro zî miletê kurdî bi çend lehçeyan xo îfade kena. Na seat ra pey ma nieşkenî bi darê zorî nê lehçeyan ra yew lehçe miletê kurdî rê bikerî yew ziwano muşterek. Her lehçe ganî xo mîyan de xo standardîze bikero. No zî heqê her lehçeyî yo.

### HER LEHÇE DE STANDARDÎZASYON

Kurdkî de çend lehçe (dîyalektî) û her lehçe de zî çend fekî (şîweyî) estî. Kurdîstanî Rojhilatî (Îran) de sorankî, kurmanckî û hewramkî; Kurdîstanî Başûrî (Irak) de kurmanckî, sorankî û hewramkî; Kurdîstanî Rojawanî (Sûrîye) de kurmanckî û Kurdîstanî Vakurî (Tirkîya) de kurmanckî û zazakî (kirmanckî) yenî xeberdayîş.

Goreyê prosesa ke miletê kurdî tede ya nê lehçeyan ra yew lehçe xoser o kurdan rê nêbîya yew ziwano muşterek. Ewro nê her çar lehçeyanî kurdkî de zî prosesê nuştişî û xo mîyan de prosesê standardîzebîyayîşî dest pêkerda. Her lehçe goreyê şert û îmkanan aver şino. Na yew rewşa (halo) defakto ya. Heqî her lehçeyî esto ke îlmî, edebî, îdarî, sîyasî, komelkî û her het a xo aver bero û xo standardîze bikero. Na yew prosesa milî û demokratîk a. Hetta mumkun o ganî kurdî ziwani yewbînan (lehçeyanî kurdkî) bimusî (bander bibî), yewbînan ra feyde biveynî, ziwani xo nêzdîyê yewbînan bikerî. Ma ganî firsat nêdî ke yew lehçe ser o neheqey û serdestê bîyora kerdiş, ma ganî ferq nêfinî mîyanî lehçeyanî kurdkî, ma ganî tu ziwani û lehçe bêqîymet nêvînî. Eksê ci ma ganî bîyayê nê lehçeyan kurdkî rê yew zengîney qebl bikerî. Kam lehçeya ke pey menda ma ganî dest bierzî ci û aya lehçe aver berî.

Zazakî (kirdkî) goreyê lehçeyanî bînan hîna erey dest bi nuştişî kerdo û no war de pey mendo. Ney ra zî xebata ke zazakî ser o bena muhîm a. Coka ez wazen xebata grûba Vate ya semedê standardîzekerdişî zazakî bidî sinasnayîş.

## GRÛBA XEBATE YA VATEYÎ Û STANDARDÎZEKERDIŞÎ ZAZAKÎ

Xebatê “Grûba Xebate ya Vateyî” 1996 de dest pêkerd. Bi pêşniyaz (teklîf) û însiyatîfî çend embazan çend welatanî Ewropa Rojawan ra ma davîst merdiman qerar da ke zazakî ser o dest bi yew xebata muşterek (ortax) bikerî. No semed a ma kombîyayîşo (civîna) verên 2-4ê tebaxe 1996 de Stokholm de viraşt. Ma no kombîyayîş de rewş û prosesa ke zazakî tede yo û problemanî zazakî ser o derg û dila vindertî. Ma rasey yew netîce ke zazakî ewro yew dema tarîxî û nazîk de yo. Ê ke zazakî nusenî zafey ci bêmesulîyet hereket kenî û xebata ke bena bêserûber a. Manzara tam anarşîk yew manzara ya. Verê verênan ganî ma muşterek yew rîyar veynî, yew mutebaqat (konsensus) virazî, sere de ortax alfabe ra dest pêbikerî û hêdî-hêdî verba standardîzasyonî şîyerî. Semedê ney gureyî ihtîyacê ma vetîşî yew kovar esto.

Xebatê ma û kovara Vate bi no hawa dest pêkerd. Vero ke kovara Vateyî vejîya ma di broşurî çap kerdî. Hûmara kovara Vateyî ya verên hamnan 1997 de vejîyay. Amanca sereke ya Grûba Xebate ya Vateyî û kovarê ma standardîzekerdişî lehçeyê ma zazakî (kirdkî) yo. Ma hûmara verên ya Vate de, sernuştê kovar de, standardîzekerdişî zazakî ser o wina nuştîbi:

*“Bêguman ma wazenê ke zîwanê xo standardîze bikerê labelê no kar rojê de yan zî aşmê (mengê) û serrê de nêbeno. No kar, him wexto derg him zî xebata zanaya û zafe wazeno. No semed ra eke ewro nuşttoxê ma tena şîweya xo bizanê yan zî ebi şîweya xo binusê zî, ma ganî verra verra giranîyê bidî hetanê muşterekan, formanê raştan û rastnuştana (îmlaya) muştereke ser ke ma bişîyî (bieşkê) lehçeya xo standardîze bikerê. Semedê nê karê rê, ganî nuştoxî –hetta wendoxî zî- şîweyanê bînan zî bimusênê (bander bibênê). Ganî ma xo vîrê nêkerî ke kirmancî kirmancîya dewa ma û şaristanî ma tena nîya, dew û şaristanê bînî zî estê. Ganî ma winî binusî ke tena dewijê yan zî şaristanijê ma nê, kirmancê bînî zî bişîyî (bieşkê) nuşteyanê ma biwanê û fam bikê. Nuştana nuşteyanê inasarênan ewro asan nîya. Xora karê nuştoxî bi xo zî karêdo asan nîyo, kayê gedan nîyo.”*

Belê, standardîzekerdişî kirdkî (zazakî) karêko rehet (asan) nîyo, no kar hem wextêko derg û dila, hem xebatêka zaf û giran, hem zî



zanayeko hera û îlmî wazeno.

A roje ra heta ewro ma karî xo çend hetî ya dewam kerdo. Her serr yew yan zî di kombîyayîşî (civînî) viraştî. Heta nika ma 13 kombîyayîşî viraştî. Nê kombîyayîşî ma heta ewro teber de, welatanî Ewropa de, amey viraştiş. Na reya verên a ke ma no konferansî xo erdo azad de, yanî Kurdîstanî Başûrî de, virazenî.

Merdîm eşkeno vajo ke karo ke ma nê kombîyayîşan de kerdo ekserîyet standardîzekerdişî zîwanî ser o yo. Ez wazena tîya de bi kilmkî xebata ke ma kerda (yanî karî standardîzasyonî ser o) bineyna hîra agadarî (malumat) bidî.

### NAMEYÊ LEHÇEYÊ (DÎYALEKTÊ) MA

Seke mi cor de zî vato, zazakî mîyanî lehçeyanî kurdkî de hetî nuştiş û standardbîyayîşî de lehçeyo en peymende yo. Heta namê lehçeyê ma dahî yew nîyo. Şarî ma o ke zazakî qise keno ca û mintiqayan gore xo ra vano “kirmanc”, “kird”, “zaza”, “dimilî” û zîwanî xo ra zî vano “kirmanckî”, “kirdkî”, “zazakî”, “dimilkî”. Mavajî ke Dêrsim, Gimgim, Gêxi de şarî ma xo ra vano “kirmanc” û zîwanî xo ra vano “kirmanckî”. Çewlîg, Pali, Pîran de xo ra vanî “kird” û zîwanî xo ra vanî “kirdkî”. Şankuş, Çêrmûg, Sêwregi û sewbîna cayande zî xo ra vanî “dimilî”/“dimlî” û zîwanî xo ra vanî “dimilî”/“dimlî”. Tayê cayan de zî xo ra vanî “zaza” û zîwanî xo ra vanî “zazakî”.

Tirkî û ecnebî (xerîbî) ma ra vanî “zaza” û zîwanî ma ra vanî “zazakî”. Senî ke ma tîya de zî vanî heta nika semedê şar û zîwanî ma ya hema yew nameyo muşterek bîle nêameyo tesbîtkerdiş. Heta merdîm yew zîwan (yan zî lehçe) û şaro ke bi no zîwanî xo îfade keno name nikero, zehmet o ke merdîm no zîwan de dest bi xebatê standardîzasyonî bikero. Coka ma kombîyayîşî xo yo 28-31ê adare 1997 de namê lehçeyê xo ser o no meyl tesbît kerd:

“Kurdê ke bi lehçeya ma qisey kenê ca ra ca xo ra vanê ‘kirmanc’, ‘kird’, ‘zaza’ yan zî ‘dimilî’/‘dimlî’; lehçeya xo ra vanê ‘kirmanckî’, ‘kirdkî’, ‘zazakî’ yan zî ‘dimilkî’/‘dimilî’/‘dimlî’. Meylê kombîyayîşî nê çekuyan (kelîmeyan) ra ‘kirmanc’ û ‘kirmanckî’ ser o yo.”

Gelo çira şarî ma, yanî kurdê ke bi lehçeyê ma qisey kenî, ca ra ca xo

ra vanî “kirmanc”, “kird”, “zaza” yan zî “dimilî”/“dimlî” û lehçeyê xo ra vanî “kirmanckî”, “kirdkî”, “zazakî” yan zî “dimilkî”? Ney ser o ganî merdim vindero, no war de cigêrayîş virazo (lêkolîn bikero).

### MUŞTEREK (ORTAK) ALFABE

Ziwanî nuştişî de lazim o ke merdim standard yew form bixebetno. Wina nêbo ziwan nêbeno yew ziwano muşterek (standard). La çî heyf ke xebata ke heta ewro ameya kerdiş yew rayîro muşterek de nêbîya, goreyê yew ziwaniyo standardî gam nêama eştîş. Merdim eşkeno vajo ke mîyanî na xebata ke zazakî ser o ameya kerdiş de tena xebata Grûba Vateyî standard yew forme taqîb kerda. Nê bînan her kesî goreyî xo yew rîyar girewto, her kes yewna tewir nuseno, hema-hema her kes goreyê mintîqa xo –hetta goreyê fekî dewê xo- nuseno. Tam yew rewşa (halo) anarşîk hakîm a.

Bêguman bi no rîyar ra ziwan nêbeno yew ziwano standard. Ney ra xebata Grûba Vateyî yew gama tarîxî ya û wayîrî yew mîsyonî ya. Ma bawer kenî ke zazakî encax bi no metodo ke Grûba Vateyî taqîb kena eşkeno bibo yew ziwano standard. Bi no metodî encax pêroyê zazayan eşkeno yewbîn ra fehm bikero. Neslo ke ma dima yeno eşkeno bi yew alfabe, bi yew îmla, bi yew gramer, bi yew şeklî nuştişî çekuyan (kelîman) binuso û biwano. Bê ney sewbîna rîyar çin o.

Heta nika ma di çîyan de standardîzasyonî ser o xebitîyey.

1)Çekuyan û termînolojî de standardîzasyon

2)Rastnuştiş û gramer de standardîzasyon.

Sey nimûne nê babetan de tayê çîyê ke ma heta nika kerdî standard nê yî:

\*Teshbîtkerdişî çekuyani (kelîmani) standardan û termînolojîyo newe,

\*Kilmnuştîyî, bedelneyîşî veng, sufiksî zafey,

\*Nameyê hûmaran, rojan, aşman (mengan), mewsîman, hetan (cîhetan), behran, royan,

\*Nameyê şaristanan (bajaran) û qezayanê Kurdîstanî,

\*Nameyê qiteyan (kontînetan), welatan, dewletan û paytextê nînan, nameyê miletan û mensubanê miletan, nameyê ziwanan û lehçeyan, nameyê dînan, mezheban û terîqetan, nameyê taybetî yê şexsanî

xerîban,

\*Name, zemîr, sifet, îzafe, edat, bestox, kar (fîl), tayê suffiksî, rengî, hûmarî ûsn.

## ÇEKUYAN (KELÎMAN) Û TERMÎNOLOJÎ DE STANDARDÎZASYON

Ma heta nika hîrês kombîyayîşî viraştî. Nê kombîyayîşan de ma hem qaydeyanî rastnuştişî (îmla) hem her babet çekuyan (kelîman) û hem zî termînolojîyo modernî ser o xebitîyayî. No war de ma heta nika tayê gamî muhîmî eştî.

Grûba Xebate ya Vateyî de, bê çend cayan merdim eşkeno vajo ke heme mintiqayê ke tede kirmanckî (zazakî) yeno qalîkerdiş ra merdimî estî. Nê merdimî her yew bi serran o ke ziwani ser o xebitênî. Her yew çend ziwanan zano. Heta nika hîrês kombîyayîşan de nê mintiqayanî cêrênan ra nê kesan ca girewto:

“Şukrî Atîk (Gingim) (1), Saît Aydogmuş (Pîran) (1), Osman Aytar (Sêwregi) (2), Yildiray Beyazgul (Gingim) (6), Aydın Bîngol (Gingim) (7), Mûnzûr Çem (Dêrsim) (13), Hûmanê Çîyan (Depe) (2), Memo Darrêz (Bongilan) (3), Haydar Diljen (Sêwregi) (12), Nihat Elî (Sêwregi) (3), J. Îhsan Espar (Pîran) (12), Nevzat Gedîk (Gingim) (1), Huseyîn Giritî (Erzingan) (1), Cemîl Gundogan (Dêrsim) (3), Jerzan Jandîl (Gingim) (6), Wisif Kaymak (Pîran) (8), Elîf Kiliç (Dêrsim) (2), Çeko Kocadag (Gingim) (8), Huseyîn Kulu (Dêrsim) (5), Seyîdxan Kuriy (Çewlîg) (9), M. Malmîsanij (Pîran) (13), Selîm Mûrat (Pali) (13), Hamdî Ozyurt (Gingim) (4), Robîn Rewşen (Licê) (3), Kamer Soylemez (Dêrsim) (4), Mehmet Taş (Dêrsim) (8), Kazim Temurlenk (Dêrsim) (2), Harun Turgut (Pali) (3), Şukrî Urgun (Hêni) (9), Orhan Zoxpayij (Çewlîg) (1)

*Seke aseno kesê ke kombîyayîşan de amade bîy nê qeza û bajarane cîya-cîyayan ra yê: Bongilan, Çewlîg, Depe, Dêrsim, Erzingan, Gingim, Hêni, Licê, Pali, Pîran, Sêwregi.*” (Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî), r. 16-17)

Merdim eşkeno vajo ke heme mintiqayanê ke zazayî tede ciwîyênî ra merdimî mîyanî na xebat de ca genî. Yanî keda zaf kesan na xebate de esta. La bê nê kesanê ke ez tîya name ken û kewtî nê kombîyayîşan sewbîna zaf embazanî delalan zî na xebat de cayê xo girewto û ked

daya. Ewro welat ra çend embazê ke no konferans de hazir î inan zî na xebat de zaf kedê xo esta. (...)

Ez wazen tîya de çend embazê ke kedê (emegê) înan na xebat de zaf a la nieşkey bîyorî no kombîyayîş înan zî tîya de name bikerî. (...)

Gelo her keso ke biwazo eşkeno (bese keno) bikewo nê kombîyayîşan? Ney, her kes nieşkeno. No war de tayê peymeyî (krîterî) ma estî. Bi kilmkî nê peymeyî nê yî:

\*Grûba Xebate ya Vateyî wayîrî yew çarçewa genelî ya. Merdimo ke biwazo na xebat de ca bigero lazim o na çarçewa qebul bikero. Mavajî ke ortax alfabe, standardîzekerdişî ziwani, qebulkerdiş û tetbîqkerdişî meylanî ortaxan û sewbîna çîyê bînî.

\*Kirmanckî (zazakî) ser o zaf ra tayn ganî xebat bikero, yan zî bi yew rîyar ra na xebat rê ardim bikero,

\*Na xebat de aktif amade bibo, bi îstîqrar bîyero kombîyayîşan, kar û barî Grûba Xebate ya Vateyî de ca bigero,

\*Ganî maddî û manevî fedakarê bikero. Çunku xebata Grûba Vateyî sere ra heta ewro yew xebata îdeal (voluntarily) a. Yanî waştîş, fedekarê û ziwani xoraheskerdiş û xizmetkerdişî ser o ameya awankerdiş. Ma bi îmkananî xo yê şexsî û bi ardimî merdimanê ke zerra weş ra ma rê ardim kerdo dest bi na xebat kerdo û heta ewro ameyî.

Grûba Xebate ya Vateyî senî xebitîyena? Ez wazen no war de zî Grûba Vateyî bidî sinasnayîş. Grûba Xebate ya Vateyî wayîrî yew metodî xebate ya. No metod (usul) wina yo:

Ma her kombîyayîş de rojevê (gundemê) kombîyayîşo ke yeno tesbît kenî. Çend babetê ke ma wazenî ser o bixebitî ma kenî rêz. Her embaz yew babet geno. Her kes verê kombîyayîşî babeta ke ser o xebitîyo embazanî bînan rê şaweno (rusneno). Ma listeyî nê çekuyan (yan zî termînolojî, babet) embazê ke nînî/nieşkenî bîyerî kombîyayîş la xebata Grûba Vateyî de ca genî û hetta sewbîna embazan rê şawenî. Her kes goreyê îmkan û qewetî xo na babet ser o xo hazir keno yan zî pêşnîyazanî xo nuşteki resneno ma. Eke babet çekuyan (kelîmeyan) ser o bo (mavajî ke namê heywanan yan zî organanî merdiman) her kes listê çekuyan de formê mintîqa xo nuseno û embazanî bînan rê şaweno. No tewir (hawa) her kes verê kombîyayîşî formanî (vatişî) mintîqayanî bînan ra zî agahdar beno. Kombîyayîş de goreyê rêz ma yew bi yew nê çekuyan

ser o fikrî xo vanî û pêro rêz kenî. Nê forman ra yew form sey forma standard danî vengdayîş û weçinenî. La formanî bînan zî ma nusenî.

Heta nika ma bi no metod a nêzdiyê çar hezarî çekuyê standardî tesbît kerdî. Ma nê çekuyî sey ferhengî di rey Îstanbul de çap kerdî. Kirmanckî (zazakî) de no ferheng sahayê xo de ferhengo verên o. No ferheng çekuyani standardîzekerdeyan ra virazîyo. La versiyonî vatişî çekuyan ê heme mintiqayan zî tede esto. Yanî yew çekuye (kelîme) kam mintiqa de senî vajîyena heme şeklê vatiş û telafuzê na kelîme ameyê nuştîş. Sey numûne ma çekuyê **“morcela”** (yanî “mori”, yanî bi tirkî “karınca”) bigeri. Mîyanî şarî de nê formê çekuyê morcela estî:

Morcela, miclewri, mijlewri, mijloli, miclor, miclol, mijlor, mijlori, mijlowri, mijmewli, mîyercila, mocla, mojla, muejla, mojle, molcela, molcila, morcila, muercela, muerceli, mercueli, merjueli, morzela; mijlewreki, mijloki, milorçike, miloçike, muloçike, muleçike.

Semedo ke vîndî nêbî ma pêroyî nê forman ferheng de nuştî. La ma nînan ra yew form (morcela) sey yew çekuya standard girewta.

Ez çendna nimûnan bidî:

Çekuyê “yew” (yek): Na çekuye goreyê şîweyanî zazakî û goreyê mintiqayan mîyanî şarî ma de wina yena vatiş: “yew”, “yow”, “yo”, “jew”, “ju”, “jû”, “zu”, “zû”. Ma nê forman ra formê **“yew”**î sey forma standard girewta.

Çekuyê “çar”î (çar) zaf cayan de wina yena vatiş: “çar”, “çehar”, “çihar”, “çeher”, “çîyer”, “çer”, “çor”. Ma nê forman ra formê **“çar”**î sey forma standard girewta.

Çekuyê “hamnan”î mîyanî şarî ma de wina yena vatiş: “aminan”, “amna”, “amnan”, “emnû”, “emnûn”, “imnan”, “omno”, “omnon”, “ûmnû”, “ûmnûn”. Ma nê forman ra formê **“hamnan”**î sey forma standard girewta.

Eke semedê yew çî eynî mana de çend çekuyî (kelîmeyî) estî ma nê çekuyî pêro sey forma standard girewtî. Mavajî mana “pirnike” de sewbîna kok ra “vinî”, “zincî” û “kepuge” zî estî. Ma nê çekuyî zî sey çekuyî standardî girewtî.

(Şima biewnî “Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî)” ra şima ke metodî (usulî) karkerdişî ma hîna hol veynî. Ey ra ez nêwazen tîya de zaf nimûnanî bînan bidî.)

Ma viraştişî termînolojî de zî bi no metodî kar kenî. Bêguman viraştişî termînolojî hîna zehmet o. Çike zazakî de termînolojîyo modern zaf qels o. Ma yew bi yew çekuye ser o munaqeşe kenî. Her kes fikrî xo vano. Eke kirmanckî (kirdkî, zazakî, dimilkî) de bibo ma ey genî û kenî standard. Eke ma zazakî de orîjinal yew çekuye niweynî o wext ma hêverê ewnîyenî lehçeyanî kurdkî yê bînan (kurmanckî, sorankî, hewramkî) û nê lehçeyan ra genî. Heta mumkun bo ma lehçeyanî kurdkî ra genî. Ney ra pey ma ewnîyenî fariskî û ziwananî eqreban û uca ra genî. Ey ra pey zî ma ewnîyenî ziwananî bînan.

Wexto ma yew çekuye, yew term yan zî yew qaydeyî ser o meylî kombîyayîşî tesbît kenî ma nê krîteran (peymeyan) ra hereket kenî:

\*Çekuye kurdkî ya, yan zî ziwananî xerîban (erebkî, fariskî, tirkî ûsn) ra yena,

\*Kokê (eslê) na çekuye ça ra yeno û senîn o,

\*Çekuye deforme bîya yan nêbîya,

\*Lehçeyanî bînan de na çekuye esta yan çin a, eke esta senî vacêna,

\*Mîyanî şarî de çekuye hîna zaf (ekserîyet) senî vacêna, yanî kam forme hîna zaf yena xebitnayîş,

\*Eke ma yew çekuya newê yan zî termo newe virazî mîyanî şarî de do bîyero qebul kerdiş?

Ma bi xo û kesê ke xebatê Grûba Vateyî referans qebul kenî bi nê formanî standardan nusenî û ma wazenî ewro ra pey her keso ke kirmanckî (zazakî) nuseno bi no hawa bi çekuyanî standardan binuso.

## RASTNUŞTIŞ (ÎMLA) DE STANDARDÎZASYON

Heta nika ma hîna zaf çekuyan (kelîman) de standardîzasyon virašto. Çekuyan de standardîzasyon nîsbeten rehet yew kar o. La rastnuştiş (îmla) û gramer de standardîzasyon hem yew karo zehmet o hem zî yew wexto derg wazeno. La tewrê zehmetîyê xo zî no war de, yanî rastnuştiş (îmla) de, ma epey xebat kerda. Xebata ke no war de ma kerda, yanî rastnuştiş (îmla) de standardîzasyon, ma sey yew kitabî 2005 de Îstanbul de daya çapkerdiş.

Ma heta nika rastnuştişî ser o zaf babetan de standardîzasyon virašto. Ez nêwazen derg û dila behsê na xebat bikerî. Xora şima no

kitabî (Rastuştîşê Kirmanckî (Zazakî), Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2005) biwanî, şima do bi xo biweynî. Ez wazen tena di grûbanî zemîrê kesî (zemîrê şexsî) sey nimûne binusî.

### Grûba Yewine

<i>Forma standard</i> .....	<i>Formê bînî</i>
ez .....	e
ti .....	to, tû, tu
o .....	ew, aw, we, wi, ay, yo, yû, wo, û
a .....	ya
ma .....	-
şima .....	sima
ê .....	yê, yî, î

### Grûba Dîyine

<i>Forma standard</i> .....	<i>Formê bînî</i>
mi .....	min
to .....	tû, tu
ey .....	yi, yê, hî, jey, ê, êy, êyî, ay
aye .....	yê, ya, yay, aya, ay, a, ja
ma .....	man
şima .....	şiman, sima
înan .....	yîn, yînî, yîne, jînî, îna, îne, îne, îne, îne, aynan, eyna, ayno

Hem ferheng (ferhengî çekuyanî standardan) û hem no kitab (Rastuştîşê Kirmanckî (Zazakî)) hem karî nuştoxan hem zî wendoxan asan (rehet) kenê. Çike heta nika nuştîşê zazakî de qet yew rehberî winayin çin be.

## STANDARDÎZEKERDIŞÎ KÏRMANCKÎ (ZAZAKÎ) DE ROLÊ KOVARA VATE

Kovara Vateyî heta nika 26 hûmarî vejîyaya. Hûmara verên hamnan 1997 de Stokholm de vejîyey. Hûmara yewin ra heta hûmarê vîstin hem Stokholm hem zî Îstanbul de çap bîn. Hûmara vîstin ra pey tena Îstanbul de çap bena. Vate, her hûmar hezar heb çap beno û hem Kurdîstan, hem zaf bajarani Tirkîye ê ke zazayî tede estî û hem zî Ewropa de vila beno.

Kovara Vateyî, prosesa (pêvajoya) standardîzekekerdişî zazakî de yew rolî xoyo gird esto. Grûba Xebate ya Vateyî û kovara Vateyî hem welat û hem teberî welatî de semedê wendoxan û nuştoxanî kirmancî (zazakî) rê bîya yew rehber û referans û sey otorîte yena qebulkerdiş. Zafê kesan ê ke zazakî nusenî goreyê Grûba Xebate ya Vateyî nusenî. No zî semedê (qandê) Grûba Xebate ya Vateyî serkewtiş û serfirazê ya. Xebata Grûba Vateyî hêdî-hêdî mîyanî kirmancan (zazan) de cayî xo gena. Ez bawer kena ke ewro ra pey na xebat ke semedê nuştiş û wendişî zazakî bibo yew binge. Xora kirmancî (zazayî) û kurdê ke ziwani ser o xebitêni bi no çim a ewnîyeni na xebat ra.

Tîya de lazim o ez yew nuqta zelal bikerî. Ê kesano ke xeta Grûba Xebate ya Vateyî de dest pêkerdo nusenî standart yew form de nusenî. La Vateyî de tekstî folklorîkî, belgeyê tarîxî, eserî kehenî (sey mewlidan ûsn), roportajî, deyrî folklorîkî, sanikî û sey nê çîyan bi orîjinal formê (goreyê eslê) xo yenî çapkerdiş. Ma nê çîyanî winasîyan nêbedilnenî. Yanî nuşteyî winasî sey eslê xo vejîyenî.

Mîyanî wendox û nuştoxanî kovara Vateyî de welat û teberî welatî ra her kesîm ra û her emr de merdimî estî. Ciwani û kokimî (emrinî), cinî û camêrdî, wende û nêwendeyî, dewij û bajarijî, mela û telebeyî, malim û esnafî ûsn.

Çend hûmarani verênan de hema-hema pêroyê nuştan teberî welatî ra bi. Merdimano ke însiyatîfî Grûba Xebate ya Vateyî de ca girewtibi ê merdiman nuştên. Ma zaf waştên ke welat ra merdimî ma rê binusî. Ma pê çila geyrên nuşte û nuştoxanî welatî. O dem welat de rewşa (wazîyeto) sîyasî xirab bî. Ma zî hema xo nêresnabi wendox û nuştoxanî welatî. Kovara Vateyî de reng û boyê welatî kêmi bî. La hêvî û bawerîyê



ma bî ke rojêk xebat û kovarê ma welat de binge bigero û şax bido. Ewro xebatê ma Kurdîstan de şax dayo û kovara Vateyî rê hepisxaneyan ra bigêr heta dewan ma rê zaf nuşteyî erjayeyî yenî. Semedo ke ma ca bidî nuşteyanî welatî ma zaf rey (gilangî) kovar de nuşteyanî xo nêvejenî (neşr nêkenî).

Ma sere de bi alfabeya ortax (muştêrek) la her kesî bi şîweyê mintiqa xo nuştên. Ewro bê tekstanî folklorîk, eseranî kehenan, belgeyan, rapor-tajan ûsn heme nuşteyî Vateyî bi standard yew forme nusîyênî. Nuştexî ma ê ke newe nusenî zî zor danî xo ke bi forma standard binusî. Kêmasîya ke bibo zî redaksiyonê Vateyî redakte keno. No war de beyntarê ma û nuştexan de nika ra yew mutabeqet (konsensus) virazîyo. Bi kilmî xebatê ma û kovara Vateyî welat de zazakî rê bîy yew referans û platform.

Weşanxaneyî Vateyî 2003 de abi û heta serra 2006î şîyês kitabî kirmancî (zazakî) vetî. Weşanxaneyî Vateyî, Îstanbul de yew cayo merkezî de (Taksîm de) buroyê xo esto.

## PROSESA STANDARDÎZASYONÎ DE TAYÊ PROBLEM Û TEHLUKEYÎ

Bêguman xebata standardîzasyonî ziwani de tayê problemî, zehmetî û rîskî (tehlukayî) zî estî. Merdim ganî nînan veyno û aye gore xebat bikero. Merdim ganî prosesê standadîzekerdişî ziwani de zaf bi îhtiyat bo û zaf dîqet bikero. Yew ziwani wexto ke prosesê qalîkerdişî ra kewno prosesê nuştîşî o ziwani de standardîzasyon zî dest pêkeno. Eke merdim biwazo ziwani bibo yew ziwano muştêrek (standard) ganî na proses ra vîyero. Wina nêbo, senî ke mi cor de zî bi mîsalan îzeh kerd, her kes fekî xo gore nuseno û yew dem ra pey herinda yew ziwani de belkî çend ziwani virazênî. Ney ra çend zehmet û rîskin beno wa bibo merdim mecbur o ke ziwani de standardîzasyon virazo.

Senî ke mi cor de vatibi ziwani qalîkerdiş û nuştîşî yewbîn ra zaf ferq kenî. Coka prosesê standardîzasyonî de ziwani zaf bedilîyeno. Zaf çîyan keno vîndî û zaf çîyanî neweyan geno. Ziwani nuştîşî de zaf formî kehenî ê mehelli wedarênî. Herinda nînan formî standardî neweyî genî. Eke yew ziwani wextî xo de (tarîx de) firset û îmkani nêdîyo bibo ziwano nuşte (standard) şertani ewroyîn de zaf zehmetîyê xo estî. To ke dest bi

standardîzasyonî kerd seke ziwan bin ra bedilîyeno. Bi prosesê standardîzasyonî seke merdim newe ra yew ziwani virazo. No tena kirmancî (zazakî) de wina nîyo, her ziwan de wina yo. Coka prosesê standardîzasyonî yew prosesa hesas, nazik, tehlukeyin a.

Tayê merdimî na proses fehm nêkenî. Ney ra eciz benî, tersenî û zaf gilangî reaksiyon ramojnenî. Înan rê seke ziwani xo vîndî bikerî o tewir yeno. Ma sey Grûba Xebate ya Vateyî, bi taybetî (xasseten) zî sey endamanê Redaksiyonê Kovara Vateyî, no reaksiyonî rê zaf benî muxatab. Zaf merdimî vanî “Lîya şima no ziwani mayo weş û delal bin ra xerepnayo. No çi ziwano şima nusenî!” Kombiyayîşî dîyin de, yew embazî ma yarî (henek) kerd, va “Lîya çowres serrî yo ez vona ‘monga’, şima na ‘monga’y ma yew qelem de kardi ‘manga’ ”. Raşt a, zaf çiy prosesê standardîzasyonî de bedilîyênî.

Xebatê ma yew xebata îdîal (voluntarily), şexsî yan zî grûbî ya. Û ser de zî teberî welatî de dest pêkerdo û hema tam nêresa mîyanî şarî ma. Îmkanî ma, dezgeh û sazgehî ma çin î. Nê binge, nê mekteb, nê kitabî, nê radyo, nê televîzyon, nê rojname esto. Ziwani ma hema ra zî qedexe (yasax) yo. Resmîyet de yew ca de nîno qebulkerdiş. Muqabilî ney dişmen zaf xidar o, zulm û teda zaf a. Dişmenî şarî ma ziwani xo rê kerdo xerîb. Mektebo verên ra heta unîversîte her çî bi tirkî yo. Bi tirkî radyo, televîzyon, rojname kewtî heta dewan. Dewijano ke rîy mektebî nêdîyo ê zî filman, xeberan, heme çî kanalanî tirkan de bi tirkî seyr û goşdarî kenî.

Gelo yew rewşa winasî de bi na xebata hududkerdê ma eşkenî prosesê standardîzasyonî bidî qebul kerdiş û bidî ronîştîş? Ma ganî ney ser o hol bifikirî û zaf bi dîqet hereket bikerî.

No semed ra rojevê ma de zaf babetî muhîmî estî la ma vanî hema wext nîamo û binge nivirazîyo ke me dest pê bikerî. Mavajî kar (fîl) nê babetan ra yew babet a. Seke mi cor de zî va kirmancî (zazakî) de çend şîweyî estî û mîyanî nê şîweyan de ferqî muhîmî estî. Ma nêwazenî zor bidî ziwani, bêwext û bêbinge gamanî winasîyan bierzî. Çîyo ke ewro mumkun o û yeno qebulkerdiş ma nê çîyan ra dest pêkerdo. Ma bawer kenî ke no metod hîna hol û emnîyetin o. Standardîzasyonî ziwani sey awankerdişî yew bîna nîyo ke merdim goreyê yew plan û projeyî na

bîna virazeno. Standardîzasyonî zîwanî yew prosesa dînamîk a ke tarîxî, sîyasî, cografî, komelkî zaf faktorî na proses ser o tesîr kenî û merdim ganî hesabî nê faktorî bîkero.

Ez hem hêvî ken û hem zî bawer ken ke *Grûba Xebate ya Vateyî* yew karo tarîxî kerdo û kena. Û no kar do bi no hawa (tewir) dewam bîkero. Îhtîyacê ma bi ardim û piştgîrîyê şarî ma esta. Grûba Xebate ya Vateyî, 1996 ra nat seba nê hedefan zîwanê ma ser o xebitîyêna, wazena ewro ra pey zî goreyê îmkananê xo bixebitîyo.

Semedo ke no firsat dayo ma, di parçeyanî Kurdîstanî ra roşnvîran, ma û embazî ma yê hewramî, ma yewbînan dî û pîya no konferans viraşto, ez wazen Hukmatî Kurdîstanî yê Herêmî rê û bi taybetî Wezîrî Kulturî (Wezîrî Roşinbîrî) birêz Felekeddîn Kakayî rê û heme dezge û şexsîyetano ke ma rê ardim û piştgîrê kerda, no wesîle ya huzurî şima de pêruna rê sipasîyê xo îfade bikerî.

Wa weş bo kurd û Kurdîstan!

Hewlêr

20.11.2006

## MI TO RA SENÎ HES KERDIBÎ

### Mutlu FIRAT

Wextê payîzî bî êdî  
Darî bibî huşk  
Pelî kulî rişîyaybî di  
Wextê payîzî bî êdî  
Hewrî kulî vejîyaybî pey koyan ra

Ver bi şodir bî  
Ti kewta hewnê mi ver  
Ez wušto ra  
Mi reyna nalet kerd to rê  
Zewtî day to ra  
Kilamî vatî to ser a  
Ti aqilê mi ra nêvejîyêne

Zewtî day to ra mi  
Bi kilaman qedênayî  
Çi mayî, çi birayî, kulî bermayî  
Çi hêgayî, kulî veşayî  
Gêrayî mi ver a gêrayî  
Çi fayde kenê qeza û belayî  
O ke to emrê mi kerdo zayî  
Wayî, wayî!  
Mi to ra senî hes kerdibî!

## AHAA BIRADERO XOŞEWÎST!

Murad CANŞAD

No çî bext o, no çî bexto k. . .ê kutikî yo!

Bela qet mi ra dûrî nêkeweno. Bîyo sîya mi. Game bi game mi dima yo. Heq wekîl bîyo pintî, niştî bi canê mi ra, gonî lino. Bîyo xape erzîyayo vileyê mi, nefes bi nefes mi xeniqeno.

No senî welat o! Ez kotî ra ameya kewta nê welatê kutikî. . . Ne zimistanê xo zimistan o ne hamnanê xo hamnan o. Fecir erzeno; her ca paka yo. Beno peroj; hewrî gurrenê, bilusk reqeno. Heyatê xo yo çewresserre de mi çîyo winasî nêdîyo. Caran wina beno? Paka paka yo, hewra hewra.

Gucige qedîyaye, adare qedîyaye, nîsane nême bîye; ma hîna rîyê rojî nêdîyo. Hewrê dinya-alemî kom bîyê bi ma ser. Tip, tip, tip vareno. Boyna vareno. Vewre varena, şilope vareno. Torsele vareno, şilîye varena. Mij û rewayî derûdorme girewto.

Serd o, serd o, serd o. . .

Lerte mi gêno. Fekê mi de bena şinge-şinga didanan. Esteyanê mi cemed girê dayo. Kalorîferan têdîne şuxulnenê. Bişuxulnê zî çî faydeyê xo esto! . . . Heq wekîl hendê fisa Tansu Xanime tanîya xo çin a. Nika ke tenûre bibîyene, mi xo bieştene bi zere.

Çî karê mi nê memleketê k. . .ê kutikî de esto?!

Ma qey suc yê min o?

Ez teyrê fekê marî ya. Esker û gardîyanî dar û zope gênê bi xo dest, nezeliyenê bi verê keyberê qawuşe. Zimbêlê gardîyanan sey dimê merreyî dormayê fekî ro roverdaye yê. Veng darenê we: Wezaretê Edaletî sewqê to veto bi filan ca, mevinde kinc û kolê xo arê bide!

Kam ke çîşt o qebl mekero. Kam ke bavegît o vajo “ney”. Şanenê bi zopeyan ver, kenê nêmmerrdim, erzenê bi zereyê seyan.

Çiqas ziwansîrin ê! “Wezaretê Edaletî sewqê to!” Qey mi sewq waştî?

Nameyê macirîye bîyo sewq. Qey mi ra teber karê wezaretî çin o? Ha sewqê to vejîyayo noca ha sevqê to vejîyayo uca. . . Ez nêewteryana ke vengê xo bikerî; keyeyê pîyê mi nîyo, hepîsxaneyê dewlete yo. Ez mehkumê destê dişmenî ya. Qey mehkumîye rehet a?

Dişmenî berqestî ra tîya de hepîsxane viraşto. Zime yo, rîyê rojî nêvînenno. Ma îşkencê de nêmerdîme feqet no serd û sextê tîyayî kokê ma ano. Heq wekîl ma ra kes veş nêmenano.

Çend mengî yo ke keye ra xebera mi çin a. Kes nêyeno-nêşeno. Kam eşkeno bîyero nê welatê kutikî. . . Ne rayîrê xo rayîr o ne hewayê xo hewa yo, ne mîletê xo mîlet. . .

Embazî behs kenê, vanê merdimê şîyo bajarê veşnayo, dîyar de niştro ro seyr kerdo, pê huyayo. Lajê herî! Çayê nêyeno nê welatê kutikî nêveşneno?

Yê mi, bextê mi çin o, bext!

Hepîs, gardîyanî, varîş, serd, mij, rewî. . . Ca verde!

Çîyo ke ez şaş menda. Se vajî, teba sereyê mi nêkeweno, aqîlê mi nêreseno bi ci.

Çend serran ra raver partîya ma seba hepîsiyan konferans viraşto. Konferansî di-hîrê mengî dewam kerdo. Partîya vajîyaya, xo werdo qedênayo. “No çi hal o” vato. “Partîya ma partîya şorişgêre ya, adet û toreyê şorişgêrîye esto. Yê şîma ne adet o ne tore yo! Şîma de şorişgêrî nêmenda. Dişmenî roje bi roje pê şîma kay kerdo. Zagonê şîma lêl o, zelal nîyo. Nê hewnê xorînî ra hişyar bibê, kar û emelê şîma zide partîye yo” vato.

Partîye, raynameyê ciwîyayîşê zîndanî amade kerdo. “Wa heme hepîsîyî goreyê nê raynameyî biciwîyê” vato. “Pîl-qij, extîyar-xort, cinîye-camêrd, kêneke-cinîke, wende-nêwende, axa-maraba, dewij-şaristanij, karker-karmend, zewajîyaye-nêzewajîyaye. . . Kam beno wa bibo, kotî ra yeno wa bîyero; heme kes şorişgêr o, heme kes embaz o, heme kes hemra yo. Ferqê kesî kesî ra çin o; pêro pîya biwerê, pêro pîya biwanê” vato.

Vato “Şorişgêr kotî de beno bibo şorişgêr o. Dewe de, suke de, ko de, deşte de, zîndan de, macirîye de. . . Şorişgêrîye de şan û şewdir çin o. Qefilîyayîş, vindetiş, teqawutbîyayîş, aredeyîş; didilîye, zerrîserdinîye,

gumankarîye, hesabkarîye, firsendkarîye çin a”.

“Şorişgêr bi heme heyatê xo şorişgêr o. Vîst û çar saetî şorişgêr o; bi ciwîyayîşê xo, bi xebata xo, bi roniştiş, bi rawuştiş, bi werdiş, bi şimitiş bi qîseykerdiş, bi goşdarîkerdiş, bi xemalîyayîş, bi gêrayîş, bi ewnîyayîş, bi xizmetkerdiş, bi huyayîş, bi wendiş, bi nuştiş, bi fikirîyayîş, bi karkerdiş, bi lornayîş, bi selam, bi kelam. . .” vato. Partîye vato ha vato!

Emser mi hepis de hewt serrî qedênayî.

Heqî ra ke beno nêda û keyber beno ya. Mi ke yaxeyê xo ci ra xilesna, ez êdî nêkewena bi hepis. Ci ra dûrî vindena. Sereyê xo nêfîsnena bi bela. Reyêna dest û lepan a nêşeno bi gî. Wa mi bikuwê, wa sereyê mi bişikine, wa neheqîye bi mi bikerê; wa ez vileçewt bimanî, warpay bimanî, vêşan, têşan, viran bimanî; çî beno bibo reyêna ez mekewî bi hepis. Merdimo hepsî vergî ra vêşanêr, marî ra viranêr o.

Beno ke yewê ame ke mi bikişo. . . “Hebê musade bike birayo ezîz” vana ez ci rê. “Hela bîye ronîşe, ez to rê vajî hepis senîn ca yo. Eke çimê to nêbirneno; ti xo rê, ez xo rê. Hadê to rê oxir bo.”

Hîna keleşêrî qîqîrî nêkerdo nobedarê şewe yeno û ma hişyar keno: Rojbaş ha rojbaş! Hayleme fîsneno bi ci: “Hadê hevalno, wextê sporî yo!”

Heq wekîl eke vanê “rojbaş” ti vana qey ecelê mi ameyo. Xeyrî ser o cezaya mi ke qedîyaye, ez keye de “rojbaş”î qedexe kena. Wa kes kesî ra mevajo “rojbaş”. Kamî ke na çekuye vate, ez “terq” vana, ancena bi binê goşî ra.

Ma heştay merdim heyate de rêz benîme. Berpîrsîyarê ma yeno û tekmîl gêno; xort-kal, weş-nêweş, heştay kes amade yo!

Heyate teng a. Ma kewenîme têdima, çerx danîme piro, vazdenîme! Êdî hîrê mi şono. Vazdayîş qedîyeno, hereketî dest pêkenê. Sere ra heta bin, çîyê ma esto çîyê ma çin o, heme çerixnenîme: Sere, vile, doşî, harmeyî, mîyane, şeqî, lingî. . . Her cayê mi leqeno. Çerixnayîş qedîyeno, na defa zî gevizîyayîş dest pêkeno.

Her roje wina yo. Vewre, şîliye, laser, cemed, serd. . . Çî beno bibo; meyît erd de maneno roje bêspor nêmanena. Mi çend reyî sermîyananê ma rê vat: “Destbera mi nêyena. Ma extîyarî nêşkenê her roje her roje

spor bikerîme.” “Ney” vanê, “şorişgêr şorişgêr o, çi xort çi extîyar. . . Toreyê şorişgêrîye esto. Çayê destbera to nêyena? Gerîllayo pancêsserre pancas kîlo piştî keno, şewe şodir nêvano ko bi ko gêreno. Ti tiralîye kena. Meşte-bîro ti texlîya bîya ti çitur gerîllayîye kena? Amadekarîya to wina ya?” Ez se vajî. . .

Sporî dima ma heme verê awkeyî de şerît benîme. Her yew meşrefeyê awe verdano bi xo ser, xewlîye pêşeno xo ro, vejîyeno bi teber.

Dima wextê arayî yo. Masa de qet teba çin o. Loqmeyê penîro şorrik, hîrê-çar hebî zeytunê qirmîçîyayeyî, letikê nan. . .

Saete bena new, derse dest pêkena, heta peroj dewam kena. Perojîya ma zîyadêrî nuke, fasulya û sawar o. Ge-gane tîrşike û riz pewjenê. Embazê ma tîrşike ra hes kenê. Ziyadeyêrî mêrdînişî ci ra hes kenê. “tîrşike” vanê, pey de şonê. “Tîrşike” vanê, fek tehmnênê.

Saete bena yew û nê ancîna derse dest pêkena, ancîna hîrê saetî dewam kena. Derse paydos bena, tayê kincanê sporî gênê pîra, gude kay kenê. Bena repûtepe. “Zing” vanê danê nê dêsî ro, “ting” vanê danê ê dêsî ro. Ê bînî dorme de kom benê, cazgirîye kenê. Beno hayleme û huyleme. Nêverdanê hebê goş û kerikê ma rehet bibê. Mi çend reyî sermîyanan rê vat: “Kay ke kay o, no hayhuy çi yo?” Vanê: “Şorişgêr bi moral, bi keyf, bi heyecan, bi şadîye şorişgêr o. Ti çayê çimesîyayîya moral, keyf, heyecan û şadîya embazan kena?”

Saete bena hewt, xeberî dest pêkenê. Vengê televîzyonî heta gama peyêne kenê ya, bena zime-zima zereyî. Kanal bi kanal eynî xeberan goşdarî kenê. Ma xeberan ra teber rîyê televîzyonî nêvînenîme. Çi yo; “kultûrê kapîtalîzmî yo”. Çi yo; “propagandaya burjuwazîyî ya”. Çi yo; “dejenerasyon o”. Çi yo; “k. . . ê herî yo.”

Saete heşt de derse esta. Di saetî dewam kena. Ez êdî nêeşkêna kursîyê huşkî ser o ronîşî. Mîyaneyê mi dejenoyê, şeşê mi benê puç, benê sey darî. Tede can esto, çin o, bellî nêbeno. Goştê gepanê qina mi bîyo sey kulavî.

Des de derse qedîyena. Her kes kitabê gêno, ancîyeno bi goşeyê. Efendîyê xo rê vajî çi yo; wextê “bîreysel egîtîm”î yo! “Bîreysel egîtîm”ê şima. . .!

Çimê mi nêbenê ya. Reyê, mi çimî hebê nayî pêser, sermîyanî ameyî:



“Ti çayê xo perwerde nêkena?” vat. “Şorişgêr o yo ke şewe-şewdir xo perwerde bikero” vat. Mecburî. . . Ez kitabê gêna, pelê-di pelan ana-bena ke saete bibo diwês. Diwês wextê hewnî yo. Êdî Xizir reşto. Ez êdî candê nîyo, cendeg o.

Sereyê mi dejenê. Dejenê ke çitur!. . . Ti vana dangkuwt girewto, sereyê mi kuwenê.

Çend reyî ez şîya bi revîr. Hekîm sandalî ser o nişto ro, qina xo nata-bota tadano. Qey goş keweno pira! Hekîmê dişmenî yo. Nika vano “Wa bimiro, binate bierzîme bi teber”. Dolê kelpî caran weşîya mi wazeno!?

Derse de her roje qalê “*kişilik*”î kenê. “*Kişilik*” ha “*kişilik*”. . . “*Kendini yaşayan kişilik*”, “*kendini yaşatan kişilik*”, “*yoz kişilik*”, “*bitmiş kişilik*”, “*tüketici kişilik*”, “*iç pişmanlık kişiliği*”, “*tırsık kişiliği*”, “*hacıyatmaz kişiliği*”. . . Kîşîlikîya şîma . . .!

Seba mi vanê “*yarı feodal küçük burjuva kişiliği*”. Xo ver ra erzenê. Ezo çewresserre; sipî kewto bi erdîşa mi, êdî ez wayîrê tornan a; ê vanê “*küçük burjuva kişiliği*”. Qet Heqî ra nêtersenê, nê axirwextî de “*küçük*”îye vanê, “*diyalektik*” vanê, “*idealiz*” vanê, “*son tahlil de*” vanê, “*somut koşulların somut tahlili*” vanê. . .

Vanê “Dinya de her çî yewbînî ra girêdaye yo û pîya eleqedar o”. Mi rojê ci ra pers kerd: “Madem her çî pîya eleqedar o, çî eleqedariya hargûşî û keştîye esta?” Pê mi huyayî. Yewî vat: “Kaptanê keştîye hargûşî çerme keno, xo rê rîyê sandalîyî derzeno.”

Dinya ra xebera nînan çin a. Tirkan mekteb de nê xapitê; haydarê xo nîyê. Biko, biko, şîma fend û fêlbazîya tirkan nêzanenê. Hîna boya gîyî fekê şîma ra yena lawo! Cahîl ê, cahîl! Qet zehmet nêanto. Maye û pîyan pere kerdo bi cêbe, nînan zî keyf kerdo. Nan firine ra, awe kurne ra. . . Tebîî derga-derg qisey kenê.

Ez zanena, pêro partîye ceseret dana bi nê pîncanê kutikî. “Şîma kadro yê, şîma roşnvîr ê” vana, piştî dana bi înan. Nê zî aver ro, ever ro qisey kenê. Hero qirr, piştîya gayê sîyayî ra zirreno.

Ma ez bi nê talebeyan nêzanena! Heme pînc ê. Hemîne ar û edeb dardo we. Lajî, kênayî, heme tumanvete yê. Mekteb de, unîversîte de sey mal û dewarî kewtê têmîyan. “Selamu eleykum-eleykume selam” vato, tumanî xir kerdê acêr, piştîya yewbînî ra nêameyê bi war.

Na perojîye çayê hende kewte erey? . . .

Rojê ma şîyîme dadgehe. Hetê kênayan ra embazê ameyê. A zî yena bi dadgehe. Citeyê tumanê tengî kerdê xo pay, her çiyê xo eyan beyan o. Her çî rutûrepal meydan de yo. Navran tamezîyayo pira, keşe sey kefa destî asena. Mi kerd ke ci rê vajî: “Erê waya mi, kila mi, no çî hal o?! Şo kincêkê rindî bigîre pira.” Ez nêewterîya fekê xo bikerî ya. Mi rê vanê, “Tesîrê feodalîzmî to ser o esto”. Ma qey tena tesîrê feodalîzmî yo! . . . Hezar “*kişilik*”î hûmarenê.

Ma kewtîme bi raye. A û xortê kewtî têçeng. Wexto ke gama xo erzena gepê qine pêl danê. Çimê cendirmeyan pira mendê. Biyo qaydeyê mal û soldanî.

Ma niştîme bi seyaraya hepîsxaneyî. A bi lajekî ya kewtê têfek. Pistpistnenê. Kam çî zaneno çî qisey kenê. Kêneke şeqê xo hîra-hîra kerdê ya, boyna navran mîşt dana. Lajekî çimî verdayê piro. Xire-xira kêneke ya. Kîkîrnena. Ti vana hak kerdo. Mi vat her dîyan bigîrî binê linganê xo. . .

Ma vejîyayîme bi huzurê hakim û dozgerî. Her dîyan uca de zî fek şana pê. Kênê kê. . . Mi çiqas ar kerd. Mi vat erd biqelişîyo, ez bikewî bin.

Ma ke gêrayîme ya, ez şîya, mi hal û mesele temsîlkarê ma rê vat. Firne tadayî. “Teba nêbeno, ciwan ê, gonîya xo girêya yewbînî” vat. Nê lawo, keyeyê to nêrijîyo, caran wina beno?! Çî heqa nînan esta ke verê çimanê êl û qewmî de na rezîliye kenê?!

Çend rojan ra dima hakimî her di zî texlîya kerdî. Çayê mekero? Her çî verê çiman de yo. Hakim zî zaneno ke nê şorişgêriye nêkenê. Çimê nînan şorişgêriye de nîyo, çimê nînan yewbînî de yo. Verdano ra, vano wa pê yewbînî miradê xo bikerê. Ma qey hakim her o?

Hîrê rojî yo ke munaqeşe esta. Sosyalîzm û kapîtalîzmî ser o qisey kenê. Vanê: “Keso kapîtalîst pexîl o, xoperest o. Oyo sosyalîst pexîlî û xoperestîye nêkeno; cematperest o; seba rindî û delalîya cematî xebitîyeno.”

Lêl ra nat o Vidîvidî Efendî qisey keno. Aqilê mi nêreseno bi ey ke hende qisayan çitur ano pêser. Boyna qisey keno. Ziwanê xo des metreyî yo. Heq wekîl ey nayo de dîn û îmanê ma. Kes çin o ke bizmik fek ra

girê bido.

Êyê keyeyî merdî mendî, Heq zaneno. Xeyr bi yewbînî nêkenê. Mi çend reyî mektube ruşnaye, cewab çin o. Mektube zî resena bi înan, nêresena, Heq zaneno.

Memur yeno, dano arê û beno. Surre bi surre waneno. Ame hesabê xo erşaweno, nêame nêerşaweno; çirr keno erzeno, pereyanê posteyî zî erzeno bi cêba xo. Ma dişmen nîyo!? Dişmen o, dişmenîya xo keno.

Heq wekîl êdî nazê mi bi kesî nêvêrenê ke ez vajî na mektuba mi binusne. Ziwandergîye rê benê, şan û şewdir vitvitîyenê. Wexto ke to ci rê vat “Nê di çekuyan binusnê”, firne tadanê.

Dîlîfe çend reyî ameya bi zîyaret. Mudirî musade nêkerdo û peyser rusnaya. “Madem mêrdeyê to yo, çayê mareyê şima yo resmî çin o?” vato. Ê domanê ma xeyr bi ci nêkenê. Xeberan ci rê vanê. Çi yo? “Damêrrî ya.” Se bîyo damêrrî ya? Nanê şima pewjena, kincanê şima şuwena; cila şima fisnena ya, darena we. . . Xizmetkarîya şima kena.

Mi ê Hemê mayê herê misrî rê vat: “Ero biko, ti pîlê keyeyî ya; maya to nêçar a, vengê xo nêvejena; pers bike, beno ke ci rê çîyê lazim o; wa feqîre vileçewt memana.” Mi heyran vat, qurban vat, qeda girewt, bela girewt. . . Nêbî. Bêxeyr o, bêxeyr! Fehmkor o. Kutikê yo. Bi şîtê dele goc bîyo.

Tîya de embazê ma pê mi kay kenê. Binê lewan ra huyenê. “Newe cinîke arda, bêrîya aye keno” vanê. “*Kadin sorunu zor meseledîr*” vanê û qisayan kuwenê mi ra.

Perojîye kewte erey, bîyo zirre-zirra madeyê mi. Zirreno, borreno. Çayê mezirro, çayê meborro. . .

Ma ewro ara nêwerda. Lewlêsanê ma vîzêrî ra çî esto çî çin o werdo qedênayo. Tayê dizdîye kenê. Tirenê, şewe bi dizdî wenê. Mi çend reyî bi çîmanê xo dî.

Komuncîyê ma esto. Her çî binê destê ey de yo: Derzîne, destekî, la, derzîdane, firnete, gojage, çirtike, goçîne, pîz, pincirarî, jîlete, cixara, tutin, weledane, zerfe, pul, kaxite, band, defter, qeleme, mûçîne, bardaxe, koçike, çetale, çemçe, legan, çaydane, sênî, soledane, qab-qacax; çarşefe, perde, newresîme, rîye balişna, cil û cor; çay, şeker, sole, mîraz, karbonat, vanîlya, kakao, pune, îsot, leymunduzî, exlamur, merdane,

tîre, lif, sabun, deterjan, kolonya, gaze, meşrefe, mandal; puçî, gewreyê rêsênî, pantolî, pîjemeyî, solî, kemer, şuwalîne, şelwarî, kinc û kol, ardî, riz, savar, gêrme, fasulya, barbunya, bezelya, zeytune, şit, rûn, mast, penîr, hak, rîçal, kartole, sîr, pîyaz, tarrûtur; firçe, firçeyê didanan, macun, radyo, pîl, saete, pîlê saete, pêşgîre, destmale, kaxita destawxaneyî. . . Ez çi bihûmarî, çi mehûmarî. Dişmenî ra beno, zîyaretçîyanê ma ra beno; heba nîske ke bîyera bi zere, binê destê komuncîyî de ya.

Her hewte lîsta bi lîsta nusneno, kantîn ra çî-mî kirişneno. Hepisxane piştîya ma ra bîyo dewlemend. Zîyaretçîyî gula xo ra birnenê, qurîş bi qurîş danê ma, o destê bi destê dano bi hepisxaneyî. Zîyaretçîyî feqîrîye biancê, dişmen keyf bikero!

Mi çend reyî ci rê vat: “Ti komuncî ya, nînan rê vaje wa wina bêwext-bêwext nêrî nanî meweê meqedênê. Wa xebera to bibo, tayê nan tire-ne. Na senî embazîye ya? Caran wina kollektîvîzm beno? Na senî “yoldaşlık” a? Na “yoldaşlık” nîya “yolşaşlık” a. Ma nê yoldaş ê yan yolşaş ê?

Vin, vin qîsey keno, vano: “Teba nêbeno, embazî vêşan bîyê, leteyê nan girewto; ti çayê çimesîyayîye kena?” Neheqîye bena yê mi. Mi sucdar keno, vano: “Zemê embazan meke. Cem esto, cemat esto; her hewte cemat virazîyeno, o wext derd û kulê to çi yo vaje.” Nê ero ez doza gula xo kena!? Xora dişmen çi dano bi ma!? Sereyê merdimî nanê dano. No bitiro, o bitiro; êyê bînî çi biwerê? Eminê to biwerê?

O çi cazu yo, çi fendkar o. . .

Heta şan dormeyê sermîyanan de doçik tadano. Wexto ke înan de qîsey keno, vengê xo tenik û barî yo. Rîhuyaye yo. Eke mayê bînan de qîsey keno, mirûzê xo keno tirş, vengê xo keno qalind.

Çîyo rind ke kewt bi dest, dano bi sermîyanan û heval û hogiranê xo. Alef û mircor û argude yê ga û boxeyan, roye û kînkor û kesûpes yê ma mozikanê rîtîkinan.

Wina zaneno ke xebera mi ey ra çin a. Elbet. . . Ez domanek a, fam nêkeno! O bi vîcoyê qama xo ya mi her hesabneno. Roja ke zeytunê pîsê qîrmîçîkinî estê, mi rê vano: “Emşo ti nobedar a.” Roja ke helwa û bekmez estê, bi xo nobedar o.

Vengê qerewana yeno, ez vana perojîye ya. Kam çi zaneno dewleta Alî Osmanî çi ardo. Çi bîyaro; yan bezelyayê kermejin ê yan savaro kufikin o, yan zî gulkelemo boyin o. Sey lepeya kutikî têvdanê, erzenê bi ma ver.

Tew, tew, tew. . . Zerzewat Efendîyo vêrekundir şîyo cayê mi de nişto ro. Her cem cayê de yo. Masa bi masa gêreno. Çi esto weno, masa lîseno. Vindee. . . Vinde ke ez qedayê to rê bikerî. Tasa germî sereyê to ser vêrdî ke ti cêr ra cor mîyanê germî de bimanê.

Ahaa biradero xoşewîst, afiyet-şeker bo!

21.06.2005

## HEVALÊ KOYÊ BEDROYÎ

Hasan TANRIVERDÎ

No ko, Koyê Bedroyî yo  
No ko, Birayê Mizurî yo.  
Qom û cîranûnê xo ra,  
Alîye Gulavî <sup>(1)</sup>,  
No ko de hevalo giran o,  
Wertê di derû de,  
Dewa Civrakî <sup>(2)</sup> de,  
Alîye Gulavî,  
Pîl o, giran o  
Nondar o, xanedan o.

Domonê Alîyê Gulavî,  
Pîlê xo Memed o.  
Domonê Memedî,  
Pîlê xo Silêman Axa yo  
Qizê xo Bertal Efendî <sup>(3)</sup> yo,  
Domonê orteyî  
Hesen o, Husên o, Hemed o,  
Alî yo, Welî yo.

- 
1. *Alîyê Gulavî*: Civrak de merdimê yo. No keye, aşîra Xormeçikan ra yo. Nê keyeyî ra “Çê Alîyê Gulavî” vajîno.
  2. *Civrak*, dewanê qezaya Dêrsimî Qizilkilîse (Nazmîya) ra yew a.
  3. *Bertal Efendî*, 1938ine de nêzdîyê Qizilkilîseyî de Vilê Kewlî ra bi destê leşkerê tirkî amêş kîştene. Seba haydariya zêdeyê nîyade: Çem, Munzur, Hotay Serra Usivê Qurzkizî, Weşanên Deng, İstanbul, 2002, r. 65 û devamê ci.

Binê pulûnê Koyê Bedroyî de  
 Dewa Civrakî de,  
 Vêsanîye û têsanîye de,  
 Xiravinîye û rindiye de,  
 Pêro qom o, ded o, cîran o,  
 Asmên kewe yo, hewadar o.  
 Canweşîye çîyêda rind a,  
 Dest ci ra nêbeno.  
 Wertê mordemû de, cîranû de,  
 Pîl û qiz,  
 Hal-xatirê zûvinî zono, zonenno...

Çaxil, Musû, Mewlû,  
 Merxo, Derê Xulû, Welû <sup>(4)</sup>,  
 Melkîş, Balix, Gemike,  
 Heto zu ra Herdîf,  
 Taruye, Mazra Cafû  
 Heto bîn ra Kimsor, Qîlizû <sup>(5)</sup>,  
 Derg benê sonê;  
 Hetê sarê Dêsimî ser.

Serra hiris û şeşine de.  
 Amnonî yo.  
 Dêrsim de walîyê esto;  
 Hetê Qisleyî de, yanî Nazimîya de  
 Paşayê esto.  
 Nameyê xo Abdullah o.  
 Bêsilayîye amo.  
 Mordemê ke dorme der ê  
 Cêreno ra ser, pers keno:  
 “Asayîş neden berkemal deşil?”  
 (Asayîş qey berkemal nîyo?)

4. Dormeyê dewa Civrakî de nameyê tayê herêman.

5. Dormeyê dewa Civrakî de nameyê tayê dew û mezrayan.

Waxto ke nê qeseyî vano,  
Vencê di-hîrê bizû dorme ra êno.  
Qumandanê Milisê Hervê Êrusî (6),  
Bertal Efendiyê Civrakî çî (7) uza yo (8).  
Wendox o, zonawox o, rind tirkî qesey keno.  
Hetê ra bizû ser qayît keno  
Hetê ra hurdí-hurdî vencê xo keno berz:  
“Bu keçi kadar yok değerimiz devlet katında.  
Biz vatandaş mıyız, değil miyiz bilmeyiz.  
Okulumuz yok, yolumuz yok,  
Cehaletimiz tükenmedi asırlardan beri,  
Sayın Paşa!  
Bu yeterli değil mi?” vano.  
(Çêverê dewlete de hondê na bize qîymetê ma çin o,  
Ma hemwelatî me, nîmê, nêzoneme,  
Mektebê ma çin o, raya ma çin a,  
Eve seserron a cayîliye ranêverdana pêsîrê ma  
No bes nîyo?  
Paşayo hêca! vano.)

Nê qeseyî ra dima  
Paşa perç beno, verê xo çarneno,  
“No Efendî kam o?  
Kamî ver ra qesey keno?” vano.  
Çiças ke qarişê eskerî nêbîyo,  
Çiças ke eskerî rê Xarpêt ra werd ano (9)  
Paşayî rê ûncîya çî no qese giran êno  
Kuno qerezê Bertal Efendî,

6. Cengê Cihanî yê Yewine de, tawo ke leşkerê rûsî galim na Dêrsim ra, mabênê aşîranê Dêrsimî û rûsan de ceng têra bî. Tîya de qalê nê cengî beno.

7. çî: kî, zî

8. No mesele 1936ine de bîyo. Seba haydarîya zêdeye nîyade: Çem, Munzur, ec, r. 62 û devamê ci.

9. Bertal Efendî, demê xoverdayîşê 1937-38ine de dustê dewlete nêvejîno, dewlete îhale dana ci, hetê Xarpêtî rê werdê leşker û goligan kirisneno.



Hetê deyî ser xayîn-xayîn nîyadano.  
 Bira û birazayê nê Efendî rê,  
 Pîl û qizê çê nê Efendî rê,  
 Ferman vезeno. Fermanê surgunî!

Tarîx hîris û heşt o,  
 Rozê pesewe esker amo,  
 Tam poncas û hîrê mordem,  
 Tam poncas û hîrê can  
 Fîsto ra raye.  
 Zav û zêçî ser o pirêno sipî esto,  
 Îşliga sipîye camerdû ser o  
 Tayê mordemî lingû ra warway ê  
 Ê tayîne, dest û payê xo girêdayî yê.

Destê sodirî yo,  
 Roz hona newe tîjî dano,  
 Cêrê Remedanî <sup>(10)</sup> de,  
 Pulê Gewrû ser de,  
 Teqîna çekû êna  
 Dormê neqevû de,  
 Qersunî qet nevîndenê  
 Zê vore vorenê.

Verende pêro sas benê  
 Dime ra pêro zirçenê  
 Danê çok û zonîyonê xo ro,  
 Bervenê, şîn o, şîwan o.  
 Gonî kuwna hîstîrê tayîne,  
 Comerd <sup>(11)</sup> mîyaro dar-berî ser de.  
 Zerrî û pisikê zav-zêçî

10. *Remedan*, dewê ya. Na dewe girêdayîyê qezaya Mamekîye Qizilkîlîseyî ya.

Leşker, şarê keyeyê (çê) Alîyê Gulavîyî binê na dewe de qir keno.

11. *Comerd*, seba Homayî/Heqî vajîno.

Hemeyenê zere de.  
Poncas û hîrê mordem ver ra, pey ra,  
Kewto wertê kila adirî.  
Dîna çimû ver de,  
Bîya teng û tariye.

Kerreyo Gewr lerzeno,  
Pulûnê Remedanî ser de,  
Di domonî remenê.  
Di domonê qizkek ê,  
Masum ê, xerîv ê.  
Kewtê wertê birrikû  
Wertê birrikû der ê.  
Pey de di domonê qizkekî,  
Gilê sungîyû ra dar de benê.

Destê sodirî yo,  
Roz hona newe tîjî dano  
Cêrê Remedanî,  
Pulê Gewrû ser de.  
Wertê poncas û hîrê mordemî de,  
Xanimêda digane esta,  
Elîf a namê xo,  
Bê maye û bê pî ya Elîfe,  
Mêrdê xo Mistefa esker o, esker der o,  
Domonû nêweş a Elîf Xatune,  
Bê maye û bê pî ya.

Binê çimû de,  
Hîstîrî ve gonî ra,  
Kewtê têwerte.  
Leçega xoya sipîye  
Bîya sure sare ra  
Ginena waro

Wela gewre ser o ya.  
 Xatunêda bîne ser o fistano îpeg o.  
 Pêştemala xo ver de sanîna ra.  
 Kilaye sare de biliskîna.  
 Tacê serê sareyî zernû ra bereqîno.  
 Lesa xo henî barî ya,  
 Zê ziranca Koyê Bedroyî ya  
 Namê xo Xeycan a.  
 Gêrîse ra yo pîyê xo,  
 Çêna Usên Axayî ya,  
 Çêna xo zu serre der a  
 Domon a, virare der a.  
 Mêrdê xo Alî Efendî yo, lewe der o.  
 Pîya ginenê Kerrê Gewrî ser o,  
 Hîremêna têlewe de,  
 Hîremêna têvirare de ginê waro.  
 Wertê poncas û hîrê însanî de  
 Mordemê esto,  
 Kokim o, heştay serre der o.  
 Herdîsesipî yo,  
 Hervê Êrusî de,  
 Serê mîlîsû de,  
 Mîr o, qumandan o  
 Dest û payê xo girêdayî yê,  
 Lingê xo warway ê.  
 No mordemo giran,  
 Xirt o, hewl o, sevkan o.  
 No pile cematû,  
 Xizir zono, xanedan o.  
 Axa wo, namê xo Silêman o.

Xanima xo,  
 Azgilêre ra çêna Alê Silî,  
 Lewe der a.

Xanime çî gina waro,  
Gonî gina piro.  
Bîyê zê sojîya sure kincê serî.  
No camerdo giran,  
No kokimo bêçare,  
Sas bîyo,  
Dormê xo de nîyadano.  
Dano zonîyûnê xo ro.  
Eve vencê xoyo qolind,  
Silêman Axa,  
Giran-giran naleno:  
“Yezîdî!  
Dismenê Des û Di Îmamû!  
Duzgin adire sima wedaro,  
Zalimê dinya!  
Comerd ke esto, na tarve sima rê nêverdano!  
Ya pîre mi Sey Avaso Kose!  
Heq zono, na dewa,  
Dewa çêverê tu ya!  
Na dewa ke ti hal mekerê,  
Henî vad ken ke, pîr û talivenîya ma qedîna!”

Vencê xoyo qolind berz beno,  
Wertalixê kowû de êno-sono.  
Silêman Axa gira-gir,  
Venca qomê xo, cîranûnê xo dano:  
“Na roze roza Kerbela ya,  
Qomê ma, ma xo vîr ra meke!  
Heqa xo helal ke!  
Qomê ma, na roze xo vîr ra meke  
Simayê weşî zonenê ke rijîyo bextê çê ma  
Na ra tepîya,  
Teselîya ma qedîya.  
Xatir ve sima!...”

Qom û cîranûnê xo ra  
 Helalîya xo wazeno.  
 Qesê xo nêqedîno  
 Vencê xo birîno.  
 Zê yayê beno ra derg,  
 Zê heykelê  
 Henî tîk gineno hard ro.

Çeçî (12) teqenê,  
 Zingenê.  
 Ver û pey ra, adir-kile vezenê.  
 Comerd nîyaro dar-berî ser de,  
 Qerşunî vorenê.  
 Kile kewta ra ci,  
 Weşa-weş însanî pozenê.  
 Sungî bereqînê,  
 Tayê meytî gile sungî ra manenê.  
 Gonîya qîrvanû resta pê,  
 Neqevû de sona.  
 Hevê çilika gonî  
 Vîjdanê kesî nêresena.  
 Qaz verdo ra meytû ser,  
 Kila adirî usta ra.  
 Meytî pêro vêsê,  
 Wele, vayê pakayî urzna ra.  
 Kes nêzono,  
 Na tenge kotî ra ama?  
 Na senê tarv a nîya?  
 Na senê bêbextî ya?  
 No senê wahşet o nîya?  
 Kesî hona nêdîyo,  
 No senê qetlîam o?

12. çeçî: çekî

Ti henî zona,  
Waxtê verî, newe peyser amo.  
Neron newe bîyo têra.  
Roma vêsena,  
O çî xayîn-xayîn qayîtê ci keno.

Mordemê aspor o,  
Raya Civrakî de sono,  
Mayîna xo ser o,  
Verê çimûnê xo bîyo tarî,  
Zerê xo terseno.  
Perr û payê xo şîkiyê  
Sarê xo dezeno.  
Xof ra dano piro qelvê xo,  
Çîp-çîp dano piro, lerzeno.  
Nêzoneno se bikero.  
Kewlê Qisleyî de rayê ser o,  
Qerşunî vorenê piro,  
Mayîne ra gineno waro.  
No mordem Bertal Efendî yo,  
Pîlê dewa Civrakî yo.

Helîye Kemerê Duzginî,  
Fir dano meytî ser o.  
Qilançikî dorme de nîsenê ro.  
Meyite Efendî,  
Tîjîya ammonî ver a maneno.  
Lewê waliye dewlete de,  
Efendî qesêde giran kerdo.  
No qeso giran,  
Gino ro zerê paşayî.  
Efendî çiqas ke qetilkar nîyo,  
Çiqas ke duştê eskerî de tifong nêesto  
Hatta bîyo razî,

Surgun qewul kerdo,  
 Teslîm bîyo.  
 Qeseykerdene ra qederî,  
 Heq zono,  
 Çiyê nêkerdo.

Ceza ke surgunî ser o veta,  
 Kes nêzoneno kamî çinayî rê vurna ra, kerda qirkerdiş.  
 Bêpers, bêsevev û bêmekeme.  
 Heq zono,  
 Tersûnê xo ra.  
 Sevev hata na roze,  
 Hona kesî pers nêkerdo.  
 Sevev eve nezoniye,  
 Bîyo husk, cemedîyo.  
 Hama çi beno bibo,  
 Tayê saro bêguna qir bîyo.  
 Gorê vatena Ugur Mumcuyî,  
 Malkara de surgun der o çê Alîyê Gulavî.  
 Gorê qeydê nufusî çî  
 Çor kewto ci,  
 Poncas û hîrê mordem,  
 Zu roze de merdo.  
 Heq zono, qul çî zono,  
 Qeyd û ewraqonê dewlete zûvinî nêgureto.  
 Zurî zûvinî ra durî mendê <sup>(13)</sup>.  
 (...)

13. Dokumentanê dewlete de derheqa Keyeyê Alîyê Gulavîyî de cîya-cîya malumat esto. Goreyê tayê dokumentan, şarê nê keyeyî surgunê Malkara bîyo, uca yo. Tayê dokumentan de kî nusîyayo ke “tifo ra merdê”.

# WENDENE Û NUŞTENA

## ZIWANÊ DAYÎKE ŞIMITENA ŞITÊ DAYÎK A

Sinan SUTPAK

**T**engdemendene bi serê xo adir a. Tengdeverdayene, wexto ke tesîrê xo dana zerrî û janê aye dekeweno mezg, damaran de gonî têser de aqelibîyêna. Tesîrê tengdeverdayene, kozê adirî yo. Wexto ke o tesîr mezg û zerrî ro anişeno, bi janê xo ya dirbeta bêdermane herinda xo de verdano. Tengdeverdayene, merdimê serwextî rê yena manaya vêşanverdayena mezgî. Vêşaniya mezgî, xeliqnayena ziwane dayîke ra dûrîvisten a. Xeliqnayene bi ziwane dayîke ya çend ke mezg de û zerrî ser o ca piro berz bo, bêguman îradeyê merdimî zî hende vêşerî warî beno. Hele kurdî rê na sey werden û şimitene ya. Çunke şarê ma bi seserran a yo ke neşkerdena edebîyatê xo ra dûrî finîyayo, nuştana edebîyatê xo ra mehrum verdîyayo. Qandê naye ra, merdim şeno vajo ke na ma rê yena manaya newede ra ciwîyayene. Bi taybetî merdimê ma yê ke hepisxaneyan de yê, înan rê na vêşerî muhîm a. Ganî eleqeyê hepsîyan hîna (hewna) vêşî bi naye bibo.

Qandê çiçi ma yê desserran a hepisxane de? Cewabê nê persî çiman ver o yo. Wareyê vînikerdanê şarê xo vînayene de û vetena edebîyat û kulturê şarê xo de, ma rê newede ra xo ciwînayene û newede ra viraştene lazim a. Na zî, goreyê zanayîş û dîyayîşê mi, bi wendene û bi taybetî zî bi nuştana ziwane dayîk a, vetena edebîyatê şarê ma ya mumkun a. Wenden û nuştana ziwane dayîke, şimitena şitê dayîk a. Senî ke ma bi warîbîyayena ê şitî ya bîme pîl, ewro zî ma do wenden û nuştana nê ziwani ya, boya şitê maye bi cematê xo bidê tamkerdene û layiqê ê şitî bê.

No ware de nimûneyênda xeylê balkêşe esta ke ganî goşare bo û bi ma goş a bo: Ma yê ke hepisxaneyan de yê, bi tirkî, fariskî, erebkî, almankî, franskî, îngilizkî, welhasil kam ziwane beno wa o bo ma



mektube yan zî hîkaye çîçî binusîme vejîyêno teber. Hema wa kurdkî nêbo bes o. Nuşteyanê kurdkîyan (kurmanckî yan zî kirmanckî/dimilî) rê tebervejîyayene çin a. Eke nê goşareyê wina giranî zî giranîya xo nêdaya a ma mezg û zerrî, bêguman ma do helan, saetan, rojan, mengan û serranê xo veng û varit ravîyarnê.

Giranîya nê goşareyî, wezîfeyên visto a ma mil ke, ganî ma şew û rojanê xo bi nê zîwanê şîrin û delalî ya bikeme xeliqnayena xoserî.

Elbîstan, 20.11.2005

## ROŞNÊ ÇIMANÊ MIN TI YA

### Mihanî LICOKIC

Rindê cîhanê min ti ya  
Ban û eywanê min ti ya.

Jar dil bijokê min ti ya  
Teqlekevokê min ti ya.

Şibhê xezalê min ti ya  
Tenha hevalê min ti ya.

Her çar dem salê min ti ya  
Par û emserê min ti ya.

Vewrê koyanê min ti ya  
Awê jîyanê min ti ya.

Gaz û gelîyê min ti ya  
Deşt û berîyê min ti ya

Zaxo bajêrê min ti ya  
Paytext Hewlêrê min ti ya.

Merg û çîmanê min ti ya  
Fek û dindanê min ti ya.

Reng de sorgulê min ti ya  
Veng de bulbulê min ti ya.

Nukulzerencê min ti ya  
Nexşînepencê min ti ya.

Germ de sîdarê min ti ya  
Gaz û zinarê min ti ya.

Tîj û sîwanê min ti ya  
Hêzê çokanê min ti ya.

Fek û dindanê min ti ya  
Şêrînzîwanê min ti ya.

Kelay Entaxê min ti ya  
Şênahî û baxê min ti ya.

Roj û şewê min ti ya  
Engur û mêwê min ti ya.

Rezê biranê min ti ya  
Dehlê mîranê min ti ya.

Deryayê Wanê min ti ya  
Kohê Sîpanê min ti ya.

Awê şîpanê min ti ya  
Vartê zîpanê min ti ya.

Aw û agirê min ti ya  
Rahir û pirê min ti ya.

Sebrê sirranê min ti ya  
Day sêwiranê min ti ya.

Camî û dêrê min ti ya  
Gunah û xêrê min ti ya.

Rukn û qîbleyê min ti ya  
Beyt û Kebeyê min ti ya.

Roje û nimajê min ti ya  
Birîn-îlacê min ti ya.

Zerra gilorê min ti ya  
Qeytaneporê min ti ya.

Kurmanc û sorê min ti ya  
Zaza û lorê min ti ya.

Sine û gorê min ti ya  
Feylî û kelhurê min ti ya.

Erd û ezmanê min ti ya  
Weş Kurdîstanê min ti ya.

## DÎYARBEKIR DE KOMBÎYAYÎŞÊ WENDOXANÊ VATEYÎ

Roşan LEZGÎN

**G**rûba Xebate ya Vateyî emser Kombîyayîşê Kirmanckî yê 15. Dîyarbekir de viraşt. Kombîyayîşî yewê temmuze de dest pêkerd û hîrê rojî dewam kerd. Badê ke kombîyayîş qedîya, Grûba Xebate ya Vateyî roja 05. 07. 2007 de, saete 18: 00 - 20: 00 de Salona Beledîyeya Pîle ya Dîyarbekirî de wendoxanê kovara Vateyî û şarî reyde yew kombîyayîşo pêroyî viraşt.

Kombîyayîş de bi qasê 150 kesî amade biy. Mîyanê beşdaran de gelek cinî zî estibîy. Serredaktorê kovara Vateyî M. Malmîsanişî û redaksîyonê kovara Vateyî ra J. Îhsan Esparî qisey kerd û Mehmûd Nêşiteyî zî moderatorîye kerde.

Serredaktorê kovara Vateyî M. Malmîsanişî verê cû hetê wendişî ra behsê rewşa şarê ma kerd û va: “Wendiş û nuştiş, mîyanê şarê ma de kêmiyo. Goreyê îstatîstîkanê dewlete, Dîyarbekir de % 30ê şarî nêwende yo. Wendiş û nuştişo ke esto zî bi ziwanê serdestan (tirkî) o. La wendiş û nuştişê bi ziwanê ma, yanî bi kurdî zaf-zaf kêmiyo. Sebebê esasî yê na rewşê kolonyalîzm o.”

M. Malmîsanişî dima ra derheqê têkilîya lehçeyanê kurdî de qisey kerd û va: “Ziwanê kurdî de çend lehçeyî estê. Ganî merdim hem qîymet bido lehçeya xo û hem zî lehçeyanê bînan. Zafê kurmancan kirmanckî (zazakî) ra fam nêkenî. Zafê kurmancan (zazayan) zî kurmanckî ra fam nêkenî. Merdim nêşeno zorî reyde vajo îllahî ganî şima yewbînî ra fam bikîn û wa tena yew lehçe bibo ziwanê kurdan. Ganî heme lehçeyî bêrîn qiseykerdiş û nuştiş. Lehçeyî çend binusîyê hende benê tênizdî. Lehçeyê yew ziwanî leza-leze nêbenê yew la nuştiş û wendişî reyde benê tênizdî. Ma sey Grûba Xebate ya Vateyî no het ra zaf hasas î. Ma xo kurd zanî



Kombîyayîşê Dîyarbekirî de tayê cinîyan zî cayê xo girewtbî

û ziwane xo zî yew lehçeya kurdkî zanî.”

Malmîsanijî dima ra derheqê qederê ziwani de qisey kerd û va: “Seba ke dewleta ma çin a, seba ke yew otorîte yan zî yew statuyê ma çin o, ziwane ma zî bêwayîr o. Her ke şino, ti ewnênî ke şar fek ziwane xo ra veradano. Heneke nîya, no ziwane hezaran serrî ra nata ameyo resayo bi ma. Ma zî ganî nê ziwani rê wayîriye bikî. Neslê neweyî ziwane ra dûrî kewenê. Wezîfe keweno milê dadî û babîyan. Ez da-des serrî verê cû nêtersaynî la nika ez tersena ke no ziwane mîyan ra hewa nîyo. Ti ewnênî ke yew kurdkî unîversîte qedênaya, ha malimîye keno la nêşeno panc herfan alfabeya ziwane xo ra bimuso û bi ziwane xo biwano û binuso. Dewlete zorî reyde, çuyî reyde ziwane xo banderê ma kerd la nika êdî ma nêşenî bi ziwane xo qisey bikin.”

Malmîsanijî bineyke zî behsê xebata Vateyî kerd û va: “Ma çend tenê ke se multecî welatanê Ewropa de manenî, uca ma amey têhet. Ma dest pêkerd ziwani ser o xebitîyay. No yewendes serrî yo ke ma kirmanckî ser o gureyenê. Hetanî ke ma şiyayî ma xebate kerde. La no ziwane tena ê ma nîyo. Esas ganî sîyasetmedarî zî wayîriye ziwane xo bikîn. Sîyaset ganî ziwani ser o bibo. Çunke ziwane nasnameyê miletî yo. Eke ziwane wedariyo, ez nêzana ke êdî do çiyî ser o sîyaset bikîn?”

Dima ra J. Îhsan Eşparî dest bi qiseykerdiş kerd û va: “Mi şan de temaşeyê yew televîzyonê mehelli kerd. Bername de yew namzedê kur-

dan cinîyanê kurdan reyde qîsey kerdêne. Vanê 'ma nameyê kurdan ser o şinê meclis û wa kurdî ray bidê ma'. La a namzede û cinîyanê kurdan yewbînî ra fam nêkerdêne. Eke merdim nameyê miletî ser o bibo namzed, ganî merdim zîwanê miletî ra zî fam biko."

J. Îhsan Esparî badê cû derheqê xebata kovara Vateyî de tay îstatîstîkî dayî. Esparî va: "Roja ke ma dest bi vetişê kovara Vateyî kerd, tena ma xo bi xo bîy. La 28 hûmaran de 91 kesan Vate de nuştö. Nuştöxê neweyî heme welat ra yê. Eke ma raste vajin, çîyo ke ma xo rê kerdibi hedef, ma ey ra vîyartî. La no bes nîyo. Eke ma rewşa şarê xo



Kombîyayîşê Dîyarbekirî ra vîstikê

şaranê bînan reyde muqayese bikin, ê ma keyexeripîyayîş o. Sey numûneyî, çend sey hezar kurdê kirmancî (zazayî) tîya, nê şaristanî (bajarî) de, yanî Dîyarbekir de estê; belkî des hezarî kurdanê ke unîversîte qedênaya tîya estê la kovara Vateyî tîya 200 teneyî zî nîna rotîş."

Dima ra J. Îhsan Esparî behsê Weşanxaneyê Vateyî û neşrkerdişê kitabane bi lehçeya kirmanckî kerd, va: "1899 ra hetanî 1970 di tene kitabê kirmanckî çap bîyê. 1970 ra hetanî nika 91 kitab çap bîyo. Nînan ra 23 hebî Weşanxaneyê Vateyî vetê. Kesê ke Grûba Xebate ya Vateyî

reyde xebitîyenê, zaf xeyret kenê ke na lehçe aver şêro. Labelê no xeyretê ma bes nêkeno, ganî ma heme ro ziwanê xo wayîrîye bikin. Tay embazî ha vanê ke şar polîtîze bîyo. Wa şar polîtîze bibo la wa ziwanê xo reyde polîtîze bibo. Wa polîtîkaya xo ziwanê xo ser o biko.”

Badê ke qiseykerdişê M. Malmîsanijî û J. Îhsan Esparî qedîyayî, na rey beşdaran persî pers kerdî, fikr û pêşnîyazê xo eşkera kerdî. Kombîyayîşî dima zî endamanê Grûbe û goşdaritoxan salone de bi qasê nê saete sohbet kerd. Kombîyayîş de gelek kovara Vateyî û kitabê kirmanckî zî roşîyayî.



Verê standê kitabana de Melule û Yekta



## HESENÊ HESIKÎ

*Arêkerdax:* H. GIRAN

Ti Hesenê Hesik î (1), Hesen lawo  
Ti Hesenê Hesik î, kîbar lawo  
Day se bînî, day çi bînî  
Day se bînî, day çi bînî  
Qelbîn (2) de veyve bibînî  
Ma xundî (3) corî bibînî  
Min û Hesenî yewnan bidînî  
Ez may Hesen û Huseynî (4) nêbînî  
Ez wesnîya Ezîza (5) bibînî!

Hesen, biqelibni mayînano  
Eyro rojê esparan o  
Fîni Deşta Pîmsurî (6) mîyano.  
Hesen, ma şêrî ina layeki  
Hesen, ma şêrî ina lemeki  
Kîbar, ma şêrî ina geweki.

- 
1. *Hesenê Hesikî*, dewanê Pîranî ra Metmuri ra bi, 45-46 serrî ver kişîya. Qelbîn ra Emoye zerrî devista Hesenê Hesikî, a û Hesenî yewbînan nêgrewto la aye kişîyayîşê ey ser o na deyîre vata.
  2. *Qelbîn* yew dewa Pîranî ya.
  3. *xundî*: merdimê ke yew roje verê veyveyî şonê keyeyê veyveke
  4. *Hesen û Huseyn*, lajê Emoye yê.
  5. *Ezîza*, cinîya Hesenê Hesikî ya.
  6. *Pîmsur* (Pîr Mensur): Yew ewlîya yo. Tirba ey dewanê Pîranî ra Dêrey de ya û zîyaretgah a.

Serê Qelbînî kaş û kuş î  
 Binê Qelbînî kaş û kuş î  
 Hesên tede vejîya sey çawuşî.  
 Verê berê efendî doşirme <sup>(7)</sup> wo  
 Taximê <sup>(8)</sup> efendî kerebe <sup>(9)</sup> wo.

Kuçey Bandirma <sup>(10)</sup> ban û dar î  
 Wesnî hesranê xo rodanî.  
 Serê Enîfti <sup>(11)</sup> şît û vank o <sup>(12)</sup>  
 Bînê Enîfti kerrewo pank o  
 Kam ki beyntarê di zerran kwo  
 Firingzehmetî jey <sup>(13)</sup> gan kwo  
 Jey ra vejîyo, keyî û kulfetî mîyan kwo.

Hesên, ti werdiş bê (bi) pîranijan î  
 Ti têbestiş <sup>(14)</sup> bê gêlijan î <sup>(15)</sup>  
 Ti derd û kulê mi tédanî.  
 Meşo, meşo, Hesên meşo!  
 Hesên lawo, yaniş meşo!  
 Pîlê qezay ver o meşo!  
 Key duşmen û fesadan veşo!

---

7. *doşirme*: bi tirkî “döşeme”

8. *taxim*: taximê cixara

9. *kerebe*: bi fariskî “kahrubâ”, bi tirkî “kehrîbar”

10. *Bandirma*, yew qezaya Balikesîrî ya. Hesênê Hesikî uca eskerî kerda.

11. *Enîfti*, nameyê yew awe yo. Na awe, kerre ra yena û beyntarê dewa Metmuri  
 û Gomey Misfay Neçaran de ya.

12. *şîti*: Yew tewir kerraya (kemera) zaf saxlem a. Bi tirkî “çakmaktaşı”.

*vank*: Yew tewir kerraya têjikin a. Na kerra zaf saxleme nîya.

13. *jey*: ey, ci

14. *têbestiş*: (tîya de) xotêbestiş, xotêrapîştîş

15. *Gêl*, yew qezaya Dîyarbekirî ya.

## DEJÊ PEYÊ DÊSAN

Huseyîn KARAKAŞ

**N**o wina çik o? Êno çî mana? Tîpê nê merdimî sey tîpê “Hepisxaneyê Tîpê F”yî yo. Her saete lew-pirnikî roverde û mirûztirş. Vernî ra nat ma yîmîşê yewbînî nêbiyayîme. Tim rîserd û tim bêkeyf. Mi xo bi xo hêvî kerdêne ke demê ra tepîya na serdinî mabênê ma ra wedariyo labelê nêbî. Wextî kî tesîr nêkerd. Winî sey awe û rûnî mendîme. Gegane rojê-di rojî nînermî têra bo kî ma her di weş zanenîme ke bêbinge ya. No wina mi rê ezîyetêde giran o. Porê mi de muya sîyaye, fekê mi de didan nêmend. Hewesê mi bi her çî şikîya şî. Zereyê mi ra nîno ke ez eyneyî de nîyadî. Wext nêvêreno, dinya teng û tarî ya. Saete bîya sey roje, roje sey hewteyî, hewte sey aşme û aşme kî bîya sey serre. No wina se beno? Heta kotî şono, pirtikê cewabê mi çin o. Bê hes û bê hewes koka dêsan de bi serran binale û bijîve.

Her çî hetê de, no dejê didanî. . . Dejê didanî adirê mi darito we, ez werdo.

Perey ra nat ez veşo, tezelîyo; bîyo çengê wele, vay dîyo. Di şewî pêsero norna kerd şodir. Sankî ez ey ra dûrî yo. Sankî vîst û çar saetê ma têlewe de nêvêrenê, reyê xo nêçarna mi de nîyanêda. “Çitur a?”, yan kî “Berzînê xeyrî bo” nêva.

No wina mi rê zaf çetin ame. Sey guleyê dişmenî gîna mi. Ez welat û wareyanê xo de bîne, tamê guleyê dişmenî çik o mi weş musnêne ra ey labelê cayê ma hepisxane yo. Mabênê çar dêsan o. Kamcîn hetî ser game erzena bierze ver nêvejîno. Derba giran a; se kena bike çare çin o. Sey keşa dest û linganê xo ancena zereyê xo û winî manena. Tîya Tîpê Fyî yo! Hopa bêbextî ya. Dewa ra çerx kerdene, heval rotene tîya bena têra. Heme çî ûsul û sînorê xo de yo. Bê zerrî û bê xatir qet kes kesî rê yarenî nêkeno. Mabên de sondê Hîpokratî bibo kî no doktor û nêweşî rê kî wina yo.

Vizêr, mi seba dejê didanî waştişnameyê nuşt û şodir de da ra dest. Çitur ke mi da ra dest, mi her di çimê xo çarnay ra keyber, pîyo ke key veng danê.

Revîrê tîyayî de, heta di-hîrê aşmî ra ver didan viraştene çin bî. Eke yewî seba nêweşîya didanî muracat bikerdêne, sewqê Nêweşxaneyê Ûzûnçiftlikî kerdênê. Mîyanê serre de ez kî çend donimî şîyo ê nêweşxaneyî. Donima peyêne de no didanê mino ke dejenê, kerd pîrr.

Nêweşxaneyê Ûzûnçiftlikî de tena didanî ênê viraştene. Heme çiyê xo ca de, pak û delal bî. Ez key ke di çenganê mi de cendirmeyî, keyberê ucayî ra bikewtêne zere jan û dejê mi nêmendênê. Uca helmê weşî şanêne rîyê mi. Didanê mino nêweş kî bîne weş û sey estareyê şodirî fekê mi de bereq dêne labelê ancîna kî ez mînderê ser o nişaynêne ro, doktorê amêne mi ser. “Gerreyê to çik o”, vatêne. Ez vera persanê înan de bîne silqa sûre, winî bêvengûvaj mendêne. Doktorê nêweşxaneyî hîna zîyade cinî bîyay. Pêro tern û teze, yewe yewe ra rindekêre bî. Destê xo ke mi wa nêne, zerrîya mina bele bîne herbî û gerreyê mi çik o, ez çayê uca yo, pêro vîrê mi ra şînê.

Doktorê ginêne po ke ez ver de çî hal de yo. Bêçikanê nermikan ra bîne piro çeneyê mi rakerdêne, didano nêweş dîyêne, nîşan dêne. Bê jan û bê dej helmê de karê xo xelisnêne.

-Berzînê xeyrî bo, vatêne û peyser vindetêne.

Mi bi vengêde şermokin:

-Ez sipas ken, vatêne tena.

Ez tim ci ra weş bîyo, mi qet karê înan ra şik nêkerdêne.

Na donima peyêne kî ez zerrîweş û bêşik bîyo. Gêrayîme ra ameyîme reştîme tîya. Ez vazdo verê eyneyî. Mi fekê xo rakerd, didano ke viraştê mi ey de nîyada. Zaf qayîm kerdbe pîrr. Rindek asêne. Zereyê mi de şênayîyêda girse amê ra. Sewbîna çî bibo ke? Her çî vera çiman bî. Labelê rindekiya didanî rast a yan rast nîya, di aşman de vejîya meydan.

A roje ma kantîne ra xo rê tayê dendikî herînay. Dendikê bêqabux bîyay. Labelê bêdidanê sey mi rê ancîna kî huşk amey. Se bî, çitur bî ez nêzanen; şewa ke ma ê dendikî werdî, a şewe ra tepîya didano ke na donima peyêne kerdbe pîrr, dejî eşt ci û roje bi roje bî zîyade. Mi xo bi xo çiqas ke va ha ewro vêreno ha meşte kî nêvîyart û ez dejî dest de bîyo sey pepûkî. O nêweşxane, o hewayê xoyo weş, ê doktorê delalî, o

didano ke eyne de wina rindek asêne; dejî ver heme çiyê mi bî têsêr û têbin ra. Mi nê lepê cayî de, xo dorme de çerx dêne.

Ez hesiyaya pê ke êdî revîrê îtayî de qayîtê didanan kî benê. Labelê ez qet nêvejîyaybî. Doktorê xo kam o, çik o; rind, xirab, karê xo çitur keno; ez heme çiyî ra bêxeber bîyo. Ancîna kî wextê vindetene nêbî.

Roja ke mi waştîşname da, a roje cemê şodirî venga mi da. Ez qet nêvindeto. Ez xil bîyo, bi di gardîyanan ma bîme rast şîme.

Tîya revîr, têkaleke de di çime yê. Çimeyo yew nêweşanê bînan rê yo, o bîn cayê didanan o.

Gardîyanê ke ma pîya şîme, her di keyber de mendê, ez kewto çimeyê didanan.

Ez şîyo zere, mi nîyada ke doktor cinî ya. Peyê masa de ronîştê bî. serrê xo hîris bîyay nêbîyay labelê xeylêk tolî asêne. Porê xo kej, sumê xo zerd bî. Çiman ra gozligê qalindî bîyay. Masa ser o tayê dosyayê nêweşan bîyay, xo ver de înan de nîyadêne.

Merdiman ke yewbînî newe dî û qîseyê ke a dîyene de kerdî, tesîrê xo çitur o mi rind zanêne. No semed ra mi bêhewnî û dejê didanî da hetê û bi vengêde nermik:

-Ma bixeyr dî doktor xanime, va.

Sereyê xo rakerd û bi rîyêde huyayeyî gêrê ra mi. Peyê gozliganê qalindan de çimê xo sey tasa awa zelale girs û gilover asêne.

-Ma bixeyr dî, va.

Doktore ra ber, zere de kî di tene gardîyanî bîyay. Yew verê masa de xo rê ronîştbî. O bîn ser pîyan bî, nata-bota çerx dêne. Kerdişanê ey ra amêne fehmkerdene ke doktore dest de fetilîno.

Ez pira hetê masaya doktore ser şîyêne ke ê gardîyanî bi destê xo qoltuxa nêweşan musnaye û veng fişt ra xo:

-Ha bê wina ronîşe û linganê xo era derg ke.

Vatena ey ra ez gêro ra qoltuxe. Pira bîyo çewt ke ronîştî, doktore kursîyo ke ser o ronîştayî ya bi vengêde tuj peyser xij kerd, dest eşt ra masa ke rawurzo, winî qîla mende û mi de nîyada, persê:

-Nameyê to?

-Heskulî. Heskulî Axme.

Cayê mi ra serê masa rind nêasêne; ez bawer ken mi ke nameyê xo

va, dosyaya mina weşîye de çîyê nuşt. Nuştene ra dima bîye rast, amê mi ser. Oyo ke dest de fetilîno, xaftela çîyêde sey pêşmale ard ant verê mi û kortika mi de girê da. No çî pêşmale ra zîyadeyêr, çîyo ke wextê werdî de domanî ver de girê danê sey ey bî. No semed ra mi waşt ke sey pitikan qajîye pira nî û “agû, agû”yê têra kî.

Ez winî no qayde fikirînê ke doktore va:

-Gerreyê to çik o Heskulî?

A ke wina persê, ez bîyo bilbil mi wend:

-Çeneyê minê binênî de, hetê çepî ra didano peyên pirrkerdî yo. Di hîrê aşmî ra ver ez noca ra sewqê Êzûnçiftlikî bîyo, uca viraşt. Rind kî viraştîbî, mi rê winî ame. Jan û dej, teba gerreyê mi çin bî. Se ke bî çend rojî ra ver bî. Dirame bi dirame kerd zîyade deja. Di şewî yo hewn nêkewto çimanê mi. Mi bi jîvayene kerd şodir.

Doktore bêveng ez goşdarî kerdo. Vateyê mi ke qedîyay:

-Dêmek ke winî! Hela fekê xo rake ez nîyadî, va.

Hetê ra wina va hetê ra kî dest eşt ra hacetanê xo û hacetêda gilpîje girewte, bi aye kewte fekê mi. Hacete naye ro didanê dejinî ser, persê:

-No dej dano?

Mi manaya “heya” de sereyê xo şana. Naye dima bi gilê hacete “tik, tik” da serê didanî ro û reyêna persê:

-Mi ke da piro dejeno?

Dej-mej çin bî. Mi manaya “ney” de sereyî xo nata-bota şana.

Fekê mi de yewna didano pirrkerde bî. Na fine kî da ê didanî ro. Beyntarê her dîyan de hetê dejî ra ferq esto, çin o, pers kerd. Mi reyna manaya “ney” de sereyê xo lewna.

No doktore rê temaşe ame.

-Çitur beno!? Mi ke da piro, gerek beyntarê her di didanan de ferq bibo.

Aye ke wina va, mi fehm kerd ke reyêna wextê wendene ameyo:

-Doktor xanime, didan xora dejeno. To ke tikna, dej beno zîyade yan nêbeno ez cê nêken.

Mi ke wina va, reyêna dest ard ro fekê mi, hacete nê ro kokê didanî û vajirîyê:

-Ez tîyayî ra nîyadan. . . Wina fetilnen. . . Nê hetê de kî nîyadîme.

Gilê hacete kata da, ey ra gore tayê çekuyê neweyî vatê.

-Çîyo ke dej dano nêaseno. Lazim o ke ez nê pirrê ney rakerî, va.

-Ti çitur zanena aye bike, tena mi nê dejî ra bireyne.

-Temam, va û hacete lewê ê bînan de nê ro, şî o pey de derzîna kungkerdişî kerde amade, arde. No het û o hetê didanê dejayeyî ra derzîne şanê pudîye.

Mabên ra di deqeyî vîyartî nêvîyartî ke persê:

-Bî kung?

-Nê hîna nêbîyo.

Teneyêna tepîya a reyna persê. Mi çitur “heya” va, lepiko lastikên ant destê xo û maske şana verê fekê xo, amê ra mi ser. Hetê minê çepî ra xortumêda gilçengale binê çengê mi ra vîyarnê û arde eşte ra çeneyê mi. Çengalê xortume fekê mi de bî. Çare makînaya xeylê gojagine bîyay. Xaftela dest eşt ra yew gojage, aye de xortume kerd lupa-lupe û fekê mi ra tu ant. Doktore qet nêvindete, tayê peme dormeyê didanê dejayeyî ro dosna. Dima dest eşt ra makîna redene. Hacete fek ci ra kerd û yewena ke kerdêne pa vajirîyê:

-Nika ney pakîme. . .

Ez winî ver de fekrakerde, tu şîno qirrika mi û bena qurta-qurta mi.

-Hende ke besekena tuyê xo mequlotne ro. Tuyo dermanin o, qirrika to heç kenê.

Mi xo bi xo va: Nê cinîke, to fekê mi qilaşno, hende çî kî dosno ci, na fine kî vana “Tuyê xo mequlotne”. Mi de hal mendo ke ez tuyî roqulotnî! Ti nêvînena bîya qurta-qurta mi.

Ez zereyê xo de wina vajirîyêne ke aye makîna fişte fekê mi.

-Nika ez pirrê didanî vejen. Teneyê dej bikero kî zîyade nêbeno, va û makîna şanê didanî. Vengî “zizz”î kerd ra mi ser. Xeylêk ke duskîyê ci, vajirîyê:

-Ez teneyê na het ra bigêrî, “zizz. . .”, teneyê kî na het ra, “zizz. . .”

Ez qurta-qurte de bîyo. Qurtena mi vengê makîna boş kerdên. A vajirîyê:

-Şenik mend. Mi pirtikê tîyayî ra girewt tamam o. “Zizz. . .”

Mi zereyê xo de vengê Xizirî dênê ke na zizzî rew biqedîyo. Doktore bi vengê berzî va:

-Aha! Çayê dej dano vejîya meydan. Rê m girewto. Boye çitur vejîyê, ti kî gina po?

Mi de hal esto ke ez boye bigêrî! Eke boye bêro pîrnika mi kî ez hay re ci nêben. Çeneyê mi qefelî; gula mi hetê ra bîya ziwa hetê ra kî tu tede bîyo xirike. Êdî roqulotnayene rê kî taqete nê menda. Heme çî mi baş bîyo, rey kî lupa-lupa xortume. . . Nînan pêrunê ser o kî zizzkerdena makîna. . .

-Ez tîyayî ra teneyêna bigêrî. . . "Zizz. . ." Ez sereyê sînîrî ken pak, beno ke dej bido.

Na rey çitur zizz kerd, jan û dej virkîyay mezgê mi ro. Mi winî zana ke ruhê mi canê mi ra ant. Ez cayê xo de winî ceniqîyo ke, doktore:

-Temam, peynî ya, va.

Ez qoltuxe de hema-hema rameridîyaye bîyo. Sereyê mi peyser xiz bîyaybe. Dîyarê mi wa lambayê veşênê ke, roştêda luku şanêne çimanê mi.

Doktore ke pîrrê didanî redra vet, makîna nê ro û bî lamba ro, teneyê kerde berz. Dima mi ser o bîye çewt ke didanî tenêna nêzdî ra bivîno. Aye de helmê xoyo germin maske ra vîyart ame gina rîyê mi. Serê zerrîya mi de çîyê lerza. Pirtikê nêvîyart ke boya cinîke amê pîrnika mi. Ez şaş bîyo ke hende serrî ra tepîya mi çitur a boye cê kerde. . . Bi ê dejî, bêhew n û o hal de, hende serrî ra tepîya a boye. . . Ez şaş bîyo! Ez şaşbîyena xo de bîyo vînd şîyo. . .

Doktore didan de nîyadayene qedênê û gamê-di gamî bota şîye.

-Temam, va û penseyê girewte. Tayê peme fişt ra fekî ver:

-Ma teneyê gonî kerd, ziwa bikîme.

Pemeyê fekê pense di-hîrê reyî vurna. Gonî ke vindete pense nê ro û hacetêna girewte. Hacete ke fişte fekê mi, vajirîyê:

-Nika teneyê dej dano.

Aye wîna va labelê dej-mej çin bi. Ancîna kî seba xatirê aye, seke dej bido ez ceniqîyo.

-Peynî ya, peynî ya, va.

Ez zereyê xo de perpeşîyo. Aye, haceta ke dest de lewê ê bînan de nê ro û teneyê peyser şîye. Dest eşt ra maskeyî, ant binê çeneyê xo. Mi xo çarnabe aye de nîyadêne. Lewê xo qalind, rîyê xo tenin bî. Çiçikan pîstan



de ca nêgirewtêne. Bejne ra kilmek nêbîye labelê rî tolîyene ra kilm û gilover asêne. Her hetî ra çîyê zîyadeyîna xo bî labelê qet cayê de vîçê kêmiya xo çin bî.

Gêrê ya, şîye peyê masa. Nênişte ro. Bîye çewt, çîyê de nîyada; sereyê xo ke rakerd persê:

-Êno vîrê to, to no didan key da viraştene?

Ez qet nêfikirîyo, mi manaya “ney” de sereyê xo kerd berz.

-Heştêsê oktobre de.

Aye ke wina va, mi fam kerd ke xo ver de dosyaya mi de nîyadana.

Reyna masa ra birrî ra û amê lewê mi. Donimêna peme kerd gonî ra. Maskeyê xo ancîna ant fekê xo ser, dima enjektore girewte, çîyê ant ci:

-Ma bi alkol rindek bişuyîme, va û şiringa arde fekê mi; reyêna vajirîyê:

-Beno ke teneyê bidejo.

Nê vateyî ra tepîya şiringa qoxa didanî ro şidênê. Mi xo kerdbê sey girmike dej pîne labelê dej qet çin bî. Eke hendê gaza keke dej bikerdêne ez ancîna amade bîyo ke seba xatirê aye girs biceniqî. Labelê dej nêda û ez kî winî mendo.

Karê xo bi enjektore qedêna, lewê hacetanê bînan de nê ro. Hetê pey de dolabê bî, şî uca. Oyo ke dest de fetilîno, xaftela ame enjektore girewte, berde eşte seleka qirşûqale. Doktore ginê po ke ey enjektore kî eşta, mirûzê xo kerd tirş û bi vengêdo hêrsin va:

-Heta ke nêweş mînder ra ramewurzo qet topka meerze! Beno ke karê mi pê bibo.

Aye ke wina va, o bîn bî vileçewt, winî mend. Ez xo bi xo bi ey huyîyo û mi zereyê xo de va: Wax wax!. . . Se bî guneyê Heq, keja gilore to ra hêrs bena.

Doktore bi hêrsê enjektore ra bî piro ke keyberê dolabe rakero labelê dolabe ranêbî û destekê keyberî şikîya, lep de mend. Şikîyayîna ey ra doktore bî hare, darit we, da erd ro û hetê seleka qirşûqale ser paşkule kuye pa. Destek asin bî; erdê mozayîkinî ser o bi vengêde berzî şemitîya û şî gina seleke, vindet. O vindet labelê keje nêvindete, vajirîyê:

-No çik o wina!? Dest nana kotî ra tede rişîno.

O bîn bêvengûvaj vazda lewê seleke. Bî çewt, destek girewt eşt sele-

ke. Dima herbî ame keyberê dolabe kerd ra. Nê kerdişê ey, bi doktore weş amê, rîyê xo teneyê bî nerm. Zereyê dolabe ra tayê çî girewt amê lewê mi. Hacetêda pîje girewte, çîyêde sey melhemî kerd gil ra:

-Ez nê dermanî serê sînîrî de ca bikerî, va û hacete fişte fekê mi.

O karê xo ke qedêna, a nê ro hacetêna girewte:

-Nika dosnen, teneyê dej dano.

Dosna. Rasta kî dej da. Dosnayene ra tepîya çîyê pirrkerdene ard, qoxa didanî kerde pirr. Hetê ra karê xo kerdêne hetê ra kî qisey kerdêne:

-Na pirrkerdene rastikêne nîya. Nika mi seba demê kerd pirr. Va şeş hewteyî wina bimano. Xora ke rind ame ez nê vejen û pirrkerdena rastikêne virazen. Mîyanê nê şeş hewteyan de serdî ver, germî ver û dejê sey pakuyene normal hesabîyêno. Nê di-hîrê rojan de eke sewbîna dejo giran da, bê. O wext dêmek ke çîyê kerdene nêmento, anceme.

Aye çitur qalê antene kerd, ters gina zereyê mi û mi bi vengêde xirikinî va:

-Pirrkerdena qenel nêvirazena?

-Ney, tîya de nîna viraştene, va û birna.

Çokê mi şikîyay. Dêmek ke peynîya didanêna ameye, va mi zereyê xo de.

Doktore karê xo qedênabe. Pemeyo ke fekê mi de bî vet, xortuma çengaline çeneyê mi ra girewte, berde o het de eşte cayê. Mi xo bi xo “şukur” va, çeneyê xo ard pê û weş-weş qulotîyo.

-Berzîne xeyrî bo, va doktore û maske bi lepikî vetê, hetê masa ser şîye.

O bîn ame pêşmale vilê mi ra vete, kerde qat û dolabe ser o nê ro.

Ez giran-giran mînderî ser ra wuşto ra û şîyo lewê masa. Doktore, qeleme dest de reçete nuştênî. Morê na ro pira, va:

-Mi antibîyotîk nuşt. Haydar be, dermananê xo wext de bişime.

Teşîrê derzîne ra yew hetê rîyê mi kung bibî. No semed ra ziwanê mi nêgêreke ke ez rehet qisey bikerî. Ancîna kî mi va:

-Beno ke kungîye ra tepîya didan bidejo. Eke hebê dejî estê, yew-di heban bide mi.

Doktore çimê xo çarnay ê bînî ser:

-Ehmed Begî ra vaje, va di-hîrê Apranaxan birusno, va.

O bîn sey eskerê amadeyî lingan ser o tadiya, keyber de bî vînd û deqeyê ra tepîya bi di Apranaxan gêra ra ame. Mi lepê xo kerd ra ke bidero labelê ey nêday mi, day doktore. Ey ke wina kerd, mi zereyê xo de va: Ti esta ti. . . Ti se kena bike, keja gilore ancîna qisayan şanena to.

Doktore her di Apranaxî day ra mi dest û reyêna va:

-Berzînê xeyrî bo.

-Ez sipas ken doktor xanime, va mi bi eşq û uca ra vejîyo.

Gardîyanê ke ma pîya ameyîme hîna keyber de bîyay. Çitur çimê xo gîna ra mi, her yew ame hetêde mi û ma pîya gêrayîme ra, ameyîme oda.

Ez keyber ra kewto zere ke “Tîpê F”yê ma hawo verê masa de ronîşte. Ver de kî pêdiyayîşê (bulmacayê) bî, o kerdêne pîrr. Qet sereyê xo ranêkerd, mi ra nêva “Se bî?”, yan kî “Se kerd?”. Mi tey nîyada û zereyê xo de va: No bi nê tîpê xo mi bacneno!

28.01.2005

Hepisxaneyê Tîpê Fyî

Kocaeli

## ÇIBENOKÎ (MERTALÎ)

*Arêkerdoxe:* **Gulfer TURHALLI**

1

Eta (etya) ra zozûn,  
Xirxira gozûn.

2

Eta (etya) ra Muş,  
Qevdêk puş.

3

Çuyê mina çot,  
Pê hot bonon (koyon) a kot.

4

Letê nonî,  
Pê bonî.

5

Wevera kaş, navera kaş,  
Mon [mîyan] di topêk qumaş.

6

Kilawa tutî,  
Pirr nutî.

7

Xalîya sur ha rakerdê,  
Cemato sipîye dor di ho ronîşte.

8

Deva şina zinar,  
Bê bar yena war;  
Pirr şina dîyar,  
Veng yena war.

9

Çikê mi estû,  
To ra bestû.

10

Ez şina, ya şina,  
Ez vindena, ya vindena.

11

Xala Ximi,  
Ena çi ecêb a pey ra dimi.

12

Kel henar,  
Vazda zinar;  
Mi kerd war,  
Se û hezar.

1) reya: gûk gûrlemesi 2) herdiş: sakal 3) rayîr/cade: yol 4) nêmaşme: yarimay,  
dördün 5) zîncî: burun 6) encîl: incir 7) zîwan û dîndanî: dil ve dişler 8) kewçik:  
kaşık 9) name: isim 10) siye/vers/virastê: gölge 11) kerğa qirpi û liçikê aye:  
kulûçka tavuğu ve civcivleri 12) tiraşê herdiş: sakal tiraşî

CEWABÎ

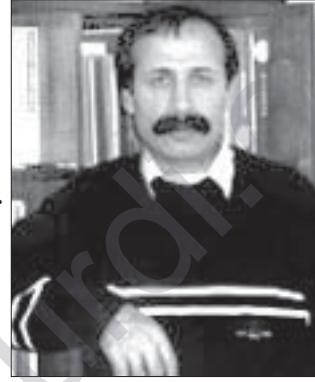
## ZÎYARA CONAGE SER O ÇEND ÇEKUYÎ

Ez bawer kena wendoxê Vateyî xamê cayanê firazan ê Kurdîstanî nîyê. Dîn û mezhebê xo çî beno va bibo, cayê firazî yan kî zîyarî (zîyaret-gahî), bawerî û kulturê şarê ma de cayêde zaf muhîm gênê (cênê). Tîya de ez wazen, nê cayan ra Ziyara Conage ser o çend çekuyan binusî.

Conage, dewêda qezaya Çewligî (Bîngolî) Gêxî ya. Dewlete 1980î ra dime Gêxî polê îdarî ra kerd çar parçeyî û erdê na qeza ser o hîrê qezayê bînî nayî ro. Nînan ra yewe Çerme ya, yew

Azarpêrt o, yew kî (zî) Xorxol. Nê her hîrê qezayî verê cû nahîyeyê Gêxî bî. Dewlete nameyê nînan vurnê, bi tirkî nameyê neweyî nê pira: Xorxol kerd “Yayladere”, Azarpêrt kerd “Adaklı”, Çerme kî “Yedisu”. Conage hetê îdarî ra girêdayîyê Xorxolî ya. Şarê na dewe kirdaskî qisey keno û elewî yo. Labelê na herême hetê komelkî ra, herêmêda têmîyankewtî ya; dewê elewî û sunîyan têmîyan û têkaleke de yê. Nînan ra tayê kirdaskî qisey kenê tayê kirmanckî (zazakî). Tirkî na herême de çin ê labelê qirkerdişê 1915ine ra raver armenî bîyê. Eslê xo de Conage dewa armenîyan a labelê wextê qirkerdişî de kurdî kî tede ciwîyê. Bi vateyêde bînî, kurd û armenî têmîyan de bîyê. Conage û dorûverê Conage de kurd û armenîyan yewbînê rê xirabîyêda balkêşê nêkerda. Aksê ci, têkilîya înan zaf hol bîya. Labelê ancîya kî sirê qirkerdişî de armenîyan erdê bav û kalan terk kerdo, tersî ver remê şîyê.

Ziyara Conage kamcî dem ra menda, hîkaya xo çik a nêzanîno, yan kî ez bi xo rastê zanayoxan nêameyane. Qalkerdişê milletî ra êno famkerdene ke tarîxê xo xeylê kan o. Goreyê tayêna a demê xirîstîyanan ra menda. Tayê kî vanê ke tarîxê aye, ê xirîstîyananê herême ra kî



Munzur ÇEM



Fotograf: Harunê Alîyê Conagê ra

### Zîyara Conage

kanêr o. Ez bi xo nêşîya na zîyare ser labelê kesê ke şîyê û zanenê, mi înan de qîsey kerdo. Nînan ra yew kî Mirun\* ra Harunê Alîyê Conagê yo. Dewa Harunî Mirun û Conage di dewê cîran ê. No sebeb ra Harunî a zaf rey zîyaret kerda û nêzdî ra nas keno. O vano ke: “Dormeyê hewşê na zîyare de mezêlî estê. Kemeranê nê mezelan ser o cîya-cîya figurî amê viraştene û nînan ra yew kî xaç o. Bi taybetî kî kesê ke benê nêweşî, ma vajîme felç benê, ê zaf ênê aye ser.”

Na herême de, tayê zîyarî estê ke -dîn û mezheb ferq nêkeno- kesê ke bawerîya xo pê êna, pêro zîyaret kenê. Zîyara Conage kî nînan ra yew a. Demo ke armenî hîna herême de bîyê, înan kî sey kurdanê elewî û sunîyan a firaz qebul kerda û şîyê ser. Îhtîmal esto ke na zîyare verê cû ê înan bîya, kurdan peyê cû dest pêkerdo şîyê ser. Nika armenî uca çin ê labelê kurdê sunî û elewî pîya şonê ser, dua û minete kenê, çilayan nanê ro, nîyaz û qirban kenê vila. Tebîî têkilîya sunîyan hendê ê elewîyan zaf nîya. Şarê Conage hetê eşîre ra Usxanan ê. Usxanan baskêde kimsorçikan (bi kirdaskî kimsorîyan) ê.

---

\* Şarê Mirunî kirdaskî qîsey keno û elewî yo.

Haruno ke tîya de nameyê xo vêreno ra, nika London de ciwîyêno.

## ZARÊ DUMILÎ Û MEWLÛDA USMAN EFENDÎ (1)

Celadet Alî BEDIRXAN

**B**erê (2) çendakî, ber bi xelaseka tarê ve diçûm. Dinya li me bûbû tarî. Min û hevaleyê xwe me xwe dabû bin çirakê û me vîtiyek dixwend.

Di paş me re kalek dihat. Umrê wî di dora pênce û şestî de. Silav li me kir û xwe da naskirin. Mela Mihemed Nezîr kurê Hecî Îbrahîmê Dêrşewî. Berî panzde rojan ji welêt hatibû û li min digeriya ko jê re an birayê wî re karekî peyda bikim. Min got:

-Qenc e, sibe were mal em fedikirin.

Lê zimanê wî ne zimanê xelkê cihê Botan bû. Hêj bêtir diçû ser zarê Deşta Diyarbekirê.

Sibetir kalo hat. Biserhatiya xwe ji min re got. Ji ber tirkan, ji ber sitemkariya wan bazdabû. Di nav axaftinê de min seh kir ko herçend bavê wî Dêrşewî bû lê bi xwe di Sêwrekê de ji diya xwe bûye. Ji lewra zarê wî ne zarê cihê Botan bû.

Mêvanê min mela, melakî medresedîtî bû. Kêm û zêde bi herfên latînî jî dizanîbû.

Wekî min navê Sêwrekê bihîst û min zanî ko Mihemed Nezîr mela ye, zarê dumilî û Mewlûda Zazakî hatin bîra min.

Ji mêj ve min dil hebû hinekî bi zarê dumilî mijûl bibim. Nemaza Mewlûda Usman Efendî bêxim dest. Wê bi yekî re ko rind bi dumiliya Sêwrekê dizane bixwînim, li ber binivîsînim û bidim çapkirin. Ji xwe di vî zarê şêrîn de jû pê ve tiştêkî din nehatiye nivîsandin. Hatibe jî min ne dîtiye, ne jî bihîstiye.

1. Kitêbxana Hawarê di van rojan de mewlûda zazakî çap û belav kiriye. Ev benda ha pêşgotineka wê mewlûde ye. (Celadet Alî Bedirxan)

2. Ev nivîs, di hejmara 23. a kovara Hawarê (25.07.1933) de û di destpêka Mewlûda Nebî/Biyîşa Pêxember (Şam, 1933) de hatiye weşandin. Min nivîs ji tekstê kovara Hawarê transkrîbe kir. Notên ku min nivîsîna bi herfa M hatine diyarkirin (Malmîsanij).



Belê ji zû ve ye ez li vê mewlûdê digeriyam. Berî du salan nivîşteket ketibû destê min lê natevav. Ji pêşî û paşiyê çend rûpel kêmbûn, ên mayîn nivçirandî û di hin cihan de pirsên heşifandî hebûn. Digel vê hindê pêlekê ez pê mijûl bûm, bikêr nedihat. Min jê tiştêkî hêja û tekûz neanî der. Jû pê ve ji min re arîkarekî jî diviyabû. Arîkarekî welê, herçî ko min nizanîbû bikare ji min re mana bike.

Melayê min herçend kurdmanc lê sêwrekî bû. Min jê pirsî heke bi dumilî dizanît. Ji xwe ewlî [ewle] û razî li min vegerand:

-Hing[î] kurdmanciye bi dumilî jî dizanim. Ji "jinik"ê re "cinêk", ji "meriv" re "merdim" û "av"ê re "aw" dibêjin.

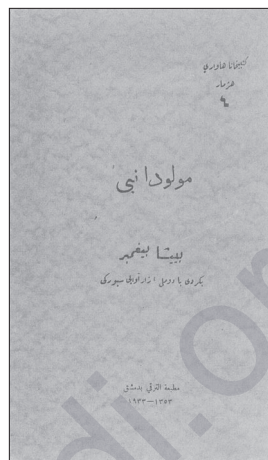
Lê dilê min li gotina wî rûnedinişt. Ji ber ko bi xwe kurdmanc bû. Gelek kurdmanc hene ko bi dumilî dizanin, lê di axaftinê de her du zaran tevlihev dikin û weke xwe nizanin bibêjin. Lê zazayin hene ko di kurdmanciya wan de tu kêmanî nîne, mîna me bi kurdmancî dizanin. Ji ber ko kurdmancî di navbera kurdên welatê jorîn de zimanê tevayiyê ye û sitran û dilokên zazan bi kurdmancî ne <sup>(3)</sup>.

Ber wê yekê ji min re yek diviyabû ko dumilî zimanê dê û bavê wî bibit. Min ji Melê pirsî:

-Tu çawan hînî dumiliyê bûyî?

-Ji diya xwe hîn bûme. Bavê min ji Dêrşewê hatiye Sêwrekê, li Sêwrekê diya min mehr kiriyê. Diya min bi xwe zaza ye. Keça Mela Suleyman e, Mela Suleyman kurê Hafîz Îsa ye, ew jî pismamê Usman Efendî, muftiyê Sêwrekê ye. Yanî ez xwarziyê zazan im. Ez bi xwe di nav zazan de mezin bûme. Ji xwe li Sêwrekê bi dumilî xeber didin, lê bi kurdmancî jî dizanin. Xelkê dora Sêwrekê jî zaza ne. Ez tim diçûm gundan û min her gav ji xelkê ra Mewlûda Zazakî dixwend.

Êdî min zanîbû ko paš çend salan rastî mirovê xwe hatime. Mela Nezîr [dê] bi kêrî min bihata. Dumilî zimanê diya wî, zimanê wî bû. Lê bi zimanê bavê xwe jî, weke xwe, pak dizanîbû. Dikaribû her tiştên



Mewlûda Nebî ya Usman Efendî, 1933

3. Sitran û dilokên zazayan, bi gelemperî kurmancî ninin, zazakî (dimilkî, kirmancî) ne. (M)

dumiliyê ji min re bi kurdmancî mana bike. Melayê min melakî zor, melakî kitêb binçeng bû. Mewlûda Zazakî, ya Melayê Batê û Nehcu'l-Enama Mela Xelîlê Sê'rdî pê re bûn.

Paş du rojan melayê min ji derî ve da. Her sê kitêb di bin çeng. . .

Mela Nezîr nivîšta xwe di sala 1321 (4), di panzdehê meha nîsanê de bi xwe nivîsandibû.

Lê îro çavên wî ji ber nexweşiyekê ewçend tarî bûne ko destnivîsa xwe nema dikare bixwîne. Ji lewra min jê re her beyt yeko yeko dixwendin, ewî mane dikir, zîr û zeber diedilandin. Min jî bi her du herfan, erebî û latînî dinivîsandin. Di dema nivîsandinê û bi hinceta her pîrsa nû min bala xwe dida qewa'idê, destûrinin zimanekî dianîn der û berpêl dinivîsandin. Bi vî awayî ez digiham bingehê zarê dumilî jî û min ew didanî ber kurdmanciyê.

Ji hêla din diviyabû ez bizanim û ji xwendvanan re bidim zanîn, gelo ev mewlûda ha kengê hatiye nivîsandin û bi çi awayî ji Usman Efendî re hilketibû.

Li gora gotina Mela Nezîr yekî ji melayên Sêwrekê, bi navê Hecî Yûsif mewlûdek bi zimanê tirkî nivîsandibû. Ew û Usman Efendî bi hev nexweş bûn. Heçkû berberî bi hev dikirin. Paş belavbûna mewlûda Hecî Yûsif meyildarên wî digotin: "Melatî û zanatî holê dibe. Ne bi galgalan. . ." Ev kurtûpist bi guhê Usman Efendî ve jî dikirin. Ne gerek e em bêjin ko her du mela jî kurd û kurdziman bûn.

Wekî Usman Efendî ev bihîstin ji nasên xwe re got: "Heke zanatî bi nivîsandina mewlûdê ye ez mewlûdekê bi zimanekî welê binivîsim ko pê hêj tu kitêb nehatiye nivîsandin, ne bi tirkî, ne bi kurdmancî lê bi dumilî. . ."

Û bi vî awayî û ji wê berberiyê ev mewlûda ha hate pê. Nik dilê min ev cara pêşîn e ko ji berberiya du kurdan tiştêkî qenc ber pê bûye. Usman Efendî par li Sêwrekê çûye rehmetê. Rehmata Xudê lê bit.

Dîsan li gor gotina Mela Nezîr, Usman Efendî mewlûda xwe bi pênc salan beriya Meşrûtiyetê, yanî di sala 1319 de nivîsandîye (5).

Mewlûda Hecî Yûsif, yanî a tirkî ji xwe hingê ketibû çapê. Lê ya Usman Efendî nediket. Carekê nivîşteke wê şandibûn Diyarbekirê, ew

4. Li gor tarîxa mîladî 1905 e. (M)

5. Li gor tarîxa mîladî 1903 ye. (M)

nivîştta ko min ya xwe li ber nivîsand. Lê ji ber ko nizanîbûn bixwînin bi şûn da vegerandibûn. Herwekî di pelê wê ê pašîn de bi tirkî nivîsandî ye: "Bîlxasse selam we senadan sonra îstîfsar-i xatir ederîm. Mezkûr kîtab wîlayetden gerû îade edildî. Sebebî oquyamamişlardir. Baqî selam. 12 Hezîran [1]322 (6) – Îmza nayête xwendin."

Piştî Meşrûtiyetê pismamekê min, Faîz Beg Bedirxan, bûbû qeymeqamê Pitürkê [Piturgê]. Bavê Mela Nezîr Hecî Îbrahîm çûbû balê. Mewlûd şanî wî da. Pir neajot Faîz Beg hate ezlkirin û vegeyriya Stenbolê. Mewlûd jî bi xwe re bir ko bêxe çapê. Lê li Stenbolê jî ew nikaribûn bixwînin. Hingê Faîz Beg ji Hecî Îbrahîm re nivîsandibû ko an ew bi xwe an kurê wî xwe bigihînin Stenbolê, mewlûdê ji wan re bixwînin da ko bikarin çap bikin. Lê ne kur ne bav neçûn Stenbolê û mewlûd neket çapê û Xudê ji Usman Efendî re hez nekir ko keda xwe bi herfên reş bibînit. Em vê çapê ji bona şakirina giyanê wî pêşkêşî wî dikin.

\* \* \*

Ji hêla din min dizanîbû ko nik Mihemed Elî Ewnî Efendî (7) jî nivîşteke mewlûdê heye. Min jê re şand û nivîştta wî anî. Me her du nivîşt danîn ber hev. Me dît ko di navbera wan de kêma û zêde ferqin hene.

Berê pêşîn di destpêka nivîştta wî de deh beyt hene, di ya me de tenê sisê ne. Min ev ji Mela Nezîr re xwendin. Ewî got "Bi min beytên zêde paşê hatine bi ser xistin, herhal yekî ji ber xwe gotine".

Di vê babetê de ez tiştêkî nabêjim. Lê herwekî xwendevan bi xwe dê bibînin di wezna wan beytan de xwarî û kêmanî zêde ne. Usman Efendî bi xwe nikaribû beytên bêwez an xwarwezn binivîsîne. Jê re mewlûda wî giwah e.

Digel vê hindê em wan beytan bê ko tu tiştê wan biguhêrînin, rast bi rast diguhêzînin hire:

---

6. Li gor tarîxa mîladî 1906 e. (M)

7. Mihemed Elî Ewnî Efendî ji xwendayên kurdan ên welatparêz û miliyetperwer e. Bi xwe jî xelkê Sêwrekê ye. Li Misrê di Ezherê de xwendiyê. Ev deh sal in di dîwana qiranê Misrê de mutercim e. Li Şerefnama ko vê paşiyê li Misrê hate çapkirin pêşgotineke hêja nivîsandiye. (Celadet Alî Bedirxan)

Bi namey wahîrê no erd û azmên  
 Ki ma dest kerd bi no girwe rengîn  
 Şima hemdê xu Ellayî rê biyarin  
 Şew û roj qapîdê ey di biqarin  
 Pêxemberî rê selewatî biwanin  
 Tim û tim derdê ci ver di binalin  
 Mîsalê na dinê zanê ti merdim  
 Ti citêrên ê, girwey to jî toxim  
 Ki to zanan ki no dinya senîn o  
 Bizani a dinê cayê ciwenî yo  
 Wedaro ê çî ki citêr bikaro  
 Ki citêr[î] çî karit ey wedaro  
 Bes o tewbe biyarin hey xedarîn  
 Dinyay di toximê [?] hewl bikarin  
 Gunahdê xu rê arê bin binalin  
 Birejnin hersî çîman ra bikalin  
 Bibo efû gunahê ma yê vêrdo  
 Gunahkarî ki 'umrê xu di kerdo  
 Selewatî biwanin rind û bolî  
 Biresnin pêdima gandê Resûlî

Jû pê ve di menhuyê (metn) de, di gelek cihan de navbera nivîştta me  
 û ya Mihemed Elî Efendî ferqên din jî hebûn. Me ew ferq berpêl û di  
 bin re û yeko yeko nîşan kirine.

Lê ferqên mîna pêş û paşbûna pirs û herfan û guhêrîna ciyokan ne  
 hêjayê nîşankirinê bûn. Herwekî di beyt û misra'ên jêrîn de têne dîtin.

Çaxo qurban bî devê Ellay resa  
 (Weqta qurban bî devê Ellay resa)

Kam[î] ki adir ra xelas xu rê waşt  
 Wa biwano ê resûlî rê selat  
 (Kam[î] ki adir ra xu rê xelas waşt  
 Wa resûlî rê biwano es-selat)

Kerd û înan ard bi Ellay bol niyaz  
(Kerd înan û ard bi Ellay bol niyaz)

Ev e ferqên bingehî di navbera her du nivîştan. Di nivîšta Mela Nezîr de me tenê tiştinî welê guhartin ko berê ve rengên xwe ên binatî winda kiribûn û rind nediketî weznê.

.....<sup>(8)</sup>

Paş ko min Mewlûd û ev benda ha nivîsandin, her du şanî birayê şêxê rehmetî<sup>(9)</sup> Şêx Ewdirehîm Efendî dan.

Hingê ewî ji min re got ko ji vê mewlûdê pê ve mewlûdeke din jî bi zarê dumilî hatiye çêkirin û bi ser xist: “Li gora ko di bîra min de maye ji vê dirêjtir bû û ne bi şewa Sêwrekê lê bi ya Pêçarê bû. Yekî bi navê Ehmedê Xasî çêkiribû.”

Lê Mela Nezîr ko ji dumiliya Sêwrekê pê ve tu dumiliyê naecibînit dibêje: “Belê Ehmedê Xasî jî mewlûdek çêkiriye û ew mewlûd gihaye Sêwrekê jî. Min ew dîtiye. Hima sê çar pelik bûn. Ji pirsên kurdmanciyê tijî bû. Lê piştî ko Mewlûda Usman Efendî derket ew betal bû.”<sup>(10)</sup>

Lê ji ber ko min dil nîne ez wê betal bikim ji xwendevanan hêvî dikim heke pê dizanin û dikarin peyda bikin nivîşteke wê ji min re verêkin da ko ez wê jî bêxim çapê.

Şam, Tara Kurdan: 16 tîrmeh 1933  
Celadet Alî Bedirxan

Yê ku transkrîbe kiriye: Malmîsanij

8. Di eslê nivîsê de, li vir beşekî li ser “zarên zimanê kurdî” û zazakî (dimilkî, kirmanckî) heye. Ji ber ku ne li ser mewlûdê ye, min ew beş neql nekir. (M)

9. Şêx Seîd. (M)

10. Mela Ehmedê Xasî yê hezanî, di 1898an de mewlûda xwe Mewlidê Kirdî nivîsiye û ev mewlûda zazakî di 1899an de, li Diyarbekirê çap bûye.(M)

# RÎPELÎ FIQRA Û MESELAYAN

*Arêkerdoxe: Aysena KURDÎ*

## HEVAL

Yo kird û yo tirk ina dinya di timi donî pîyero. Melaketî gerrê yin kenî. Homa vonû:

-Ger şima yin re memnun nî, ruhî yin wir dîni zî bigerên, berzên cenet.

Melaketî wir dîni pîya erzên cenet. Inî wir dî uja di zî pînîkenî.

Melaketî rênê şinî cey Homê. Vonî:

-In wir dî cenet di zî pînîkenî.

Homa vonû:

-Ina dor wir dîn berzên cehelme (cehenem).

Melaketî wir dîn erzên cehelme. Inî uja di zî rehet nivindênî, donî pîyero. Melaketî rênê şinî cey Homê, vonî:

-Inî uja di zî donî pîyero.

Homa vonû:

-Ina dor bîyarên cey mi. Wir dîni bênî cey Homê. Di zevonî verî berî di vindênî. Vêrnî tirk şinû zeri, kird tever re monenû.

Zevonî onîyenî te re, tirk zonîyon ser vindenû, vonû:

-Mi xeta kerda, ti mi efû biker, ti gird î.

Tirk senî şinû zeri, a lehza yeno tever.

Ina dor kird şinû zeri. Vindenî, vindenî, kird nivêjîyenû. Saetêk barcîyon (badê) yenû tever. Sînê xwi vindarnenû, qurri-qurri yenû.

Zevonî mereq kenî, çira tirk o qeyde omi tever, kird in qeyde? Şinî zeri, qaşû ka wazênî vajî “Homa, mesela çita wa?”

Şinî vonî:

-Homa, . . .

Homa vonû:

-Uja di vinderên! Mevajên Homa, vajên heval!

## ÇENÊ YI LEQÊN

Dewêki di dewijî yenî pîser, şinî sîyê arî c' a (ci ra) vejî bîyarî. Şinî sîyê arî c' a vejenî. Sîy zaf gird a. Vonî:

-Ma çi qeydi benî?

Yin re yo merdum vonû:

-Vinderên, ez sarê xwi kena qulê sîyi re, wa sîyi lêr nîyevo!

Sarê xwi kenû qulê sîyi re.

Senî dewijî sîyi lêr kenî, sarê mîyerikî c' a kuwenû.

Ser yenî pîser, vonî:

-Aceva sarê inî merdumî pavi yon panîvi?

Se kê nîkên qêdek ra qerar nîdonî, vonî:

-Ma şî cînê mîyerikî re persi, ika ya zona.

Şinî cînê mîyerikî re persenî vonî:

-Sarê mîyerdê ti pavi, panîvi?

Cînek vona:

-Wilê ez nîzona sarê yi pavi, panîvi la ez zona wexta non werdên genê yi leqên.

## MELA

Yo dewij dur ra vînenî imomî kuwenû awi. Dewij onenû imomî xeniqayîş d' o, şinû vonû:

-Destî xwi derg ki, ez ti bixelesni!

Îmomî destî xwi nîdonû. Qarşî di bonî yo feqî estû. Dewij feqî ra persenû vonû:

-Ini kom û?

Vonû:

-Îmom û.

Dewij rênê vonû:

-Ez qê xelesnayîşî ti xevitîyena, destî xwi bidi mi!

Îmom nîdonû.

Feqî vonû:

-Xalo, ti bî vaji "Îmom, destî xwi bidi mi", ez vona "Destî mi biger". Destî mi genû çinkû mela wo, musayê guretişî yo, ê dayîşî nîyo.

## DAYÊ BARAVE Û SANIKÊ AYE

Ma wexto ke veng dayne dadîya dadîya mi, ma vatêne “dayê” û wexto ke ma veng dayne dadîya babê mi zî ma vatêne “dayê”. (Ma dadîya xo ra vanê “ana”.) La badê, seba ke ma nê her di dayêyan cîya-cîya fam bikin, ma dadîya dadîya mi ra vatêne “Dayê Barave” û xora dadîya babê mi ra zî ma vatêne “Dayê Ma”.



Yekta H. Okçu

Ez nika qalê “Dayê Barave”, yanî qalê dadîya dadîya xo kena.

Pîrika mi, bi eslê xo dewa Licê Tutya ra ya. Şarê Tutya kurmanç o. Dayê Barave zî kurmançe bî. Nameyê aye Fatma bî la her kesî aye ra vatêne “Fato”. Tutuyayijan aye ra vatêne “Fatoya Me”. Kalikê mi zî nameyê aye nêvatêne, ci ra vatêne “Keynê Mihê ’Emikî”. Nameyê babê aye Mihê ’Emikî bîyo.

Pîrika mi, yanî Dayê Barave, hema şiyês-hewtês serrîye bîya ke a û kalikê mi zewicîyayê. Tutya ra bîya veywe, şîya Barave. Barave zî yew dewa Licê ya. Ha mîyanê Licê û Dara Hênî de. New hebî tutî înan bîyê. Tutê înan o verên merdo. Ê bînî nika weş ê; hîrê kênayî û panc lacî. Qijê hemîne dadîya min a. Kalikê mi, hîrê birayî û di wayî bîyê. Kalikê mi pîlê hemîne yo. Hema qijkek bîyê ke babê înan merdo. Dadîya înan Pîra Mayla ê kerdê weye. Badê ke kalikê mi û Dayê Barave zewicîyayê, dadîya înan Pîra Mayla zî merda. Badê ke kalikê mi Hecî Arif û pîrika mi Fato zewicîyayê, xo rê Berxig de yew ban viraşto. Vanê, heme kerreyê dêsî aye û kalikê mi bi paştîya xo çem ra kiriştê. Kalikê mi û Dayê Barave way û birayê xo yê qijî kerdê weye û zewecnayê.

Baye -ma ci ra vatêne Baye-, yanî kalikê mi, roja heştêsê aşma gulana 2005î de, hela şanî badê nimajê êreyî şî rehmet. Dayê Barave zî



roja heştêsê aşma gulana 2007î de, hela şanî badê nimajê êreyî şî rehmet. Eynî roje, eynî saete. Tam di serrî badê cû. Nêweşîya her dîyan yewe bî; satlıcan bibî, pişika înan qediyabî, nêşkayne nefes bigîrê, zaf kuxayne. Sewbîn xosero bî. Heta saeta peyêne zî bi desmaj û nimaj bîy. Goreyê vatişan ra, kalikê mi, yanî Baye 84 serre bi. Pîrika mi, yanî Dayê Barave zî çend serrî ey ra qijêr bî.

Înan seranserê emrê xo baxçeyanê xo de sewze rona, pes û dewar kerd weye, hêgayî ramitî, velg birna, vaş çîna, paleyî kerde, cuwînî kuway û tutî ardî dinya. Her di zî heta ti vajî merd bîy. Vatêne, “Merdim çiqas nan bido, nan hende zêdîyêno”. Vatêne, “Merdim çiqas çî vila bikero, feqîran û muhtacan şa bikero, malê merdimî hende zêdîyêno”.

Dayê Barave destakerdîye bî. Keyê înan ra mêmânî kêmî nêbîyne. Ez vana qey mîyanê tutanê xo ra zî tewr zaf dadîya mi ra hes kerdêne. Dewe ra ma rê her çî şîrawitêne. Wisaran sewze; tarrûtur, pune, karî, lêxindûr, pirpar, vizdorik, vamê tezeyî, tirşinge û dima ra tirozî, xîyarî, firingî, bacikî, balîcanî, fasulyayê tezeyî, şîqoqî, miroyî, engure, simzî, mevrokî... Û do, mast, tantur, rûno ke... Payîzî ma rê gozî, tuyê wişkî, dims, kesmeyî, meşlûlî, bastêx, dendikê kuyan û vilê rojî, aqîtê firingîyan û bacikan û qewirme şîrawitêne. Nika ma terk kerdî, şî rehma Homayî ser. Hêvîya ma dewe ra birîya!

Dayê Barave zaf jîyatî bî. Yew deqîqa veng nêmendêne. Wexto ke ma şîne dewe, ma ra zaf hes kerdêne. Mi rê tewr zaf germa bulxulî ke karî (sîrime) û qewirme kerdêne ver weşe bî.

Tim kofîya (kela) aye sere wa bî. Heta mergê xo zî sereyê xo ra nêna ro. Bejna aye sey laya rîhanî<sup>(1)</sup> bî; barî û derge. Mîye mîyane ra piştîye bî. Ge-ge destê xo kerdêne verê mîyê xo ra, yew şekir vetêne kerdêne destê ma. Mîya aye ra boya şekirî ameyne.

Wexto ke tutê aye bîyê, aye hemîne rê sanikî vatê. Nika sanikê ke dadîya mi ma rê qisey kena, heme fekê Dayê Barave ra wekerdê<sup>(2)</sup>. Aye ma rê zî vatêne. Gama ke zimistanî ameyne keyê ma, ma heme dorê aye de niştêne ro, ma rê sanikî, meselikî vatêne. Ge-ge kerdêne xo vîr ra. A game dadîya mi kewtêne mîyan, tamam kerdêne. Vatê, “Lawo,

1. *laya rîhanî*: (bi tirkî “reyhan dalı”)

2. *wekerdiş / werêkerdiş*: (bi tirkî “1-birisinin ağzından bir anlatıyı olduğu gibi almak 2-ipi yumak haline getirmek”)

ez bîya extîyar, mi kerdê xo vîr ra”.

Na meselaya cêrine ma par zimistanî fekê aye ra arê kerde. Nêweşe bî. Kîşte ser kewtibî. Aye va, ma zî teyb de qeyd kerd. Tayê cayan de, nêameyne vîrê aye. A game dadîya mi vatêne, tamam kerdêne. Nê ke tena na sanike vate, aye tayêna sanikî û çiyê bînî zî vatî. Nê tatilê hamnanî de mi firsend dî ke ez kaset ra wekera. Homa hes bikero, ez dima ra hemîne ancena kaxidî ser. Wa sanikê aye, meselayê aye bibê malê ma hemîne.

Mîyanê şarê ma de, wexto ke yew nameyê yewnayî perseno, eke nameyê xo va, oyo ke persayo vano “Wa nameyê to dinya de bo”. Yanî wa nameyê to dinya de bimano. Dayê Barave zî şî rehma Homayî ser la wa nameyê aye dinya de bimano.

## SÎYAHMED Û XECE

Vanê, Xece keynê paşayî bena. Sîyahmed û Xece aşiqê weribînan benê. La key Mîrê Mewarya şinê Xece wazenê, benê.

Vanê, key Mîrê Mewarya Xece xu rê berda. La Xece heredan a. Xewerî nêdana! Kenê-nêkenê Xece xewerî nêdana. Îne Xece kerda veywe berda la heredan a, zama nêşîyo het.

Rocêk Sîyahmed şino key pîre, vano:

- Pîrê, ti nêşkema Xece mi rê raşt kerê?

Pîre vana:

- La cayê mi çin yo!

Sîyahmed çengêk zerdan veceno dano pîre. Pîre lez kena, dolabe şiknena, adir kena we, ci rê nan pewcena.

Sîyahmed vano:

- Pîre, mangê to esta, ti mast amîn bike.

Pîre mast amîn kena. Sîyahmed gîştanê xu erzeno mîyan.

Xece heredan a, kesî dir xewerî nêdana. Nêwazena lacê Mîrê Mewarya bigîro, heredan a.

Pîre şina key mîrî. Vanê:

---

3. *hesaw*: hesab

- Veywe kesî dir xewerî nêdana, go to dir xewerî bido?!

Pîre vana:

- Dê vinderê, ez şêrî zere. Seyîn mi dir xewerî nêdana?

Vanê:

- Çi hesawî <sup>(3)</sup> hamey şîy zere, aye xewerî nêda. Go to dir xewerî bido?!

Pîre şîna zere, te ra vana:

- Keynê, bi axîna ke ti pê nalena mastî bore. Eke ti nêwena, gîştê xu tede biçarne.

Xece gîştê xu mîyanê mastî de çarnena, gîştaneyî tede vînena. Pîre dir xewerî dana. Pîre vana:

- Keynê mi esta, ez şêrî bîyarî wa tey xewerî bido.

Vanê:

- Şo bîya, wa tey xewerî bido.

Vanê:

- Hêêêy! Bêrêne, Xece xewerî da! Pîre emşo zamay bena zere.

Pîre şîna. Sîyahmed kincan dano xu ra. Zê keynan xu gire dano. Pîre Sîyahmedî ana bena zere. Sîyahmed şîno kuno peynî perdeyî, xu nimneno.

Wexta lacê Mîrê Mewarya şîno zere, Sîyahmed berî gêno, zamayî kişeno û Xece gêno şîno. Şîno, şîno.

Birê Sîyahmedî Qeregêtran esto. Sîyahmed Xece beno keyê birayê xu.

Çendêk tede şîno, Sîyahmed vano:

- Ti kîye de be. Ez eyro şîna seyd.

Sîyahmed şîno seyd. Key Mîrê Mewarya yenê, Qeregêtranî keye de kişenê.

Sîyahmed yeno, eke birê ci kişto. Wurzeno desmac gêno, di qamî nimacê sunetî keno. Duan keno, vano:

- Wa birê mi wurzo, wa vaco kamî o kişto, hewna bimro.

Qeregêtran wurzeno we, vano:

- Key Mîrê Mewarya ez kişta. Hey bira, ti çi bêbext ê! Ti ga vacê, "Wa birê min weş bo, wa mêrdê paştê min bo"!

---

4. *pirra*: hende

Qeregêtran anî vano, hewna mireno.

Sîyahmed wurzeno, şino Xece reyna remneno beno. Şinê Çîyayê Sîpanî. Vanê, “Çîyayê Sîpanê, xalî nabe ji mij û dûmanê”.

Piya şinê. Pirra <sup>(4)</sup> şinê, şinê, reye ra benê rincan. Hewnê Sîyahmedî yeno. Xece ra vano:

- Çokê xu rone, ez serê xu ser nî.

Serê xu nano çokê Xece ser, kuno ra. Xece hanêna hewt hey gakovî uca ra şinê. O qic dano ê pîlî ro. Ê çirê Xece nêbermena! Xece bermena, xu rê vana, “Birê min ê qicî zî ana dayne ê pîlî ro”. Xece bermena, hesrê Xece ginenê aluşkê Sîyahmedî ro. Sîyahmed erqelyeno xu, vano:

- Ti çirê bermena. Qey serê mi keçel bîyo loma ti bermena?

Xece vana:

- Welle nê!

Sîyahmed vano:

-La ti çirê bermena? Ti gere vacî!

Xece vana:

- Hewt hey gakovî uca ra şîyne. Ez hanyawa, ê qicî da pîlî ro, zerrê min xerepîya. Birê minê qicî zî dayne pîlî ro.

Sîyahmed wurzeno tîrkewan anceno, gêno şino. Vano, “Ez gere şî ê gakovî bikişî”.

Sîyahmed şino, ê kişeno, xu erzeno ser. Gama sere birneno, milê ê cira keno, gakovî qoçê xu şano we, gineno Sîyahmedî ro. Sîyahmed gineno binê zinarî ro, şino war.

Xece vindena, vindena, la Sîyahmed nîno. Şina serî zinarî û han-yena Sîyahmed kewto war, ho naleno. Vana:

- Sîyahmedê min, menale, menale! Nalîna te kûr tê, axîna min xûn tê. Ez herim werîsê heft gundan bînim, kezîyê heft qîzan bînim, bavêjim ser hev, te bikşînim dîyar.

Sîyahmed vano:

- Ti herî werîsê heft gundan bînî, kezîyê heft qîzan bînî, ti ê xu zî bavêjî ser, nagî nivê zinarî!

Xece zî xu ê dima erzena.

Wir dî benê di darê sewlêrî. Vanê her wesar benê zergûn. Yew şo pel cira kero, herundê pelî ra gunî yena.

## HUSO DERDEWER

Mehmud NÊŞITE

**Y**ew dewe de bi nameyê Husênî yew mêrdek estbi. Husên zî sey dewijanê xo wayîrê keyeyî, kar û gureyî bi. Sey heme dewijan, o zî dosere ra weriştêne, dest bi kar û gureyê xo kerdêne. Şan de zî şîne keyeyê xo, Homayî çî kerdibi qismet, niştêne ro eke qirrika ey ra bişîyêne war, werdêne û dima zî eke hewnê ey biamêne raqelebîyêne, rakewtêne.

Mi va “eke qirrika ey ra bişîyêne war. . . û dima zî eke hewnê ey biamêne”. Labelê hema-hema her şan ne werd qirrika ey ra şîne war û ne zî hewn kewtêne ey çim. Çunke Hus timûtîm derdnak û lomedar bi.

Eke yew roje gureyêkê Husî sey zerrîya ey nêşînê sere, a roje o sews bîne: Lewê ey bîne derg, mirûzê ey bîne tirş û seke heridîyaye bo, xo merdiman ra dûrî dayne, şîne yew kunc de xo antêne pêser.

Semedê xo tena wina nêbi. Gureyê dewijêkê ey zî çewt bişîyêne reyna Hus kewtêne ver û werdiş û şimitîşî ra bîne. A roje ne huyêne ne bermêne, wina mirûzîyaye-mirûzîyaye sey xîntan şîne-ameyne.

Na dinyaya şîrine de çend ke hedîseyê başî yê ke keyfê merdimî pê yeno estê ende zî ê nebaşî yê ke merdim keweno ver û bi rojan pê xemgîn beno estê. Tayê hedîseyê şenikî estê ke baş zî bibê xirab zî bibê kes înan ra zaf keyf nêgêno yan zî zaf nêkeweno ver. Labelê Husî rê wina nêbi, tifaq pîl bibînê, şenik bibînê ey rê derdêko pîl bi.

Eke bieşnawêtêne ko ra dareya yew merdimî şikîyaya, yan cuwen de nîreyê gayê yewî şikîyayo, yan yaban ra mangayêka yewî nêweş kewta, yan meşka yewî dirîyaya, Husî xo rê kerdêne derdêkê giran, kewtêne ver û ne werdêne ne şimitêne.

Xo bi xo vatêne: Haaa ha, de bêre ver mekewe! To dî desteyê dareya ey şikîya! Ko (do) feqîrê Homayî bê darey se kero? De ko dareya şikitî bigîro bero çarşî, ko bigêro hedadan dima, ko hedadî desteyê darey darey wa nê, ko mêrdek bêro reyna hera xo espar bo, şêro daristan, hema

newe ra velgê xo bibirno! De bêre ver mekewe!

Yan zî vatêne:

-Haaa ha, de bêre ver mekewe! No wext wextê şikîyayîşê nîreyî bi?! Tay mendbi cuwenê ey biqediyênê, nireyê gayê ey şikîya. Ko feqîrê mi hema şêro nacarî het. Newe ra yew nîre virazo, ko hema bêro berzo milê gayê xo... De bêre wa werd to qirrike ra şêro war ha!

-De bêre ver mekewe ha! Şima dî, no sîreto misteqîn de meşka na feqîra Homaî dirîya. Homa aye rê bêro rehme. Ko nika bê meşke se kero? Meşke pîne zî nêbena ke meşka xo pîne bikero. Ko hema şêro nata-weta bigêro, meşkêka newa bivîno, ko bêro bihesilno û newe ra bierzî sêdare. De bê ha, de bê ver mekewe! Ez ewnîyena halê na feqîre ra, adir keweno qesebaya mi, adir!

Na rewşa Husî ra aya ke zaf dejêne û aciz bîne, bêşik cinîya ey bî. Hema yew roje zî Hus bi keyf nêamebi keye û sey merdiman cinîya xo de dîwan (suhbet) nêkerdbi. Sey merdiman têreyde nêniştbiyê ro û pîya loqmeyêk nan nêwerdbi. Cinîya ey hesret bî ke a zî sey cinîyanê cîrananê xo, bi mêrdeyê xo ra ronîşo, dîwan bikero û bi zerrîya weşe loqmeyêk nan biwero.

Rojêke senî beno Hus bêderd yeno keye. Sey her roje bêkeyf nîyo. Rîyê ey huyeno. Mirûzin nîyo. Persê cinîya xo keno. Bikeyf şîno axur, îş û karê xo keno.

Na rewşe rê keyfê cinîya ey zî yeno. Cinîke vana:

-Husên, ewro keyfê to ho ca de. Ez belxurêk virazî, ma a kerga sîyaye zî sere bibirnê û bierzê belxurî ser, ma pîya ronîşê, bi zerrîya xo biwerê.

Na pêşnîyaze weşê Husî şîna. O zî ke qebul keno, cinîke hema lezeleze kerga sîyaye qefilnena, dana ey. Hus hetanî ke kerge sere birneno cinîke zî belxurî nana ser.

Şan beno, cinîke goştê kerga surkerdî, lengerîyêke belxur û uskurayêke zî doyê meşke ronana, her di nişenê ro, bi koçikan feletên ser.

Hema koçika dîyîne yan dê piro yan nêdê piro, teber ra vengê qelebalixêke eşnawîyeno. Cinîke werzena şîna teber ke biewnîyo hela no çî qelebalix o. Ber ra kewena teber, qederêk ra pey agêrena yena zere. Gama ke cinîke yena Hus perseno vano:

-Cinîke, se bîyo, o çi qelex o?

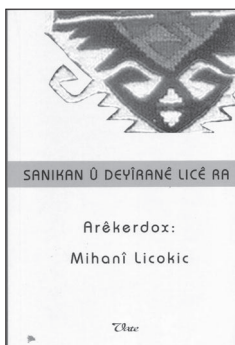
Cinîke vana:

-Fek ci ra verade, çike nîyo. A hera cîranê ma zaya, ci rê cehşêko bêboçe bîyo. Şar ser o ameyo pêser, bîyo qelexê înan.

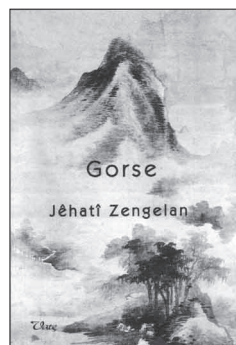
Hus ke na xebere eşnaweno, hema koçika xo gêno û şeqêneno sifri ser. Vano:

-De bêre ha, de bêre nan biwere! Nika ko wayîrê a here xo rê se kero? O cehş ko bibo herêko pîl. Ko o wayîrê ci, arişê xo bar biko bero arê. Eke rayîr ra o hero bêboçe erd gina, rokewt, o feqîrê Homayî ko çayê (kamçayê) herî bigîro werezno? De vaje! Ko çayê herî bigîro werezno?

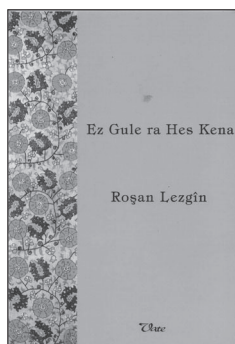
## KITABÊ KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)-XVII



89-Arêkerdox: Mihani Licokic, Sanikan û Deyîranê Licê ra, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007, 111 r.



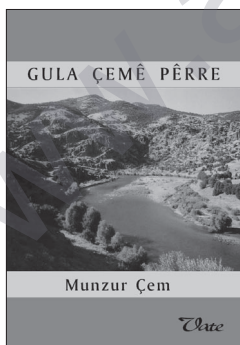
90-Jêhatî Zengelan, Gorse, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007, 109 r.



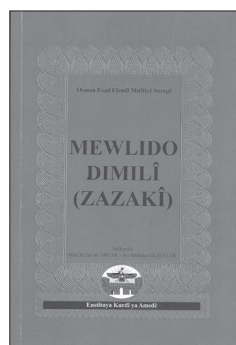
91-Roşan Lezgîn, Ez Gule ra Hes Kena, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007, 84 r.



92-Zulkuf Kışanak, Delala Çimrengine rê Qesideyî, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007, 96 r.



93-Munzur Çem, Gula Çemê Pêrre, Weşanxaneyê Vateyî, Îstanbul, 2007, 561 r.



94-Osman Esad Efendî, Mewlido Dimilî (Zazakî), Enstîtuya Kurdî ya Amedê, Diyarbakir, 2007, 93 r.